

T.C.
YÜZÜNCÜ YIL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
FELSEFE VE DİN BİLİMLERİ ANABİLİM DALI
DİN SOSYOLOJİSİ BİLİM DALI

KARAÇAY TÜRKLERİNDE DİNİ HAYAT
BAŞHÜYÜK KASABASI ÖRNEĞİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Yusuf KARACA

VAN-2006

T.C.
YÜZÜNCÜ YIL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
FELSEFE VE DİN BİLİMLERİ ANABİLİM DALI
DİN SOSYOLOJİSİ BİLİM DALI

KARAÇAY TÜRKLERİNDE DİNİ HAYAT
BAŞHÜYÜK KASABASI ÖRNEĞİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Hazırlayan

Yusuf KARACA

Danışman

Yrd. Doç. Dr. Erdal BAYKAN

VAN-2006

İÇİNDEKİLER

İÇİNDEKİLER.....	I
TABLOLAR VE ŞEKİLLER.....	IV
ÖNSÖZ	VIII
KISALTMALAR.....	IX
 GİRİŞ.....	 1
1. ARAŞTIRMANIN KONUSU VE PROBLEMİ	1
2. ARAŞTIRMANIN AMACI VE ÖNEMİ	2
3. ARAŞTIRMANIN EVRENİ VE ÖRNEKLEMİ	3
4. ARAŞTIRMANIN VARSAYIMLARI.....	3
5. ARAŞTIRMANIN KAPSAMI VE SINIRLILIKLARI.....	4
6. ARAŞTIRMANIN METODU.....	5
 I. BÖLÜM	 7
KARAÇAY TÜRKLERİ	7
1. TARİHSEL GELİŞİM	7
2. YAŞANAN DİNLER VE İSLAM DİNİ İLE TANIŞMALARI	11
3. KAFKASYA'DAN ANADOLU'YA GÖÇLER.....	15
4. GÖÇ OLAYININ SEBEPLERİ.....	16
4.1. Göçün Siyasi Sebebi.....	16
4.2. Göçün Dini Sebebi	17
4.3. Sosyal Tabakalaşmanın Göçe Etkisi	19
4.4. Göçün Ekonomik Sebebi.....	22
5.GÖÇ.....	22

6. BAŞHÜYÜK KASABANIN KURULUŞU.....	23
7. TÜRKİYE’DEKİ KARAÇAY KÖYLERİ VE NÜFUSLARI	25
8. KASABANIN SOSYAL VE KÜLTÜREL YAPISI	26
8.1. Karaçay Türkçesi	26
8.2. Kaşenlik	27
8.3. Evlenme Adetleri	28
8.4. Bayram Adetleri.....	32
II. BÖLÜM.....	33
ARAŞTIRMAYA KATILANLARIN OLGUSAL KİMLİKLERİ	33
1. Örneklem Grubunun Cinsiyete Göre Frekans Dağılımı.....	33
2. Örneklem Grubunun Yaş Düzeyine Göre Frekans Dağılımı.....	34
3. Örneklem Grubunun Eğitim Düzeyine Göre Frekans Dağılımı	35
4. Örneklem Grubunun Medeni Duruma Göre Frekans Dağılımı	36
5. Örneklem Grubunun Meslek Durumuna Göre Frekans Dağılımı.....	37
6. Örneklem Grubunun Gelir Durumuna Göre Frekans Dağılımı	38
7. Örneklem Grubunun Kullandıkları Kitle İletişim Araçlarına Göre Frekans Dağılımı.....	39
8. Örneklem Grubunun Oturdıkları Evin Konfor Durumuna Göre Frekans Dağılımı.....	40
9. Örneklem Grubunun Köylerinin Kurulduğu Günden Beri Devlet Tarafından Desteklendiği veya Desteklenmediği Kanaatine Göre Tutumlarının Frekans Dağılımı.....	41
III. BÖLÜM.....	43
KARAÇAY TÜRKLERİNDE DİNİ HAYAT İLE İLGİLİ BULGULAR.....	43
1. İNANÇ BOYUTU İLE İLGİLİ BULGULAR.....	43
1.1.Allah’a İnanç	44
1.2. Hz. Muhammed’in Peygamberliğine İnanma.....	45
1.3.Kur’an İncancı	46
1.4. Ahiret Gününe İnanç	48

1.5. Kadere İnanç.....	49
1.6. Meleklerle İnanç	50
1.7. Halk İnançları	50
2. İBADET BOYUTU İLE İLGİLİ BULGULAR.....	52
2.1. Namaz Kılma.....	52
2.2. Oruç Tutma	59
2.3. Hac İbadeti	62
2.4. Zekat Verme	64
2.5. Kurban Kesme.....	66
2.6. Fitre Verme	67
2.7. Dua İle İlgili Tutum ve Davranışlar	68
2.8. Nafile İbadetlere Katılma	70
3. DİNİ BİLGİ BOYUTU İLE İLGİLİ BULGULAR	73
4. DİNİ TECRÜBE BOYUTU İLE İLGİLİ BULGULAR	80
5. DİNİN TOPLUMSAL DAVRANIŞLARA ETKİSİ İLE İLGİLİ BULGULAR.....	84
5.1. Din-Aile İlişkileri	85
5.2. Din- Eğitim İlişkisi.....	95
5.3. Din-Kişiler Arası İlişkiler.....	99
5.4. Din-Ekonomi İlişkileri	103
SONUÇ VE DEĞERLENDİRME	106
BİBLİYOGRAFYA.....	109
EKLER	112
EK 1: Kafkasya Bölgesi Haritası	112
EK 2: Konya Haritası.....	113
EK 3: Anket Formu	114
ÖZET.....	123

TABLOLAR VE ŞEKİLLER

Tablo 1: Örneklem Grubunun Cinsiyete Göre Frekans Dağılımı.....	33
Şekil 1: Örneklem Grubunun Cinsiyete Göre Frekans Dağılımı	33
Tablo 2: Örneklem Grubunun Yaş Düzeyine Göre Frekans Dağılımı	34
Şekil 2: Örneklem Grubunun Yaş Değişkenine Göre Frekans Dağılımı	34
Tablo 3: Örneklem Grubunun Eğitim Düzeyine Göre Frekans Dağılımı.....	35
Şekil 3: Örneklem Grubunun Eğitim Düzeyine Göre Frekans Dağılımı	35
Tablo 4: Örneklem Grubunun Medeni Duruma Göre Frekans Dağılımı.....	36
Şekil 4: Örneklem Grubunun Medeni Haline Göre Frekans Dağılımı.....	36
Tablo 5: Örneklem Grubunun Meslek Durumuna Göre Frekans Dağılımı	37
Şekil 5: Örneklem Grubunun Meslek Durumuna Göre Frekans Dağılımı.....	37
Tablo 6: Örneklem Grubunun Gelir Durumuna Göre Frekans Dağılımı.....	38
Şekil 6: Örneklem Grubunun Gelir Durumuna Göre Frekans Dağılımı	38
Tablo 7: Örneklem Grubunun Kullandıkları Kitle İletişim Araçlarına Göre Frekans Dağılımı.....	39
Tablo 8: Örneklem Grubunun Oturdıkları Evin Konfor Durumuna Göre Frekans Dağılımı	40
Tablo 9: Örneklem Grubunun Köylerinin Kurulduğu Günden Beri Devlet Tarafından Desteklendiği veya Desteklenmediği Kanaatine Göre Tutumlarının Frekans Dağılımı.....	41
Şekil 7: Örneklem Grubunun Köylerinin Kurulduğu Günden Beri Devlet Tarafından Desteklendiği veya Desteklenmediği Kanaatine Göre Tutumlarının Frekans Dağılımı.....	41
Tablo 10: Örneklem Grubunun Allah’a İnanç İle İlgili Tutumların Frekans Dağılımları.....	44
Tablo 11: Hz. Muhammed’in Peygamberliğine İnanç İle İlgili Tutumların Frekans Dağılımları	45
Tablo 12: Kur’an’ın Allah’ın Kelamı Olup, Günümüze Kadar Değişmeden Geldiğine İnanma İle İlgili Cevapların Frekans Dağılımı	46
Tablo 13: Kur’an’ın Allah’ın Kelamı Olup Günümüze Kadar Değişmeden Geldiğine İnanma İle Eğitim Düzeyi Arasındaki İlişki	47
Tablo 14: Örneklem Grubunun Kur’an’da Anlatılanların Her Çağda Geçerli Olduğuna İnanma İle İlgili Frekans Dağılımları.....	48
Tablo 15: Örneklem Grubunun Ahiret Gününe İnanç İle İlgili Tutumlarının Frekans Dağılımları	49
Tablo 16: Örneklem Grubunun Kadere İnanç İle İlgili Tutumlarının Frekans Dağılımı	49
Tablo 17: Örneklem Grubunun Meleklerle İnanma İle İlgili Tutumlarının Frekans Dağılımı.....	50

Tablo 18: Örneklem Grubunun Batıl İnançlar İle İlgili Tutumlarının Frekans Dağılımı.....	51
Tablo 19: Örneklem Grubunun Namaz Kılma İle İlgili Tutumlarının Frekans Dağılımı.....	53
Tablo 20: Örneklem Grubunun Namaz Kılma ve Cinsiyet Arasındaki İlişkisi.....	54
Tablo 21: Örneklem Grubunun Namaz Kılma ve Yaş Düzeyi Arasındaki İlişkisi.....	55
Tablo 22: Örneklem Grubunun Namaz Kılma ve Eğitim Düzeyi Arasındaki İlişkisi.....	56
Tablo 23: Örneklem Grubunun Namaz Kılma ve Meslek Arasındaki İlişkisi	57
Tablo 24: Örneklem Grubunun Namaz Kılma ve Gelir Düzeyi Arasındaki İlişkisi.....	58
Tablo 25: Örneklem Grubunun Teravih Namazı Kılma İle İlgili Tutumlarının Frekans Dağılımı.....	58
Tablo 26: Örneklem Grubun Oruç Tutma İle İlgili Tutumlarının Frekans Dağılımı	59
Tablo 27: Örneklem Grubunun Oruç Tutma ve Cinsiyet Arasındaki İlişkisi.....	60
Tablo 28: Örneklem Grubunun Oruç Tutma ve Yaş Grupları Arasındaki İlişkisi	61
Tablo 29: Örneklem Grubunun Oruç Tutma ve Eğitim Düzeyi Arasındaki İlişkisi.....	62
Tablo 30: Örneklem Grubunun Hac İbadeti İle İlgili Tutumlarının Frekans Dağılımları	62
Tablo 31: Örneklem Grubunun Hac İbadeti İle Ekonomik Düzey Arasındaki İlişkisi.....	63
Tablo 32: Örneklem Grubunun Hac İbadeti İle Yaş Düzeyi Arasındaki İlişkisi.....	63
Tablo 33: Örneklem Grubunun Zekat Verme İle İlgili Tutumlarının Frekans Dağılımları.....	64
Tablo 34: Örneklem Grubunun Zekat Verme İle Ekonomik Düzey Arasındaki İlişkisi	65
Tablo 35: Örneklem Grubunun Kurban Kesme İle İlgili Tutumlarının Frekans Dağılımları.....	66
Tablo 36: Örneklem Grubunun Kurban Kesme İle Ekonomik Düzey Arasındaki İlişkisi	67
Tablo 37: Örneklem Grubunun Fitre Verme İle İlgili Tutumlarının Frekans Dağılımları	67
Tablo 38: Örneklem Grubunun Dua Etme İle İlgili Tutumlarının Frekans Dağılımları.....	68
Tablo 39: Örneklem Grubunun Dua Etme İle Yaş Düzeyi Arasındaki İlişkisi	69
Tablo 40: Örneklem Grubunun Dua Etme İle Cinsiyet Arasındaki İlişkisi.....	70
Tablo 41: Örneklem Grubunun Nafile İbadet Etme İle İlgili Tutumlarının Frekans Dağılımları	71
Tablo 42: Örneklem Grubunun Kur'an ve Dini Eserleri Okuma İle İlgili Tutumlarının Frekans Dağılımları.....	71
Tablo 43: Örneklem Grubunun Dini Metinleri Okuma İle Yaş Düzeyi Arasındaki İlişkisi.....	72
Tablo 44: Örneklem Grubunun Dini Bilgi Düzeyi İle İlgili Tutumlarının Frekans Dağılımları	73
Tablo 45: Örneklem Grubunun Dini Bilgi Düzeyi İle Cinsiyet Arasındaki İlişkisi	74
Tablo 46: Örneklem Grubunun Dini Bilgi Düzeyi İle Yaş Grupları Arasındaki İlişkisi.....	74
Tablo 47: Örneklem Grubunun Dini Bilgi Düzeyi İle Eğitim Düzeyi Arasındaki İlişkisi	75

Tablo 48: Örneklem Grubunun Dini Bilgilerini Nereden ve Kimden Öğrendiği İle İlgili Tutumlarının Frekans Dağılımları.....	76
Tablo 49: Örneklem Grubunun Kur'an Okumasını Bilme İle İlgili Tutumlarının Frekans Dağılımları	76
Tablo 50: Örneklem Grubunun Kur'an Okumasını Bilme İle Cinsiyet Arasındaki İlişkisi	77
Tablo 51: Örneklem Grubunun Evlerinde Bulundurdıkları Dini Kitaplar.....	79
Tablo 52: Dinin Gösterdiği Gerçeklerle Bilim ve Felsefenin Gösterdiği Gerçekler Arasında Bir Karşılaştırma	79
Tablo 53: Örneklem Grubunun Dini Tecrübe İle İlgili Tutumlarının Frekans Dağılımları	81
Tablo 54: Örneklem Grubunun Dini Tecrübe İle Yaş Düzeyi Arasındaki İlişkisi	82
Tablo 55: Örneklem Grubunun Dini Tecrübe İle Cinsiyet Arasındaki İlişkisi.....	83
Tablo 56: Örneklem Grubunun “Dine Bağlılığın İnsanın Hayatına Anlam Kazandırması” İle İlgili Tutumlarının Frekans Dağılımları.....	83
Tablo 57: Örneklem Grubunun Eş Seçiminde Dindarlığa Verilen Önem İle Cinsiyet Arasındaki İlişkisi	85
Tablo 58: Örneklem Grubunun Eş Seçiminde Dindarlığa Verdiği Önem İle Eğitim Düzeyi Arasındaki İlişkisi	86
Tablo 59: Örneklem Grubunun Eş Seçiminde Dindarlığa Verdiği Önem İle Yaş Grupları Arasındaki İlişkisi	87
Tablo 60: Örneklem Grubunun Dini Nikah Yaptırma İle Cinsiyet Arasındaki İlişkisi.....	87
Tablo 61: Örneklem Grubunun Dini Nikah Yaptırma İle Eğitim Düzeyi Arasındaki İlişkisi.....	88
Tablo 62: Örneklem Grubunun Dini Nikah Yaptırma İle Ekonomik Düzeyi Arasındaki İlişkisi	89
Tablo 63: Örneklem Grubunun Evlilik Öncesi Kız ve Erkek İlişkileri İle İlgili Tutumlarının Frekans Dağılımları.....	90
Tablo 64: Örneklem Grubunun Evlilik Öncesi Kız ve Erkek İlişkileri İle İlgili Tutumları İle Cinsiyet Arasındaki İlişkisi.....	91
Tablo 65: Örneklem Grubunun Evlilik Öncesi Kız ve Erkek İlişkileri İle İlgili Tutumları İle Yaş Grupları Arasındaki İlişkisi	92
Tablo 66: Örneklem Grubunun Evlilik Öncesi Kız ve Erkek İlişkileri İle İlgili Tutumları İle Eğitim Düzeyi Arasındaki İlişkisi.....	93
Tablo 67: Örneklem Grubunun Evlilik Öncesi Kız ve Erkek İlişkileri İle İlgili Tutumları İle Medeni Durum Arasındaki İlişkisi.....	93

Tablo 68: Örneklem Grubunun Ailede Dini Konularda Konuşma İle Yaş Grupları Arasındaki İlişkisi	94
Tablo 69: Örneklem Grubunun Din Eğitimi Gerekli Görmesi İle Eğitim Düzeyi Arasındaki İlişkisi	96
Tablo 70: Örneklem Grubunun Din Eğitimi Gerekli Görmesi İle Yaş Grupları Arasındaki İlişkisi	96
Tablo 71: Örneklem Grubunun Din Eğitimi Gerekli Görmesi İle Ekonomik Düzey Arasındaki İlişkisi	97
Tablo 72: Örneklem Grubunun Çocukların Dini Bilgilerini En İyi Nereden Öğrenebileceği İle İlgili Tutumlarının Frekans Dağılımları.....	98
Tablo 73: Örneklem Grubunun Çocukların Dini Bilgilerini En İyi Nereden Öğrenebileceği İle Eğitim Düzeyi Arasındaki İlişkisi.....	99
Tablo 74: Örneklem Grubunun Çevresiyle Dini Konularda Konuşma İle İlgili Tutumlarının Frekans Dağılımları.....	100
Tablo 75: Örneklem Grubunun Çevresiyle Dini Konularda Konuşma İle Eğitim Düzeyi Arasındaki İlişkisi	100
Tablo 76: Örneklem Grubunun Çevresiyle Dini Konularda Konuşması İle Yaş Grupları Arasındaki İlişkisi	101
Tablo 77: Örneklem Grubunun Çevresiyle Dini Konularda Konuşması İle Ekonomik Düzey Arasındaki İlişkisi	101
Tablo 78: Örneklem Grubunun Arkadaşlarının Dindar Olmasına Verilen Önem İle Yaş Grupları Arasındaki İlişkisi	102
Tablo 79: Örneklem Grubunun Arkadaşlarının Dindar Olmasına Verilen Önem İle Eğitim Düzeyi Arasındaki İlişkisi.....	103
Tablo 80: Örneklem Grubunun Zengin Olma Yolları İle İlgili Tutumlarının Frekans Dağılımları	104
Tablo 81: Örneklem Grubunun Faiz İle İlgili Tutumlarının Frekans Dağılımları.....	105

ÖNSÖZ

Birkaç yüzyıl içerisinde dünya üzerinde meydana gelen büyük değişimler, toplumların sürdürmekte oldukları geleneksel yapılarını değiştirmiş, yeni ilişki sistemleri, yeni alışkanlıklar ve yeni davranış modelleri geliştirmelerini zorunlu kılmıştır.

Toplumsal yapıda meydana gelen bu değişimler hayatın sadece bir tek alanına bağlı kalmamakta eğitim, kültür, siyaset, ekonomi, din gibi birçok alanda etkinliği görülmektedir.

Kafkasya bölgesinde meydana gelen son iki asır içerisindeki gelişmeleri her yönüyle yaşamış ve büyük sıkıntılarla karşılaşmış olan Karaçay Türklerinin dini hayatları ile ilgili gelişmeler, değişiklikler de ilgi çekici bir konu olarak gözükmektedir. Dışarıdan bir kişi olarak ve akademik bir bakış açısıyla araştırmayı düşündüğümüz Karaçay Türklerinin dini hayatları ile ilgili daha önceden yapılmış bir araştırmaya rastlayamadık. Ancak son zamanlarda yapılmış olan Karaçay Türkleri ile ilgili sosyal hayat ve onların göçlerini içeren çalışmalardan faydalandık.

Konumuzla ilgili olarak yaptığımız mülakat, gözlem ve anket tekniklerinin bulgularını Din Sosyolojisinin verileri esas alınarak değerlendirmeye çalıştık.

Kasaba halkı ile ilişkilerimizin sağlanmasında ve anketin uygulanmasında ve yardımlarını esirgemeyen Belediye Başkanı Tokay Mirza'yı ve din görevlileri Yusuf Köse'yi, Mehmet Küçüktosun'u, yaptığımız anketin verilerinin değerlendirilmesinde imkanlarını ve kıymetli zamanlarını bizimle paylaşan Arş. Gör. Arif Korkmaz'ı, ismini burada anmaya imkan bulamadığım; ancak çalışmamızda emeği olduğuna inandığım arkadaşlarımı şükranla anıyorum.

Araştırmamızın tamamlanmasında azami gayret ve yardımlarından dolayı danışman hocam Yrd. Doç. Dr. Erdal BAYKAN beyefendiye teşekkürü bir borç bilirim.

Çalışmam boyunca yardımlarını esirgemeyen, çalışma azmi ve moral veren Doç. Dr. Ahmet TAŞĞIN'a minnet borçluyum. Araştırmanın başından beri yanımda olan, en zor anlarımda bana büyük destek vererek çalışmanın bitmesinde büyük emeği olan ve tezi baştan sona okuma zahmetine katılan Melek KARACA'ya, her türlü fedakarlığı yapıp beni yetiştiren anneme ve babama teşekkür ederim.

KISALTMALAR

a.g.e.	: Adı geçen eser
a.g.m.	: Adı geçen makale
a.g.t.	: Adı geçen tez
A.Ü.	: Ankara Üniversitesi
Ank.	: Ankara
A.Ü.İ.F	: Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi
bs.	: Baskı
c.	: Cilt
Çev.	: Çeviren
Der.	: Derleyen
D.E.Ü.	: Dokuz Eylül Üniversitesi
H.z.	: Hazreti
İ.A.	: İslâm Ansiklopedisi
İSAM	: Türkiye Diyanet Vakfı İslam Araştırmaları Merkezi
İSAV	: İslami İlimler Araştırma Vakfı
İst.	: İstanbul
İ.F.V.	: İlahiyat Fakültesi Vakfı
M.Ü.İ.F.V.	: Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Vakfı
S.	: Sayı
s.	: Sayfa-Sahife
ss.	: Sayfalar-Sahifeler
S.Ü.	: Selçuk Üniversitesi
T.D.V.	: Türkiye Diyanet Vakfı
Yay.	:Yayınları-Yayınevi

GİRİŞ

1. ARAŞTIRMANIN KONUSU VE PROBLEMİ

Karaçay Türkleri, Rusya Federasyonu içinde Karaçay Çerkez Özerk Cumhuriyeti, Türkiye, Suriye ve Amerika Birleşik Devletleri başta olmak üzere dünyanın muhtelif yerlerinde yaşayan bir Türk boyudur. 1905 yılında Kafkasya'nın zirvesi sayılan Elbruz Dağı eteklerinden siyasi, dini, ekonomik ve sosyal birtakım nedenlere bağlı olarak göç edip Osmanlı Devleti topraklarına gelmişler ve II. Abdülhamit Han'ın emriyle kendi istekleri doğrultusunda yerleşmeleri sağlanmıştır.

Araştırmaya örneklem teşkil eden Başhüyük Kasabası, Kafkasya'dan göç ederek gelen Karaçay Türklerinden oluşmaktadır.

Türkiye Cumhuriyeti sınırları içerisinde nüfus yoğunluğu açısından değerlendirildiği zaman diğer Karaçay yerleşmelerine göre en fazla Karaçaylının yaşadığı yerleşim birimi Başhüyük Kasabası'dır.

Araştırmada, Başhüyük Kasabası'nda yaşamakta olan Karaçay Türklerinin dini hayatları inanç, bilgi, duygu, davranış ve toplumsal etkileme boyutlarıyla ele alınacak ve sosyal yaşam hakkında bilgi verilecektir.

Araştırma, din ve toplum arasında mevcut bulunan ilişkiler ve yine onlar arasında varolan karşılıklı etkileşim şekillerini incelemesi¹ sebebiyle Din Sosyolojisinin alanına girerken; köy ile ilgili meselelerin aydınlatılmasında çeşitli ilim sahalarının verilerini birleştirerek bir sonuca varan Köy Sosyolojisinin² de ilgi alanına girmektedir.

Araştırmamız teorik ve ampirik olmak üzere iki kısımdan oluşmaktadır. Teorik kısımda çalışmaya temel teşkil eden Karaçay Türklerinin kimler olduğu, nerede nasıl yaşadıkları, neden göç ettikleri ve dini inanç ve sosyal yaşamları hakkında bilgi verilecek, ampirik araştırma olan ikinci kısımda ise Karaçay Türklerinin Türkiye sınırları içerisinde nüfus yoğunluğu olarak en fazla yaşadıkları yer olan Konya ili, Sarayönü ilçesine bağlı Başhüyük Kasabası'nda yaptığımız anket çalışmasının değerlendirilmesi yapılacaktır.

¹ Joachim Wach, **Din Sosyolojisi**, Çev. Ünver Günay, M.Ü.İ.F.V.Y., İst. 1995, s. 35

² Amiran Kurtkan Bilgiseven, **Köy Sosyolojisi**, Filiz Kitabevi, İst. 1988, s. 6.

2. ARAŞTIRMANIN AMACI VE ÖNEMİ

Göçebe bir Türk boyu olan Karaçay Türklerinin 18. yüzyılın son çeyreğinde İslam dinini kabul etmeleriyle sosyo-kültürel hayatlarında köklü değişimler yaşanmış ve bu değişim, onları asırlardır yaşadıkları topraklarını terk edip İslam yurdu olan Osmanlı topraklarında yaşamaya sevk eden en önemli etkenlerden birisi olmuştur.

Dinlerini daha iyi yaşama arzusuyla göç gibi zorlu bir süreci yaşamak zorunda kalan Karaçay Türklerinin yaşadığı dini realiteyi kavramak, dini hayatlarını duygu, davranış, bilgi ve inanç boyutları ile durumları belirlenen değişkenler açısından nasıl şekillendiğini tespit etmek, dini yaşayışı, Uygulamalı Din Sosyolojisi verileri esas alınarak ortaya koymak gerektiği inancındayız.

Toplumsal kurumların en önemlilerinden biri olan din sistemi, Türk toplumunun manevi yaşantısını, kutsalla ilişkilerini düzenlemesinin yanı sıra, değer duygularının, toplumsal ilişkilerinin ve ahlak hayatının da temelini oluşturan ya da başka bir deyişle toplumun dünya ve ahiret sorunlarının aydınlatılmasında önemli bir neden teşkil eden ve bu bakımdan da sosyolojik araştırmalarda büyük bir titizlik, objektiflik ve anlayışla toplumda ortaya çıkan biçimleri altında ele alınması gereken çok önemli bir toplumsal realitedir.³

Farklı coğrafi, toplumsal ve kültürel çevrelerin dini yaşantılarının incelenmesi, toplumsal yaşam içindeki dini gerçekliğin derinlemesine göz önüne serilmesinde ilgi çekici bir konu olarak ortada durmaktadır.⁴

Allah ile kul arasındaki manevi bağlantının gerek birey, gerekse de toplum hayatındaki izdüşümü, insanlığı tüm zamanlarda yakından meşgul eden konular arasında ilk sıralarda yer almaktadır. Pek çok toplumsal olayın meydana gelişinde ve birçok toplumsal olayın değişimin yaşanmasında din ve dindarlık olgusunun belirleyici rol oynadığı görülmektedir. Çağdaş bilgi toplumlarında, din ve dindarlık olgusu, önemini yitirmek şöyle dursun, zaman zaman tüm insanlığı ilgilendiren en önemli meseleler arasında yer almıştır.⁵

³ Ünver Günay, **Erzurum ve Çevre Köylerinde Dini Hayat**, Erzurum Kitaplığı, İst. 1999, s. 21.

⁴ Ünver Günay, a.g.e., s. 21.

⁵ Ahmet Onay, **Dindarlık, Değişim ve Etkileşim**, Dem Yay., İst. 2004, s. 19.

3. ARAŞTIRMANIN EVREN VE ÖRNEKLEMİ

Evren, çalışma alanını oluşturan, örneğin seçildiği ve edinilen sonuçların genelleştirildiği gruptur. Belli sınırlamalar getirerek her türlü grup evrene dönüştürülebilir.⁶ Osmanlı topraklarına, Kafkasya Bölgesi'nden göç ederek gelen Karaçaylılar, başta Konya olmak üzere Eskişehir, Ankara, Tokat, Afyon, Sivas ve Kayseri illerinde müstakil köylere yerleştirilmişlerdir. Bu araştırmanın evrenini Konya ili, Sarayönü ilçesine bağlı Başhüyük Kasabası'nda ikamet eden Karaçay Türkleri oluşturmaktadır.

Evrenimizin, Başhüyük Kasabası olarak seçilmesinde kasabanın tamamen Karaçay Türklerinden oluşmasının yanında ülkemizdeki Karaçay nüfusunun toplu olarak bir arada yaşandığı tek yer olması da etkili olmuştur. Başhüyük Kasabası, Karaçaylıların kendi sosyal ve kültürel yapılarını uzun yıllar bütün canlılığı ile yaşattıkları bir yer olmuştur.

Örneklem, bir evrenden belli kurala göre seçilmiş ve seçildiği evreni temsil yeterliliği kabul edilen küçük kümeye denir. Araştırmalar, çoğunlukla örneklem kümeler üzerinde yapılır ve alınan sonuçlar, ilgili evrene genellenir.⁷ Evren olarak belirlenen Başhüyük Kasabası'nda örneklem, basit tesadüfi örnekleme yöntemi kullanarak belirlendi. Evrendeki her elemanın “eşit” ve “bağımsız” seçilme şansına sahip yani, her elemanın eşit seçilme şansına sahip olduğu ve aynı zamanda birinin seçilmesi diğerinin seçilmesine engel olmadığı⁸ bir yöntemle belirlendi.

4. ARAŞTIRMANIN VARSAYIMLARI

Araştırmacının araştırma probleminin değişkenleri arasındaki ilişkiye dair beklentileri ifade eden⁹ varsayımlar, denenmeyen yargılardır.¹⁰

⁶ Remzi Altunışık, **Sosyal Bilimlerde Araştırma Yöntemleri**, Sakarya Kitabevi, Sakarya 2005, s. 123.

⁷ Niyazi Karasar, **Bilimsel Araştırma Yöntemi; Kavramlar, İlkeler, Teknikler**, Nobel Yay., 15. Baskı, Ank. 2005, s. 110.

⁸ Remzi Altunışık ve diğerleri, a.g.e., s.129.

⁹ Remzi Altunışık ve diğerleri, a.g.e., s. 49.

¹⁰ Niyazi Karasar, a.g.e, s. 71.

Yapılan kaynak taramaları ve araştırmaya evren teşkil eden alandaki gözlem ve mülakatlar sonucunda ulaşılan bilgiler ışığında araştırmanın varsayımları şunlardır:

Asırlardır yaşayageldikleri ata yurtları olan Kafkasya Bölgesi'nde Elbruz Dağı'nın (Mingi Tav) eteklerinden, daha güvenli bir hayat -dini, iktisadi, siyasi, sosyal ve kültürel olarak- yaşamak amacıyla Osmanlı Devleti topraklarına gelen Karaçay Türklerinin dini hayatlarında, göçle ilintili olarak olumlu yönde gelişmelerin yaşandığı varsayılmaktadır.

Toplumsal ilişkilerin oluşmasında, araştırma konumuzla ilgili olarak göçün dini tecrübenin oluşmasında dinin olumlu bir işlevi vardır.

Dindarlığın oluşması, yaş, cinsiyet, medeni durum, ekonomik düzey ve eğitim değişkenleri arasında istatistiksel olarak anlamlı farklılaşmalar vardır.

Karaçay Türklerinde, dini hayatın beş boyutundan biri olan inanç boyutunun diğer - ibadet, bilgi, tecrübe ve toplumsal etkileme- boyutlardan daha yüksek olduğu varsayılmaktadır

Karaçay Türkleri, tarihi süreç içerisinde bir çok din değiştirmelerine rağmen hayat tarzlarını kurma ve devam ettirme biçiminde çok fazla bir değişimin olmadığı düşünülmektedir. Zaten gelenek ve göreneklerin en başat özelliği devamlılık ve sürekliliktir.

Kasabanın kurulmasından bugüne kadar devlet, iskan politikaları periferisinde sürekli yardımda bulunmuş; bundan dolayı da Karaçay Türkleri, yardım ve modernleşmenin parametreleri olan eğitim, kültür ve özellikle de ekonomi alanında gözle görülür bir ilerleme göstermişlerdir.

Başhüyük Kasabası, siyasi, kültürel ve teknolojik gelişmeler açısından kasaba sınırlılıkları içerisinde Türkiye standartlarının üzerindedir.

5. ARAŞTIRMANIN KAPSAMI VE SINIRLILIKLARI

Araştırmamız Konya ili Sarayönü ilçesine bağlı Başhüyük Kasabası'nda yaşayan Karaçay Türkleri ile sınırlıdır. Kasaba halkının bir kısmı, ziraat mevsimi olan hasat zamanı dışında, Konya il merkezinde ikamet etmektedirler. Düğün, bayram, cenaze gibi toplumsal

birliktelik gerektiren törenlerde kasaba dışında ikamet eden Karaçaylılar mutlaka katılmaktadırlar.

Araştırmamız, deneklerin anket sorularımıza verdikleri cevaplarla, grup içinde yaşayarak yaptığımız gözlemlerimize ve mülakatlarda aldığımız cevaplarla sınırlıdır.

Karaçay Türklerinin tarihsel gelişim içinde geçirdikleri süreç ve Osmanlı topraklarına göç etmeleri, bu süreç içerisinde inandıkları dinler ve dini hayatları, Başhüyük Kasabası'ndaki yaşata geldikleri gelenek, görenek ve adetleri, sosyal, kültürel ve ekonomik yapıları kapsam içindedir. Ancak Karaçay Türklerinin dini hayatlarına yönelik tespit ve tasvirimiz önceliklidir.

6. ARAŞTIRMANIN METODU

Araştırmamızda katılımcı gözlem, mülakat ve anket tekniğinin yanı sıra, yazılı kaynaklardan da yararlandık. Teorik kısmı oluşturan birinci bölümde vasıflama ve gözlem metodunun bilgi ve belgeleri toplama tekniği kullanılmıştır.

Öncelikli olarak konumuzla ilgili olan literatür toplandı, yapılan tez çalışmalarını tespit ederek tekrarlara düşmemeye ve boşa zaman kaybetmemeye özen gösterildi. Karaçay Türkleri ile ilgili kaynaklar taranarak fişleme yapıldı. Bizzat göç ederek gelen kişilerin sonuncusu kısa bir süre önce ölmüş olduğu için görüşemedik. Ancak onların çocukları ve torunları ile görüşmeler yapıldı. Bu kişilerin içerisinde araştırmamıza yardımcı olabileceğini düşündüğümüz, sosyoloji ve dil alanında çalışmalar yapmış kişilerle de görüşmeler yaparak, özellikle Kafkasya'da yaşayan Karaçay Türklerinin dini hayatları hakkında düşüncelerini ve gözlemleri alındı.

Araştırmanın uygulama kısmını oluşturan ikinci ve üçüncü bölümde anket ve mülakat tekniği kullanılmıştır. Verilerin toplanmasında kullandığımız anket formunun oluşturulmasında Köktaş tarafında yapılan araştırmanın sorularından¹¹ büyük ölçüde faydalandık. Günay tarafından Erzurum ve çevre köylerinde yapılan dini hayat ile ilgili çalışması¹², Ermiş'in Eski ilçesinde sosyal ve dini hayat ile ilgili çalışması¹³ ve Diyarbakır

¹¹ M. Emin Köktaş, **Türkiye'de Dini Hayat İzmir Örneği**, İşaret Yay., İst. 1993.

¹² Ünver Günay, a.g.e.

Çüngüş ilçesi merkez ve köylerinde sosyal ve dini hayat ile ilgili çalışmasından¹⁴ da faydalandık.

Sorularımız Glock tarafından ilk defa sistemli bir şekilde ele alınan dindarlığın beş boyutunu ölçmeye yönelik olarak hazırlanmıştır. Charles Y. Glock dindarlığı, dini inanç boyutu, ibadet boyutu, dini tecrübe boyutu, dini bilgi boyutu ve dinin etkileme boyutu olmak üzere beş kategoride kavramsallaştırmıştır.¹⁵

Araştırma sahasını oluşturan Başhüyük Kasabası'nda ikamet eden Karaçaylıların bir çoğu aynı zamanda Konya şehir merkezinde de ikamet etmektedirler. Yapılacak anket çalışmasında Karaçaylıları kasabada bulup anketi uygulayabilmek için özellikle bir düğünün olduğu hafta sonu planlandı. Çünkü düğün, bayram gibi törenlerde Karaçaylılar kasabada toplanmaktadırlar. Düğünün bitmesine yakın bir zamanda yaşlı ve hasta bir Karaçaylı kadının ölmesi, dini bir tören olan cenaze merasimini izlememize ve cenaze için gelen farklı şehirlerde bulunan Karaçaylılar ile görüşmemize ve anketi onlara da uygulamamıza sebep oldu.

¹³ Hacı Ermiş, **Eskil İlçesinde Sosyal ve Dini Hayat**, Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Konya 2004.

¹⁴ Muhammet Ali Köroğlu, **Diyarbakır'ın Çüngüş İlçesi Merkez ve Köylerinde Sosyal ve Dini Hayat**, Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Konya 2004.

¹⁵ Charles Y. Glock, **"Dindarlığın Boyutları Üzerine"**, *Din Sosyolojisi*, Der., Yasin Aktay- M. Emin Köktaş, Vadi Yay., Ank. 1998, s. 254.

I. BÖLÜM

KARAÇAY TÜRKLERİ

1. TARİHSEL GELİŞİM

Kafkasya’da, Elbruz dağının (Mingi Tav) doğu ve batısındaki yüksek dağlık vadilerde yaşayan Karaçay Malkar Türkleri, tarih boyunca bölgede hakimiyet kuran Kimmer, Saka(İskit), Hun-Bulgar ve Kıpçak Türklerinin binlerce yıl süren etnik bütünleşmesinden süzülerek ortaya çıkmış bir Türk boyudur.¹⁶

Karaçay Malkarlılar, Kafkasya’nın en eski halklarından olup tarihi ve kültür kökenleri diğer Kafkasya halklarının tarihi ve kültürleriyle aynıdır. Karaçay Malkarlılar başka dilleri de konuşan Gürcü, Adige, Oset gibi halklarıyla iç içe yaşamaktadırlar. XIV. - XV. yüzyılda Karaçaylıların toprakları yavaş yavaş bölünmeye başlamış, XV. yüzyıl sonlarına doğru Karaçaylılar ve Malkarlılar olmak üzere ikiye ayrılmışlar ancak halk dil, din, kültür, gelenek, görenek ve örf olarak ortak özelliklerini korumuşlardır.¹⁷

Karaçaylılar ve Malkarlılar birbirinden farklı dile, kültüre, tarihe ve geleneğe sahip iki ayrı Türk boyu değil, tersine aynı dil, kültür ve tarihi paylaşan bir Türk halkıdır¹⁸. Elbruz Dağının bir ucunda Karaçaylılar, diğer yamacında Malkarlılar yaşarlar. Bu coğrafi konumun dışında aralarında hiçbir farklılık yoktur.

Karaçay Türklerinin kökenleriyle ilgili yapılan araştırmalarda Türk kökenli oluşlarında birliktelik sağlanırken, tarihi gelişmelerinde bu birliktelik sağlanamamıştır. Karaçay Malkar halkının XV. yüzyıldan önceki tarihleriyle ilgili ayrıntılı bilgiye

¹⁶ Adilhan Appa, **“Karaçay- Balkar Türklerinin Kökeni”**, *Türkler*, c. 2, Yeni Türkiye Yay., Ank. 2002, s. 572.

¹⁷ İsmail M. Mızıulu, **Eski Dönemlerden İtibaren Rusya’ya Bağlanıncaya Kadar Karaçay Malkar Halkının Tarihi**, Çev.: Ali Sıdakulu, Nalçık 1994, s. 9. www.karachaymalkar.net.

¹⁸ Ufuk Tavkul, **“Karaçay Malkarlıların Kökeni Üzerine Düşünceler”**, *Türk Dilleri Araştırmaları*, 1991, s. 131.

rastlanılmamaktadır. İlk defa Karaçay adına Osmanlı kaynaklarında 1582 yılında Kabartay’da Osmanlılara yaptıkları hizmet dolayısıyla taltif edilen beyler arasında Karaçay Mirza’nın adı geçmektedir. Bu kişinin Karaçaylıların beyi olduğu tahmin edilmektedir.¹⁹ XV. yüzyıldan önceki tarihleri, halk arasında anlatılan destan ve efsanelere dayanarak açıklamalar yapılmakta, efsanede anlatılanlar tarihi bulgular ışığı altında, bilimsel verilerle desteklenmeye çalışılmaktadır.

Ufuk Tavkul, Başhüyük Kasabası’nda Üsüp Tavkul’dan derlediği “Karaçay-Malkarların Kökeni” efsanesini²⁰ tarihi belgelerle destekleyerek, Karaçay adı boyun efsanedeki lideri “Karça”dan geldiği sonucuna varmıştır. Karça, yanına Adurhay, Budyan ve Navruz adlı arkadaşlarını alarak, beraberindeki kabile ile birlikte Kırım’dan Kafkasya’ya gelir. Bu sırada onlara, yanındaki altmış aile ile birlikte Kırım’dan gelen Botaş da katılır ve Karça’nın liderliğindeki kabile Kafkas dağlarına sığınarak, Elbruz dağı eteklerinde yaşamaya başlarlar. Efsanede adı geçen Adurhay, Budyan, Navruz, Botaş , Tohçuk ve Tambiy bugün Karaçay halkı arasında yaşayan büyük soyların, cedlerinin adıdır.²¹

Karaçay Malkarlılar, XV. yüzyılda Kabartay Çerkezlerinin baskısı sonucunda ikiye ayrılmışlardır. Karaçay adı ancak bu tarihten sonra Kafkasya’da görülmektedir. Elbruz dağının doğusunda Bashan vadisinde yaşayan dağlıların bir kısmı Kabartaylıların baskısı ve topraklarını genişletme arzusuyla Elbruz Dağı’nın batısındaki vadilere göç etmişlerdir. Türk geleneğine uyararak yeni yurtlarına beyleri Karça’nın adını vermişler. Karça adı zamanla değişerek Karaçay şeklini almıştır.²² Elbruz dağının doğusundaki dağlık arazi Malkar bölgesini, batısındaki dağlık arazi ise Karaçay bölgesini oluşturmaktadır. Malkarlılar için aynı zamanda “Balkar” kelimesi de kullanılmakta ancak bu kavram daha çok Rus kaynaklarında siyasi amaçla kullanıldığı ifade edilmektedir.²³

Karaçaylılar, 1806-1812 yıllarında Osmanlı-Rus savaşı sırasında yapılan Bükreş Antlaşması ile Ruslar’ın idaresi altına girmişlerdir²⁴. Rus idaresine girmeyi hiçbir zaman

¹⁹ İsmail Türkoğlu, “**Karaçay -Balkarlar**”, İ.A., c: 24, TDV Yay., İst. 2001, s.380.

²⁰ Ufuk Tavkul, “**Karaçay Malkarlılarının Kökeni Üzerine Düşünceler**”, s. 136-137.

²¹ Ufuk Tavkul, “**Karaçay Malkarlılarının Etnik ve Sosyal Yapısı**”, *Karaçay Balkarlar*, Der. Ufuk Tavkul, Yaşar Kalafat, Karam Yay., Ank., 2003, s. 60.

²² Ufuk Tavkul, “**Karaçay Malkarlılarının Kökeni Üzerine Düşünceler**”, s. 136-137.

²³ Ufuk Tavkul, “**Karaçay Malkarlılarının Etnik ve Sosyal Yapısı**”, s. 46.

²⁴ İsmail Türkoğlu, a.g.m., s. 380.

kabul etmeyen Karaçaylılar 1826 yılının sonlarına doğru Osmanlı Devleti'nin Anapa valisinin de resmen tanıdığı İslam Kırımşamhal'ın vali olarak atanmasını sağladılar. Karaçaylıların bu asi tutumları üzerine Rus yönetimi Türk boyuna karşı düşmanlığını artırdı.²⁵

1822, 1835-1837, 1845-1846 ve 1853-1855 yıllarında Ruslara karşı gerçekleştirilen ayaklanmalar kanlı bir şekilde bastırıldı.²⁶ 1860 yılından itibaren bölgeyi ele geçiren Ruslar özel bir idari sistem kurarak Karaçay Malkar halkını ikiye bölerek Karaçaylılar'ı Kuban, Malkarlılar'ı da Terek eyaletine bağladılar.

Ruslar diğer Kafkasyalılar gibi Karaçaylılar'ın da Osmanlı topraklarına göç etmelerini istiyorlardı. Buna şiddetle karşı koyan Karaçaylılar 1873 yılında tekrar ayaklandılar ve bu isyan güçlkle bastırıldı. Bir taraftan Rus baskısı altında zor günler geçiren Karaçay Türkleri, bir taraftan da kendi sosyal yapısından kaynaklanan iç çatışmalarla kaynıyordu. Feodal sistemin hüküm sürdüğü Karaçay'da Rus yanlısı olan bazı prens ve asilzade aileler Karaçay topraklarının büyük çoğunluğunu ele geçirmişlerdi. Sosyal yapıdaki bu çatışmadan rahatsız olan bazı zengin aileler ve artık kaybedecek hiçbir şeyleri kalmayan topraksız köylüler 1885 yılında Osmanlı topraklarına göç ettiler.²⁷

Karaçay köylülerinin ellerinden topraklarının alınmış olması iç huzursuzluklara ve sosyal çatışmalara neden oldu. Rus hükümeti 1905 yılında isteyen Karaçaylılar'ın Osmanlı topraklarına göç etmelerine izin verdi. Osmanlı hükümetinden gerekli izinler alındıktan sonra 1905 yılında gemilerle Anadolu'ya göç ederek²⁸ Eskişehir, Konya, Afyon ve Ankara'da kendi istekleri doğrultusunda köyler kurularak yerleşmeleri sağlandı.

11 Mayıs 1918 tarihinde kurulan Birleşik Kafkasya Cumhuriyeti'nde yer alan Karaçay Malkarlılar, bu Cumhuriyetin Sovyetler tarafından yıkılmasından sonra ikiye ayrıldılar. Karaçaylılar, 12 Ocak 1922 tarihinde Karaçay- Çerkez Özerk Bölgesi içinde yer alırken, Malkarlılar da 16 Ocak 1922 tarihinde, Kabardin Balkar Özerk Cumhuriyeti idaresi altına alındılar.²⁹ II. Dünya Savaşı sırasında Alman orduları Kafkasya'ya girdiler. Almanlar gelmeden önce bölgenin kontrolü Karaçay Malkarlılar'ın eline geçmiş, Kızıl Ordu birlikleri bölgeyi terk etmişti. Almanlar geldikleri zaman yerli halkın sevgi ve saygısını kazanmak için

²⁵ Hayati Bice, **Kafkasya'dan Anadolu'ya Göçler**, T.D.V. Yay., Ank. 1991, s. 81.

²⁶ Ufuk Tavkul, **"Karaçay Malkarlıların Etnik ve Sosyal Yapısı"**, s. 52-53.

²⁷ Ufuk Tavkul, **Kafkasya Dağlılarında Hayat ve Kültür**, s. 41.

²⁸ Ufuk Tavkul, a.g.e., s. 41.

²⁹ Ufuk Tavkul, a.g.e., s. 44.

dini ve siyasi hürriyet verdiklerini açıkladılar. Camiler yeniden açıldı ve kolektif çiftlikler kaldırıldı. Karaçay Malkar halkına, dini hayat dahil hayatın bir çok alanında serbestlik, özel mülkiyet ve iki halkın birleştirilmesi gibi bazı imtiyazlar verildi. Ancak Almanlar bölgeden 1924 yılının sonunda geri çekilmek zorunda kaldılar. Ardından bölgeye gelen Kızıl Ordu Karaçay Malkar köylerini yerle bir etti.³⁰

Alman işgali sırasında Karaçay Malkar halkının Almanlarla işbirliği yaptığını ileri süren Sovyet hükümeti, Karaçay Malkar halkını 1944 yılında çıkarılan bir kararname ile Kazakistan ve Orta Asya'ya sürgüne gönderdi. Sürgün kararı ansızın bir gece yarısı uygulamaya konuldu. Sürgün sırasında gittikleri bölgede hayat şartlarına uyum sağlayıncaya kadar nüfuslarının önemli bir kısmını kaybettiler.³¹ 9 Mart 1957 tarihinde Kruşçev hükümeti zamanında çıkarılan yeni bir kanunla sürgündeki Karaçay Malkarlılar'ın anavatanlarına geri dönmelerine izin verildi.³²

3 Temmuz 1991 tarihinde Karaçay Çerkez Özerk Bölgesi, "Özerk Cumhuriyet" statüsüne yükseltildi.³³

Karaçay-Çerkez Özerk Cumhuriyeti, Kuzey Kafkasya'da Kafkas sıradağlarının orta bölgesinde Rusya Federasyonu'na bağlı özerk bir cumhuriyettir. Başşehri Çerkessky'dir. Diğer önemli şehirleri, Üçköken, Cögetey, Arhız, Hurzuk, Karaçay, Teberde, ve Zelençuk'tur.

Yüzölçümü 14.100 km² olup güneyi baştan başa Büyük Kafkas sıradağları ile kaplıdır. Kuzey bölge ise yayla ve geniş düzlükler halinde uzanmaktadır. Büyük Kafkas sıradağlarının en yüksek tepesi olan Elbruz Dağı (Mingi Tav) 5633 m. yükseklikte olup, Kabardey-Balkar Cumhuriyeti ile güneydoğu sınırını oluşturur. Bu dağlar 3000 m. den sonra buzullarla kaplıdır.

Nüfusu 435.000 olan Karaçay-Çerkez Özerk Cumhuriyeti'nin %31'i Karaçaylı Türk, % 42'si Rus, % 10'u Adige, % 7 Abazin, % 3'ü Nogay Türkü, % 7'si ise diğer topluluklardan oluşmaktadır.

³⁰ Adilhan Adiloğlu, "**Karaçay-Malkar Türkleri**", *Türkiye Dışındaki Türk Edebiyatları Antolojisi*, c.22, T.C. Kültür Bakanlığı Yay., Ank. 2002, s. 45. Ufuk Tavkul, **Kafkasya Dağlarında Hayat ve Kültür**, s.48.

³¹ Ufuk Tavkul, "**Karaçay-Malkar Türklerinin Sürgün ve Soykırımı**", s. 71.

³² Adilhan Adiloğlu , a.g.m., s. 45

³³ İsmail Türkoğlu, a.g.m., s. 381.

Ülkenin dağlık ve yaylalık olması nedeniyle temel ekonomik yapısı büyük ölçüde hayvancılığa dayanmaktadır. Koyun, keçi, sığır, at yetiştiriciliği önemli bir yer tutmaktadır. Ekilecek yer darlığından dolayı ziraat sınırlı olarak arpa, darı, mısır, patates, yulaf ve pirinç ile sebze yetiştiriciliği yapılmaktadır.

2. YAŞANAN DİNLER VE İSLAM DİNİ İLE TANIŞMALARI

Karaçay Türkleri arasında, tarihsel süreç içerisinde birçok inanç sistemi ve din benimsenmiş, toplumsal yapı üzerinde önemli izler bırakan bu inanışlar sosyo kültürel yapı içerisinde kendine bir yer bularak günümüze kadar yaşaya gelmiştir.

Karaçaylılar'ın inanışlarına göre en büyük tanrı olan göklerin tanrısı, Teyri adını taşımaktadır. Bu isim Göktürk yazıtlarında Tanrı anlamına gelen *tengri* kelimesinin Karaçay dilinde aldığı şekildedir. Teyri kelimesi aynı zamanda Karaçay dilinde “gök” anlamına da gelmektedir.³⁴

Karaçaylılar, Elbruz dağı eteklerine gelip yerleştikleri zaman bu dağa kendi dillerinde “sonsuz ebedi dağ” anlamına gelen Mingi Tav adını vermişler. Kendilerini de Tanrı kabul ettikleri bu dağın kulları olarak görüp “Mingi Tavnu Kulları” adını benimsemişlerdir.³⁵ Doğa güçlerine inanç, tüm halk dinlerinde bulunmaktadır. Türklerde doğada birtakım gizli güçlerin varlığına inanma ilk dönemlerde başlar. Bu inanç Orhun anıtlarında “yer-su” terimleri ile anlatılmaktadır.³⁶

Fuat Bozkurt, Gök Tanrı inancı ile dağlara tapınma arasında yakın bir ilişki olduğunu düşünmektedir. Altaylı Şor ve Beltirliler, Gök Tanrıya kurbanlarını yüksek dağ tepelerinde sunmaları, bu törenlere de “tengere tagıy” (Tanrı gök kurbanı) demeleri, Türkes ve Çiğil Türklerinin yakınlarındaki bir dağı Tanrıların makamı saymaları bu durumu açıklamaktadır.³⁷

Kendilerine Tavlu (dağlı) adını veren Karaçay- Malkarlılar'ın hayatında dağların ve “dağ kültü”nün son derece önemli bir yeri vardır. Doğaüstü güçler taşıdığına inanılan bir

³⁴ Ufuk Tavkul, a.g.e., s. 264.

³⁵ Ufuk Tavkul, “Karaçay Malkarlıların Kökeni Üzerine Düşünceler”, s. 141.

³⁶ Fuat Bozkurt, *Türklerin Dini*, Cem Yay., İst. 2003, s. 202.

³⁷ Fuat Bozkurt, a.g.e., s. 204.

Tanrı olan Elbruz dağına (Mingi Tav) adak adayarak evlat sahibi oldukları zaman çocuğa “Dağın hediyesi” anlamına gelen “Tavkul” adını vermişlerdir.³⁸ “Tavkul” adını, Başhüyük Kasabası’nda Tohçuk soyundan gelen aile, soyadı olarak kullanmaktadır.

Toplumsal yaşamları ve gelenekleri incelendiğinde, İslam dinine aykırı bazı geleneklerin izlerinin görülebileceği Karaçay Türklerinin daha önceleri animist-natüralist sapmalar gösteren eski “Gök Tanrı Dini”nin müntesibi oldukları anlaşılmaktadır.³⁹

Karaçaylıların eski inanç sistemlerinde kutsal ruhlar ve Tanrılar konusu incelendiğinde, daha sonraları inandıkları ilahi dinlerinin içinde eski inançlarının izlerini görmek daha kolay olacaktır.

Totur veya Aştotur; Kurtların, avcılarının ve çobanların Tanrısıdır. Totur’un Taşı veya Aştotur’un Taşı denilen yere gelen avcılar, ava çıkmadan önce taşın üzerine kurşunlarından birini ve yol azıklarından bir parçasını bırakırlar ve dilek dilerler. Av dönüşü avladıkları hayvanın etinden bir parçasını bu taşın üzerine bırakırlar ve tekrar dilek dilerler. Aştotur’un taşı çok kutsaldır. Taşın yanından geçen atlılar attan inip, o taşa mutlaka saygı gösterirler. “Koç katımı” bayramlarında dualar okunarak Totur’un yeni doğacak kuzuları kurtlardan korumasını dilerler.⁴⁰

Karaçaylılar’da, ormanlardaki asırlık çam ağaçları kutsaldır.⁴¹ Kalafat’ın Karaçay’da derlediği halk inançlarına göre, dilek dilemek için kutsal bir taş vardır. Kutsal taş ve kutsal tereklere (ağaç) erken saatlerde dilekte bulunmak için gidenler, yıkanıp paklanmış olmalı, bir şey yemeden ve içmeden gitmeli, yolda hiç kimse ile konuşmamalıdır. Kurzuk’taki “Bayrım Taş” bu türden kutsal bir taştır. Bu taşlardan küçük parçalar kopararak nazarlık ve uğur niyetine, üzerlerinde taşımaktadırlar.⁴²

“Bayrım”, “Bayram” veya “Barım Biyçe” adlarını taşıyan Tanrıça ise çocukları ve evin sıcaklığını korur ve eve kısmet, bereket getirir. Karaçaylılar, Bayrım’a kurban keserler ve

³⁸ Ufuk Tavkul, “Karaçay-Malkar’da İsim Verme Geleneği ve Tavkul Adının Düşündürdükleri”, s. 37.

³⁹ Hayati Bice, a.g.e., s. 109.

⁴⁰ Ufuk Tavkul, “Karaçay’da Hıristiyanlığın İzleri”, Türk Dünyası Araştırmaları, S.: 128, 2000, s. 103-104.

⁴¹ Ufuk Tavkul, *Kafkasya Dağlılarında Hayat ve Kültür*, s. 262.

⁴² Yaşar Kalafat, *Balkanlar’dan Uluğ Türkisan’a Türk Halk İnançları*, T.C. Kültür Bakanlığı Yay., Ank. 2002, s. 143.

dua ederler. Bayrım Taş adı verilen kutsal taşlara, çocuğu olmayan kadınlar yanlarına yiyeceklerle birlikte kuş tüyü alarak dua ederler.⁴³

Evi ve aile ocağını koruyan tanrının adı Tabu'dur. Çerkezler'in Şible adını taşıyan yıldırımlar tanrısı, Karaçaylılar'da "Şibıla" adını almıştır. Karaçaylılar yıldırıma bugün de şibıla demektedirler. Suv anası, ırmakların ve göllerin koruyucu tanrıçasıdır. Cek, yeraltında yaşadığına inanılan kötü ruh ve şeytanın adıdır. Celmavuz, tabiatüstü kötü karakterli bir varlıktır. Karaçaylılar'a göre ay ve güneş tutulmalarına sebep olmaktadır. Gori, rüzgarların tanrısıdır. Harman zamanı buğday tanelerini samandan ayıklamak için harman savururken Karaçaylılar *Gori, Gori* diye bağırırlar.⁴⁴

X. yüzyılın ilk çeyreğinde Hristiyanlık Kafkasya'da yayılmaya başlamıştır.⁴⁵ Hristiyanlığın yayılmasında Bizans'ın ve Bizanslı din adamlarının büyük etkisi olmuştur. Moğolların Kafkasya'yı istila etmeleri ve Bizans İmparatorluğunun zayıflaması sonucu, Hristiyanlık ta zayıflamaya başlamış ve XVIII. yüzyıldan sonra halkın arasında İslam dininin yayılmaya başlamasıyla birlikte tamamen ortadan kalkmıştır.⁴⁶

Her ne kadar Karaçaylılar Hristiyanlığı kabul etmiş olsalar da eski Pagan inançlarını hiçbir zaman terk etmemişlerdir.⁴⁷ Hristiyanlık, şamanist ve pagan inançları ile karışarak semavi bir din olma özelliğini kaybederek çok tanrılı bir görünüm kazanmıştır.⁴⁸

Ufuk Tavkul, Karaçaylılar'ın çocukların, kadınların ve evin koruyucu Tanrıçası "Bayrım"ın aslında Hz. İsa'nın annesi Meryem Ana'dan başkası olmadığı kanaatindedir.⁴⁹

Kafkasya Bölgesi, İslam'ın erken dönemlerinde(643) İslam dini ile karşılaşmasına⁵⁰ rağmen bölgedeki ulaşım zorluğu, kabileler arasındaki dil farklılıkları ve ciddi bir dini tebliğ faaliyetinin olmaması gibi sebeplerle merkezi ve dağlık bölgelere doğru İslamlaşma hareketi hızını kaybetmiştir. Müslüman tacirlerin dikkatini çekecek derecede ticari canlılığın olmaması

⁴³ Ufuk Tavkul, "**Karaçay'da Hristiyanlığın İzleri**", s.103-104.

⁴⁴ Ufuk Tavkul, a. g.e., s. 265-266.

⁴⁵ İsmail M. Mızıulu, a.g.e., s. 66.

⁴⁶ Mahti Curtubayev, "**Karaçay Malkar Kültüründe Hristiyanlık İnancı**", Çev. Adilhan Appa, *Kırım Dergisi*, S. 27, Ank. 1999, s. 39.

⁴⁷ İsmail M. Mızıulu, a.g.e., s. 66.

⁴⁸ Ufuk Tavkul, "**Karaçay'da Hristiyanlığın İzleri**", s. 105.

⁴⁹ Ufuk Tavkul, "**Karaçay-Malkar'da İsim Verme Geleneği ve Tavkul Adının Düşündürdükleri**", s. 37.

⁵⁰ Nesimi Yazıcı, **İlk Türk İslam Devletleri Tarihi**, A.Ü.İ.F. Yay., Ank. 1992, s.15.

Müslüman tüccarların ve seyyahların etkisiyle oluşacak İslamlaşma fırsatını da kaybetmiştir.⁵¹ Karaçay Türklerinin de yaşadığı Elbruz Dağının Kafkasya'nın en dağlık bölgesi olduğu göz önüne alınırsa XVIII. yüzyılın⁵² sonları gibi geç bir dönemde İslam dinini benimsemiş olmalarının sebepleri anlaşılmaktadır.

J. Von Klaproth, 1807-1808 yılları arasında yaptığı Kafkasya gezisi notlarının Karaçay Türkleri ile ilgili bölümüne dayanarak verilen bilgilere göre; Karaçaylılar 1782 yılında Kabartay asıllı Hoca İshak Efendi vasıtasıyla İslam dinini benimsedikleri anlaşılmaktadır.⁵³

Osmanlı Devleti'nin Kafkasya Soğucak valisi Ferah Ali Paşanın da (1780-1784) Karaçaylılar'ın İslam Dinini kabul etmelerinde etkisi büyük olmuştur. Ferah Ali Paşa bölge halkının ileri gelenleriyle istişare toplantıları yapması, halkın gelenek görenek ve adetlerini, yaşam biçimlerini inceleyip araştırması, kendinin ve askerlerinin evlendikleri kızlara çok iyi din eğitimi vermeleri, kızların da ailelerine İslam dinini anlatmaları İslam dininin yayılmasında etkili olmuştur.⁵⁴

İslam dini, diğer dinler gibi basit ayinlerden ibaret bir kurtuluş dini olmayıp doğumdan ölüme kadar fert ve toplum hayatını ihata eden inanç ve yaşama biçimi, bir amel dinidir. Bu açıdan bakıldığında kurumlaşması oldukça zor ve zaman almaktadır. İslami bir devletin, köklü İslam tarikatlarının ve güçlü İslami vakıfların bulunmadığı ülkelerde İslam dini gerçek anlamda kurumlaşmamıştır. Karaçay Bölgesinde de bu ve benzeri şartlar oluşmadığı için kurumlaşma çok zayıf özellikler göstermektedir. Kafkasya'nın Çeçenistan, Dağıstan bölgelerinde olduğu gibi canlı bir dini hayat oluşmamıştır. Özellikle dağlık alanlarda İslamiyet kurumlaşmadan Rus işgali ile karşılaşmıştır.⁵⁵

Çarlık rejimi açıktan açığa olmasa da dolaylı müdahalelerle İslamiyet'in yayılmasını engellemeye çalışmış, zorunlu göç sırasında özellikle ilim adamlarını ülkeden uzaklaştırmış, daha sonrada bu ilim adamlarının yerlerini doldurmak mümkün olmamıştır. Bu durumdan en çok etkilenen yerlerden birisi de Karaçay Bölgesi olmuştur. 1917 yılında Bolşeviklerin

⁵¹ Yılmaz Nevruz, **“Kafkasya’da Din Meselesi”**, *Türk Dünyası’nın Dini Meseleleri*, T.D.V. Yay., Ank. 1998, s. 169.

⁵² Hayati Bice, a.g.e., s. 108

⁵³ Hayati Bice, a.g.e., s. 108.

⁵⁴ Hayati Bice, a.g.e., s. 12.

⁵⁵ Yılmaz Nevruz, a.g.m., s. 170.

merkezi yönetime hakim olmalarıyla bütün dinler için özellikle de İslam dini için zor günler başlamıştır. Din adamları yok edilmiş, din eğitimi durdurulmuş, namaz kaldıracak adam dahi bulunamamıştır. Sünnet, mevlid, dini bayram, kandil kutlamaları hatta cenaze törenleri kısıtlanmış, dini hayat adeta söndürülmüştür. Bu dönemde Kuzey Kafkasya’da 4000 den fazla camii ve mescid ibadete kapatılmış, medreseler kanun dışı sayılmış, cami bitişiğindeki Kur’an mektepleri de tamamen ortadan kaldırılmıştır. 1928 yılında Arap alfabesinin yerine Latin alfabesinin kabul edilmesiyle özellikle genç neslin İslami eserlerle bağı koparılmıştır.⁵⁶

Bütün bunlara rağmen İslamiyet, Kafkasya halklarının toplumsal yapıları üzerinde çok çeşitli tesirler bırakmış ve değişime sebep olmuştur. Aristokrasinin zayıflamasına ve toplumsal tabakalar arasında eşitlik düşüncesinin gelişmesine sebep olan İslam dini, XIX. yüzyılda Rusya’nın Kafkasları işgal etmesini de yıllarca geciktirmiştir, Kafkas halkları arasında birlik ve dayanışma oluşturmuştur. Ruslara karşı etnik kimlik özelliği kazanan İslamiyet sayesinde Kafkasya halkları “Birleşik Kafkasya” ideali etrafında toplanmışlardır.⁵⁷

3. KAFKASYA’DAN ANADOLU’YA GÖÇLER

IX. yüzyılın ikinci yarısından başlayıp 1920 yılının başlarına kadar devam eden Kafkasya’dan Osmanlı Devleti topraklarına göç olayından Karaçay-Malkar Türkleri de dini, ekonomik, siyasi ve toplumsal tabakalaşma gibi etkenlerden dolayı göç etmek durumunda kalmışlardır.

Kafkasya’dan göç ederek gelen her topluluğa yaygın ve yanlış olarak “Çerkez” denilmesi ve kayıtlara da bu şekilde geçmiş olması dolayısı ile Osmanlı topraklarına göç ederek gelen Karaçay-Malkarlı nüfusunu tespit etmek mümkün olmamıştır.⁵⁸

1877-1878 Osmanlı-Rus Savaşı sonrası ile 1905 yılları arasında Karaçay göçleri en yoğun dönemini yaşamıştır. Anadolu’ya iskan edilen Karaçay köylerinin yanında Suriye, Filistin ve Ürdün’de de Karaçay yerleşim yerleri bulunmaktadır.

⁵⁶ Yılmaz Nevruz, a.g.m., s. 171.

⁵⁷ Ufuk Tavkul, “İslamiyetin XIX. Yüzyılda Kafkasya Halklarının Toplumsal Yapılarına Tesirleri”, Kafkasya’da İslam Medeniyeti, Milletler Arası Sempozyumu Tebliği, Bakü 1988.

⁵⁸ Hayati Bice, a.g.e., s. 122.

Eskiden var olan veya büyük şehir konumundaki yerleşim yerlerine bütün ısrarlara rağmen ikamet etmeyen, geldikleri yerlerde yeni yerleşim merkezleri oluşturan Karaçay Türkleri bir asırdır Kafkasya'dan getirmiş oldukları kendi gelenek görenek, örf ve adetlerini günümüze kadar sürdürebilmişler, çevrelerindeki hakim kültüre karşı açık olmakla birlikte her zaman mesafeli ve kontrollü durmaya özen göstermişlerdir.

4. GÖÇ OLAYININ SEBEPLERİ

Yaşamış olduğu yerden, vatanından bir şekilde kopan veya kopmak zorunda kalan kimselerin başka yerleşim alanlarına yerleşmek üzere gitmesi⁵⁹ olarak tanımlayabileceğimiz göç olayı tek bir sebebe bağlanamaz. Araştırmamıza konu olan Karaçay Türklerinin göçlerinin de siyasi, dini, ekonomik ve sosyal tabakalaşmanın getirdiği sorunların farklı ailelere değişik boyutlarda yansıyarak, göç olayı meydana gelmiştir.

4.1. Göçün Siyasi Sebebi

Kafkaslar'dan Osmanlı topraklarına göç, 1850'li yılların ilk yarısında bazı Kafkasya'lı ailelerin gönüllü olarak Osmanlı topraklarına göçleriyle başlayıp Kırım Savaşı sırasında mecburi bir hareket haline gelen göç olayı, 1862-1865, 1877-1878, 1890-1908 yılları arasında yoğunlaşarak 1920'li yıllara kadar devam etmiştir.

Kafkaslar'dan yola çıkan göç kabilelerinin hareketlenme zamanları Osmanlı-Rus ilişkilerindeki değişiklikleri yakından takip etmiştir.

1783 yılında İmam Mansur hareketi ile başlayan Kafkasya Müridizmi Kuzeydoğu Kafkasya'daki bütün Müslüman toplulukların Ortak kimliğinin teşekkülünde büyük bir rol oynamış ve bütün Kafkasyalıları bu kimlik etrafında birleştirerek harekete geçirmeği başarmıştır.⁶⁰

1783 yılında Ruslar Kırım'ı Osmanlılardan aldıktan sonra Kafkasya'daki Kuban Irmağı Osmanlılar ile Ruslar arasında sınır olarak kabul edilmiş. Kuban ırmağının her iki

⁵⁹ Mehmet Ali Kirman, **Din Sosyolojisi Terimleri Sözlüğü**, Rağbet Yay., İst. 2004, s. 90.

⁶⁰ Hayati Bice, a.g.e., s. 46.

tarafında da toprağı bulunan Karaçaylılar için zor günler böylece başlamıştır. Kabardey Çerkezlerinin Karaçay üzerindeki baskısının artması ve Rusların da Kabardey'i desteklemesi Karaçaylıları Osmanlılara yaklaştırmıştır. Karaçay Bölgesinin Osmanlılar açısından stratejik bir önemi vardır. Doğu Kafkasya'ya giden bütün yollar Karaçay bölgesinden geçmektedir.⁶¹

Rusya, siyasi ve ekonomik çıkarları açısından asla vazgeçmeyeceğı bir bölge olan Kafkaslardaki hakimiyetini, sürekli isyanlar çıkmasına rağmen bırakmak istememiştir.

Rus idaresi altına hiçbir zaman girmek istemeyen Karaçay Türkleri ise 1822, 1835-1837, 1845-1846 ve 1853-1855 yılları arasında Ruslara karşı isyan girişimleri olmuştur. Bu isyanlar Ruslar tarafından kanlı bir şekilde bastırılmış, 1860 yılından itibaren ise özel bir idari sistem kurarak Karaçay-Malkar halkını ikiye bölmüş, Karaçaylılar'ı Kuban, Malkarlılar'ı da Terek eyaletine bağlamıştır.

Bunların yanında da Karaçay Bölgesine yerleştirilen Rus aileleri ile bölgeyi Ruslaştırma politikaları devam etmekteydi.

1864 yılında Dağıstan ve Çeçenler'den sonra Çerkesler'in de Ruslara yenilmesiyle Kafkasya Rusya'nın eline geçti. Ruslar da her Kafkas kabilesi için özel bir idari sistem kurdular. Ruslar diğer Kafkas kabileleri gibi Karaçaylıların da Osmanlı topraklarına göç etmelerini istiyorlardı.⁶²

4.2. Göçün Dini Sebebi

XVIII. yüzyılın sonlarına doğru Müslüman olan Karaçay Türkleri'nin göç nedenlerinin en önemlisi dinlerini yaşamakta çektikleri sıkıntılar ve ileride yaşanma ihtimali çok yüksek görünen kaygılardır. Göçe "Hicret" niteliğini kazandıran sebep de bu kaygılar ve sorunlardır.

1900'lü yılların başında hac farızasını yerine getirmek için üç Karaçay büyüğü olarak bilinen Başçı Hacı, Bolurlanı İshak ve Golalanı Hacı Mekke ve Medine'ye giderler. Hac dönüşü Osmanlı Devleti'nin Şam vilayetine, daha önce Kafkasya dağlarından göç ederek gelen Karaçaylıları ziyaret etmek amacıyla uğrarlar. Yapılan görüşmelerden sonra Şam

⁶¹ Ufuk Tavkul, a.g.e., s. 34.

⁶² Ufuk Tavkul, a.g.e., s. 41.

vilayetine göç etmeye karar verirler. Karaçay Bölgesine dönen hacılar bu düşüncelerinin halk arasında yayılması ve kabul görmesi için Şam vilayetinin güzelliği, Mekke ve Medine'ye olan yakınlığı övülürken yakın gelecekte şimdiki yaşadıkları yerlerde Rusların büyük zulümler yapacakları hatta Kuban Irmağı'nın domuz kanı olarak akacağını, dinin korunması için en kısa sürede İslam toprakları içerisinde yer alan ve kutsal topraklara çok yakın olan Şam vilayetine en kısa sürede hicret edilmesi gerektiğini anlatırlar.

Ramazan Efendi (Kurgaklanı Ramazan Kalebek) İstanbul'a İslam Hukuku alanında öğrenim görmek amacıyla gelir. Saray erkanıyla yaptığı görüşmelerde Karaçay Türkleri'nin göç etmek istediklerini resmi boyutta ilk defa gündeme getirmiştir. Bir din adamı olan Ramazan Efendi siyasi gelişmelerin Rusya toprakları içinde kalan Karaçay Türkleri'nin, her ne kadar şimdilik böyle bir sorun yoksa da, geçmiş tecrübelerine dayanarak ileride dinlerini yaşamaları hususunda sorunlar yaşanacağını düşünmesinden yola çıkarak halkı hicrete ikna etmeye çalışmıştır.⁶³

Bağcı, Kafkasya'da doğup göçe katılan ve kasabaya ilk yerleşen ancak şuan ölmüş olan Aminat SİLPAĞAR, İbrahim MİRZA, Hacı İshak BAĞCI ve Hacı Ramazan BAĞCI kaynak kişilerine dayanarak verdiği bilgiye göre göç olayının tamamen dini amaçlı olduğu sonucuna varmaktadır. Kafkasya'dan 10-12 yaşlarında gelen 1311 (Rumi) doğumlu Aminat SİLPAĞAR nine ile yapılan kayıtlı derlemede şunlar kayıtlıdır. "Düşündük ... Biz düşman elindeyiz...Burada durmayalım...Önde gelenler, akıllılar biz muhacir olalım ... Biz Müslüman Türkiye'ye göçelim... Muhacir olalım diye düşündüler, araştırıp soruşturdular... Avbekir, Ramazan, Osman Hacı, Tavgan dört kişi birlikte göç etmek isteyenleri listelediler.." Yine Kafkasya'dan 7-8 yaşlarında gelen (1315 Rumi) Hacı İshak BAĞCI benzer şekilde şunları söylemektedir: " Müslüman memlekette yaşayalım diye muhacir olduk... Atalarımızın söylediği böyleydi...Ruslardan da bir zorluk görmedik." ⁶⁴

Karaçay- Malkar Bölgesi gibi askeri yönden stratejik bir öneme sahip bulunan ve dağlık yapısı dolayısı ile kontrol edilmesi çok zor olan bir bölgede savaşçı ve Rus çıkarları açısından her zaman tehlikeli olabilecek bir potansiyeli taşıyan Karaçaylıların göç etmelerine engel olmaya çalışmadıkları gibi zorlamada da bulunmamışlardır.

⁶³ Abddurrahman Bağcı, "**Başhüyük Karaçay-Malkar Türkleri'nin Muhacereti**", *Başhüyük*, Yıl:1, S.:1, Konya 2003, s. 17

⁶⁴ Abddurrahman Bağcı, a.g.m., s. 17.

4.3. Sosyal Tabakalaşmanın Göçe Etkisi

Karaçay-Malkar halkını oluşturan çeşitli soylar arasında zamanla siyasi yönden güçlenen bazı büyük aileler, toplumun ekonomik yapısına da hakim olmaya başlarlar. Karaçay-Malkar halkının çekirdeğini de oluşturan bu soylular, siyasi ve ekonomik gücü de ellerinde tutuyorlardı. Komşu halklarla yapılan savaşlarda elde edilen esirler veya onlardan kaçırılan çocuklar da köle olarak kullanılmaya başlanmıştı. Böylece Karaçaylılar arasında tabakalaşmanın temeli atılmış oldu. Yüzlerce yıl devam eden bu süreç içerisinde toplum çeşitli tabakalara bölünmüştür.

Başlangıçta üç sosyal tabaka vardır:

1. Biv veya Tavbiy (Prensler)
2. Özden (Soylular)
3. Kul (Köleler)

Biy veya Tavbiy adı verilen prensler, Karaçaylıların siyasi yapısında söz sahibi olan ve halkı yöneten tabakaya denilmektedir. Bunlar halkın en eski ve köklü ailelerinden meydana kişilerden oluşuyordu.

Özden adı verilen soylular ise çoğu zaman ekonomik açıdan prenslerden (biylerden) daha güçlü olsalar bile yönetimde söz sahibi değiller ve “biy”lere bağılırlar.

Kul adı verilen köle tabakası ise hiçbir özgürlüğe ve maddi varlığa sahip olmayan, alınıp satılabilen genellikle komşu Kafkas halklarından satın alınan veya savaşlarda esir edilen kişilerden oluşan tabakadır.

Köle (kul) sınıfı toplumda en alt tabakayı oluşturmaktadır. Köleler iki sınıfa ayrılmaktadır.

1. Ülgülü Kul
2. Başsız Kul

Başsız kullar komşu halklardan esir edilen veya satın alınan kölelerden oluşmaktadır. Prens bunları isterse satar isterse öldürebilir. Prens bundan dolayı ceza almaz. Eğer bu köleyi bir başkası öldürürse prene bedelini ödemek zorundadır. Başsız kölenin hiçbir şeyi yoktur.

Bunlar genellikle prensin ahırında kalırlar, ev kurmalarına ve mal mülk edinmelerine izin verilmezdi.

Ülgülü Kul adı verilen köle tabakasının kendi evleri, küçük toprakları ve aileleri vardır. Prens işlerini bitirdikten sonra kendi işlerini yapabilirler. İyi çalışan ülgülü köleler zengin olup kendine köle satın alabilmekte ancak ne olursa olsun köyün yönetimine karışmamaktadır.⁶⁵

Biy, özden ve kul biçiminde üç gruptan oluşan sosyal tabakalar Karaçaylıların nüfusunun çoğalması, topraklarının genişlemesi, sosyal ilişkilerde meydana gelişmeler ve ekonomik yapıdaki değişikliklerin sonucunda alt bölümlere ayrılarak toplam beş tabakaya yükselmiştir.

1. Biv veya Tavbiy (Prensler)
2. Çanka (Siyasi ve ekonomik gücü azalan prensler)
3. Özden (Soylular)
4. Kara Özden (İkinci sınıf soylular)
5. Kul (Köleler)

Çanka, prenslerin (biylerin) özden kızlarla yaptıkları evlilikten doğan çocuklara verilen bir isimdir. Çankalar, beylerle özdenler arasındaki tabakayı oluşturmaktadır.

XVIII. yüzyılın sonları ile XIX. yüzyıl başlarında Karaçaylılar arasında İslam dininin yayılması ve giderek güçlenmesiyle birlikte sosyal tabakalar arasında din adamlarından oluşan “Mollalar” sınıfı meydana gelmiştir.

Mollalar, prenslerin himayesi altındadır ve halk da mollaların geçimini sağlamak zorundadır. Her ev, mollalara kendi mahsulünün onda birini, hayvanlarının ise beşte ikisini vermek zorundadır. Bu vergi İslami bir zorunluluk olmamakla birlikte Karaçay halkı tarafından “zekat” olarak adlandırılmıştır. Kış aylarında mollaya her ev bir koyun verir ve molların hayvanları için kuru ot, molların ısınması için odun verilir. Ölen kimsenin malından mollaya pay verilir, ayrıca ölüye Kur'an okuduğu için eyeri ile birlikte bir at ve ölenin elbiseleri verilirdi.

⁶⁵ Ufuk Tavkul, a.g.e., s. 74.

Mollalar nikah ve sünnet işlerinde de halktan para ve hediye alırdı. Bütün bunlar halka zor gelse de prenslerin emriyle yapmak zorundaydılar.⁶⁶

1855 yılında başlayıp yer yer baş gösteren ayaklanmalar ve köle sınıfının ayaklanması kötü sonuçlara varabileceğini hesap eden Rusya köleliğin resmen kaldırıldığını ilan ederek, 1868 yılında Karaçay bölgesinde köleliğe son verildi. Kölelerin azat olabilmeleri için prenslerine bedel ödemeleri gerekiyordu. Özgürlüklerini kazanıp azat olabilmek için prenslerine ödedikleri bedeller şu şekildedir:

30 yaşında kadın köle: 150 ruble

30-35 yaşları arası kadın köle: 100 ruble

35 yaşında erkek köle: 95 ruble

Yedi yaşından küçük, elli yaşından büyük köleler bedel ödemedi azat olabilmişlerdir. “Başsız Kul” adı verilen köleler ise 200 rubleye kadar bedel ödemek zorunda kalmıştır. Toprak sahibi, mal sahibi olan köleler azat olma bedelinin yanında mallarının yarısını da prenslere vermek zorunda kalmışlardır.⁶⁷

Köleliğin resmen kaldırılmasına rağmen halk arasında sosyal tabakanın getirdiği sınıf farkı hala devam ediyor hatta özgür olmak amacıyla elinde ne var ne yok hepsini prenslere veren köleler, geçimlerini sağlamak zorunda kaldıkları için zenginlerden toprak kiralamak için borçlanıyorlardı. Borçlarını ödeyemediklerinden dolayı her yıl borcun faizi arttığı için fakir köylü ömür boyu toprak sahibi olan beyler veya prensler için çalışıyordu. 1868 yılında resmen kaldırılan kölelik yerini gizli bir köleliğe bırakmış, halkın sıkıntıları bitmemiştir.

Rusların kölelere toprak dağıtması ve kendilerine ait köyler kurmalarını sağlamaları ve soy ismi alma imkanının verilmesi de problemlerin çözümünü sağlamamıştır. XIX. yüzyılın sonlarına gelindiğinde Karaçay-Malkar’da sosyal tabakalar arasındaki ekonomik farklılık korkunç boyutlara ulaşmıştır. Sınıf çatışmalarının ve ekonomik eşitsizliğin doğal sonucu olarak toplum içerisinde oluşan huzursuzluk yüzünden bir kısım topraksız köylüler, 1886 yılında başlayarak 1905 yılında ise toplu olarak Osmanlı topraklarına göç ettiler.⁶⁸

⁶⁶ Ufuk Tavkul, a.g.e., s. 72.

⁶⁷ Ufuk Tavkul, a.g.e., s. 78.

⁶⁸ Ufuk Tavkul, a.g.e., s. 85.

4.4. Göçün Ekonomik Sebebi

Bütün bu karışıklıkların içerisinde, asiller ellerindeki toprakların işlenmesinde kölelik sisteminin kalkmış olmasından dolayı sorunlar yaşamaya başlamaları ve siyasi gelişmelerin sonucunda ellerindeki toprakları satamaz duruma gelme veya değerinde satamayacakları düşüncesi ile biran önce ellerindeki toprağı satıp bu parayı göç ederek gidecekleri Osmanlı Devleti topraklarında değerlendirmeyi düşünmeleri bir kısım zenginin göç etmesine sebep olmuşsa da bunların çok az sayıda oldukları tahmin edilmektedir.

5. GÖÇ

Karaçay Türkleri siyasi, dini, sosyal ve ekonomik sebeplerden dolayı göç etmeye karar verdikleri zaman ön görüşme yapmak üzere İstanbul'a bir heyet gönderirler. Bu heyet, Ebubekir (Avbek veya Avbekir), Osman Hacı, Tuvgan ve Ramazan Efendi'den oluşmaktadır. İstanbul'da yaklaşık olarak üç ay kalan heyet saray erkanı ile görüşerek Şam vilayetine hicret etmek istediklerini, geldikleri zaman her türlü yardımın ve kolaylığın sağlanacağı konusunda söz alarak Karaçay'a geri dönerler. Rus makamlarından da izin alınarak göç hazırlıklarına başlanır.

Göç etmek isteyenlerin isimleri ve sayıları belirlenerek Novorossiysk (Nebretey) liman şehrinden iki gemi kiralanarak göç günü belirlenir.

1905 yılının Kasım ayında Ramazan Bayramı'nın I. günü Bayram namazını kılarak öküz arabaları ve atlara binerek göç başlamış olur.⁶⁹

“Evveli Şam, ahiri Şam La ilahe illallah” zikirleriyle yola koyulan Karaçay kafilesinin ilk uğrak yeri Adige Özerk Bölgesi içerisinde yer alan Labinsky şehri olur. Bu şehirde trene binen kafile Novorossiysk limanına ulaşmış ve daha önce kiralanan iki gemiye binerek İstanbul'a doğru yola çıkmışlardır.

İstanbul'a gelen kafilenin ileri gelenleri saray erkanına daha önceki yapmış oldukları görüşmeleri hatırlatarak geldiklerini ve yardımlarını beklediklerini söylerler. Dağlık ve soğuk bir iklimden gelen kafilenin Şam'ın sıcak iklimine dayanamayacağını düşünen Saray erkanı İstanbul veya Anadolu'nun uygun bir yerine yerleşmelerinin kendileri açısından daha iyi

⁶⁹ Abddurrahman Bağcı, a.g.m., s. 18.

olacağı söylerler. Saray'ın bu görüşü, Karaçaylılar arasında yapılan oylama ve istişare ile Anadolu'da uygun bir yere yerleştirilmelerinin uygun olacağı sonucuna varılır.

Ancak her şeye rağmen Şam'a gitme konusunda ısrarlı olan bir grubun etkisiyle trene binilerek Şam'a doğru yola çıkılır. Konya Valisi Faik Bey'e gelen bir telgrafa göre Karaçay kafilesi ikna edilerek Konya'da kalmaları Sultan Abdülhamit Han tarafından emredilmektedir.

Konya Valisi Faik Bey'in Karaçaylıların ileri gelenleri ile yaptığı görüşmeler sonucunda ikna yoluyla trenden indirilen kabile Konya'nın Sedirler, Araplar, Kadınlar Pazarı ve Eski Garaj gibi semtlerin civarında bulunan ev, misafirhane ve hanlara yerleştirilirler. Barınma ve beslenme ihtiyaçları devlet tarafından karşılanan Karaçaylıların bir kısmı istediklerini bulamamaktan dolayı Kafkasya'ya geri dönerler. Bir kısmı da daha önce göç ederek gelen akrabalarının yanlarına, Afyon ve Eskişehir civarına giderek yerleşirlerdir.

Konya şehir merkezine yerleşmeyi kabul etmeyen Karaçaylılar, Ereğli, Beyşehir ve Cihanbeyli taraflarını gezerek yerleşmeye uygun bir yer bulamazlar. Ancak şimdiki kasabanın bulunduğu yere gelince suyun bol, çevrenin ormanlık olmasının yanında Kafkaslardan tanıdıkları “gelev” adında bir otun bu bölgede çokça bulunması burayı yerleşmek için uygun yer olarak belirlemelerinde etkili olmuştur.⁷⁰

6. BAŞHÜYÜK KASABANIN KURULUŞU

Konya Valisi Faik Bey tarafından ikna edilerek Şam vilayetine gitmekten vazgeçerek Konya il merkezinde, kalıcı konutlar inşa edilinceye kadar yaklaşık olarak bir buçuk yıl kalırlar.⁷¹

Sultan II. Abdülhamit Han tarafından yeni yerleşim yerlerine uygulanmak üzere hazırlanan “Osmanlı hilali” şeklindeki plan esas alınarak konutların inşaatı başlatılır. Konya'da ikamet eden Karaçaylılar'dan bazıları da inşaat işçisi olarak ücret karşılığı çalışmışlardır.

Kasaba, Doğu ve Batı mahalleleri olmak üzere iki mahalleden oluşacak şekilde Osmanlı Hilaline benzetilerek planlanmış, her iki mahallede de doğu batı istikametinde

⁷⁰ Abddurrahman Bağcı, a.g.m., s. 18.

⁷¹ Hanefi Aytekin, **İz Bırakan 100 Ünlü Konya Valisi**, Ülkü Basımevi, Konya 1994, s. 105

uzanan standart 12'şer metre genişliğinde 2 geniş cadde ve bunları kuzey güney istikametinde düzenli olarak kesen 6'şar metre genişliğinde 9 doğu, 9 batı mahallesinde olmak üzere 18 adet sokak aralarından oluşan adalara yerleşmiş 240 haneden oluşmaktadır. Adaların büyüklüğü $30 \times 50 = 1500 \text{ m}^2$ olarak her bir adaya bahçe payı ile beraber $1500/4 = 375 \text{ m}^2$ lik 4 hane planlanarak inşa edilmiştir. İlerleyen yıllarda bekarların evlenmesiyle köy çevresine yeni haneler inşa etmişler ancak iki cadde arasında kalan evlerin orijinal şekillerini günümüze kadar korumuşlardır.

Köyün ortasına alt kısmı medrese olmak üzere bir camii inşa edilmiş çevresi sosyal tesisler yapılmak üzere boş bırakılmış ve ilerleyen yıllarda buralara Belediye binası, PTT, İlkokul, Ortaokul ve Belediye Sosyal Tesisleri yapılmıştır.

Evler ana caddelere paralel ve yan yana birleşik iki hane şeklinde yapılarak her haneye eşit miktarda bahçe payı bırakılmış, mahremiyete uygun olacak şekilde evlerin kapıları caddelere değil bahçelere bakacak şekilde yapılmıştır. Bir oda, bir antre, bir oda ve bir ahır olarak yaklaşık 50 m^2 olarak yapılan evler Karaçaylıların yerleşmelerinden sonra bazı değişiklikler yapılarak kullanılmıştır. Devletin ahır olarak yaptırdığı bölümü bav üy (günlük oda) olarak değiştirip bahçeye su kuyusu, bahçenin dip tarafına ahır, samanlık ve tuvalet, evlerin içlerine de banyo ilave ederek kendilerinin günlük kullanımına uygun hale getirmişlerdir.

1905 yılında başlayan inşaat bir buçuk yıl sürmüş ve 1907 yılında yaz başlangıcında tamamlanarak teslim edilmiştir. Teslimat yapılırken Kafkasya'daki aynı köy ve mahallede yaşayanlar yine aynı mahallelere yerleştirilmeye özen gösterilmiştir.

Cadde ve sokak isimleri verilmediği için 1928 yılına kadar Batı mahallesi için "Ogarel", Doğu mahallesi için "Töbenel" ismi kullanılmıştır.

Konya Valiliği, İstanbul'dan gelen heyetle beraber görkemli bir tören ile açılış ve teslimat yapmış, tören alanında yemekler yenilmiş ve dualarla evlerin tapuları sahiplerine teslim edilmiştir.⁷²

⁷² Nihat Abayhan, "Başhüyük'e Yerleşme ve Muhtarlık Dönemi", *Başhüyük*, Yıl:2, S. 2, Konya 2004, s. 17-18.

Kasabaya ilk önce Osmanlıya ve padişaha bir vefa ve sadakat göstergesi olarak “Umran-ı Hamidiye” ismini vermişler ancak 1928 Harf Devriminden sonra “Başhüyük” olarak değiştirilmiştir. Köy, 1957 yılında da belediyelik olmuştur.

Kafkasya’dan göç etmelerinin sebeplerinden olan sosyal tabakalaşma, köye ilk yerleşmede de hemen kendini göstermiş özdenler (soylular) bizler kullarla (köleler) aynı köyde oturmamız diyerek bir kısım özden (soylu) Ankara’nın Gölbaşı ilçesine bağlı Yağlıpınar köyüne gitmişlerdir.

Şimdi Başhüyük Kasabası’nda özdenler kullar karışık bir durumda yaşamaktalar, birbirleri ile kız alıp vermekteler. Bu sosyal tabakalaşma kavramları sadece birbirleriyle yapılan sözlü şakalaşmalarda kullanılmaktadır. Bazı kul soyundan gelen aileler özden soyundan gelen ailelerden ekonomik boyutta daha iyi oldukları görülmektedir. Köye ilk yerleşmede her hane sahibine eşit miktarda toprak verilmesi, temeli toprak sahibi olarak zengin olmaya dayalı sosyal tabakalaşmanın dayanağını ortadan kaldırmıştır.

7. TÜRKİYE’DEKİ KARAÇAY KÖYLERİ VE NÜFUSLARI

İLİ	İLÇESİ	KÖYÜN ADI	NÜFUSU
Eskişehir	Sivrihisar	Ertuğrul(Yakapınar)	398
Ankara	Gölbaşı	Yağlıpınar	324
Konya	Sarayönü	Başhüyük	2201
Tokat	Reşadiye	Çilehane	319
Tokat	Sulusaray	Arpacı Karaçay	249
Afyon	İncehisar	Doğlat	247
Afyon	İncehisar	Gökçeyayla	244
Eskişehir	Han	Akhisar	121
Sivas	Yıldızeli	Emirler	110
Kayseri	Pınarbaşı	Eğrisöğüt	74

Toplam: 4685

1990 Genel Nüfus Sayımına, Nüfus yoğunluğu göz önüne alınarak sıralama yapılmıştır.⁷³

8. KASABANIN SOSYAL VE KÜLTÜREL YAPISI

Başhüyük Kasabası, Karaçaylılar'ın tamamen kendilerinden oluşan bir köye yerleştirilmiş olmalarından dolayı, bir çok adet ve geleneklerinin olduğu gibi uzun yıllar bütün canlılığı ile yaşatıldığı bir yer olmuştur. Ancak, 1960'lı yıllardan itibaren dil ve kültür asimilasyonu, tarımda makineleşme ve buna bağlı olarak hayvancılığa bağlı geleneksel hayat tarzındaki değişme, kentleşme gibi sosyolojik ve ekonomik faktörlere bağlı olarak Başhüyük Kasabası'nın da canlı geleneksel yapısı değişmeye başlamıştır.⁷⁴

Her şeye rağmen sosyal ve kültürel yapılarının temelini oluşturan eski adet ve geleneklerini yaşatmaya büyük özen göstermektedirler.

8.1. Karaçay Türkçesi

Sovyet Türkologlarından A. N. SAMOYLOVICH, Karaçaylıların kullandıkları dili, kuzey- batı Türk lehçesi ve Kıpçak grubu Türk lehçeleri arasında saymaktadır.⁷⁵

Dilbilim araştırmaları Karaçaylıların kullandıkları dilin tipik bir Kıpçak Türkçesi olduğunu ortaya koymaktadırlar.⁷⁶ Araştırmamızın örneklem grubunu oluşturan Başhüyük Karaçaylılarının gündelik hayatlarında birbirleriyle ilişkilerinde Karaçay lehçesini kullanırken kasaba dışındaki kişilerle Türkiye Türkçe'sini rahat bir şekilde kullanabilmektedirler.

⁷³ Ufuk Tavkul, a.g.e., s. 299.

⁷⁴ Ufuk Tavkul, "Başhüyük Köyü'nden Derlenen Karaçay Adet ve Gelenekleri", s. 47.

⁷⁵ Charles Warren Hostler, **Türkler ve Sovyetler; Türklerin, Bu Günün Dünyasında Tarihsel Durumu ve Politik Önemi**, Çev. Mithat San, Yay. Yok, Ank. 1976, s. 75.

⁷⁶ Ufuk Tavkul, a.g.e., s. 197.

8.2. Kaşenlik

Birbirinden hoşlanan genç kız ve erkekler arasındaki arkadaşlık ilişkisi temeline dayanan “kaşenlik” geleneğinde, düğünlerde ve muhabbet ortamlarında gençler birbirlerini tanıyarak arkadaşlık ilişkisi kurarlar. Aynı köyden kişilerin kaşen olmaları hoş karşılanmazken, günümüzde aynı sülaleden olmamak şartıyla bu kural biraz yumuşatılmıştır. Bu toplantılarda kızlar ve erkekler karşılıklı otururlar. Toplantıların amacı tanışmak, eğlenmek ve kendine uygun bir eş seçmek olduğu için kaşenlik bazen ciddi bazen de şaka olarak ortaya çıkmaktadır. Kızın ya da erkeğin birden fazla kaşenin olması yadırganmaz ve önceki kaşenlere karşı olumsuz bir tavır takınılmaz. Eski kaşenler birbirleriyle sosyal ilişkilerini kesmezler, çünkü herkes bilir ki önceki kaşenlik şaka kaşenliğidir.

Şaka kaşenliği ve ciddi kaşenlik olmak üzere iki çeşit kaşenlik vardır. Ciddi kaşenlikte taraflar birbirleri ile evlenmek üzere arkadaşlık kurarlar.

Şaka kaşenliğine, semerko denilmektedir. Bu durumda kişiler ciddi olmasalar dahi sadece o geceye ya da birkaç geceye mahsus olarak kaşen olabilirler. Burada amaç eğlenmek, birbirlerini tanımak bunu yaparken de hoşça vakit geçirmektir. Şaka kaşenliğinde kız ve erkek tarafları sanki birbirleri ile evleneceklermişçesine övücü sözler söylerler.

Kaşenliğin bir de ciddi boyutu vardır. Bu durumda birbirini beğenen kız ya da erkek evlenmek için arkadaşlık kurmak isterler. Eğer karşı taraf kabul etmişse diğer toplantılarda da görüşerek bu ilişkiyi devam ettirirler.

Kaşenliğin her iki boyutunda da kendine has kuralları vardır. Kaşenlik ciddi ise ve sonuçta evlilik düşüncesi ile taraflar birbirlerini tanımaya çalışıyorlarsa bu durumda meclislerde şaka kaşenliği gibi ulu orta gündeme getirilmez. Muhabbet ortamlarında bir araya gelebilirler, birbirleriyle konuşarak tanışmaya çalışırlar. Ancak ilişkileri resmiyet kazanmıştır. Şaka kaşenliği gibi serbest değildirler. Bunlar her ne kadar evlenmek üzere birbirlerini tanımaya çalışsalar da mutlaka evlenecekler diye bir şart yoktur. Eğer bir engel söz konusu olursa, her iki taraf bu durumdan vazgeçerler.

Kaşenlik geleneğinde de görüldüğü gibi Karaçaylı gençler arasında kız erkek ilişkilerindeki rahat tavırlar belirgin bir şekilde kendini göstermektedir.⁷⁷ Köyde yaptığımız gözlemlerde de bu rahatlığı gördük.

⁷⁷ Tokay Mirza, www.kenthaber.com.

8.3. Evlenme Adetleri

Yakın çevre köy ve kasabaları tarafından pek de anlaşılamayan ancak katı bir şekilde uygulanan evlenme adetleri en ayırt edici özellikleridir.

Karaçaylılar'da yakın akraba evliliği kesinlikle olmamaktadır. Yedi kuşak önceki dedelere kadar uzanan bütün akrabalar yakın akraba olarak kabul edilmektedir. Bu yedi kuşağın içinde akraba olanlar birbirleri ile kesinlikle evlenemezler, kız alıp veremezler. Bu toplumsal gücün etkisiyle genç kızlar ve delikanlılar hayatın hemen her alanında bir arada bulunabilmekte, düğünler, bayramlar gibi gündelik hayatın birlikte hareket ettirmeyi gerekli kıldığı durumlarda, çevre Anadolu köylerine göre çok daha rahat hareket edebilmekte; bu durum zaman zaman da bu köylüler tarafından eleştiri konusu olabilmektedir.

Her ne kadar kendi gelenek ve göreneklerinde kendi içlerine kapalı olarak yaşasalar da özellikle 1960'lı yıllardan sonra hayvancılığa bağlı ekonomik yaşamın yerini yavaş yavaş ticaretin alması, üniversitelerde okuyan öğrenci sayısındaki artış, tarımda makineleşmeye geçiş gibi kapalı bir toplumun dışa açılmasını zorunlu kılan durumlarla karşı karşıya kalmıştır.

Kız ve erkek birbirleriyle düğün ve eğlence ortamlarında tanışıp konuştuktan sonra evlenmeye karar verirler. Taraflar durumu ailelerine haber verirler ve erkek tarafından bir kadın, kız tarafından yakın akrabalarından birine ağız yoklamaya gider. Burada kızı verecekleri kanaati oluşursa erkek tarafı, kız tarafına dünür gönderir.

Karaçay adetlerine göre dünür, kız evine üç kere yollanır. Dünürün ilk gidişinde kız tarafı kızı verip vermeyecekleri hususunda dünürü kanaat sahibi yaparlar. Eğer verecekler gibilerse dünür tekrar gönderilir ve bu sefer kız tarafı kızı resmen verdiklerini söylerler ve söz kesileceği gün tespit edilir. Dünürün üçüncü geldiğinde söz kesilir. Söz kesmeye Karaçay dilinde "Söz Tavuşhan" adı verilir ve sadece aile büyüklerinin hazır bulunduğu söz kesiminde evlenecek kız ve erkek yer almaz.

Söz kesildiği gece erkek tarafında kurban kesilir. Kesilen kurban pişirilerek pilav ve hoşaf eşliğinde kız tarafına gönderilir ve kız tarafının akrabaları davet edilerek yemek yenilir. Daha sonra kız tarafının akrabası olan bütün genç kızlar, erkek tarafının evine götürülürler ve "Konak Kızla" (Misafir Kızlar) olarak ağırlanırlar. Kızlara hediye olarak şal

ve başörtüleri verilir. Kız tarafının akrabası olan delikanlılara da gömlek hediye edilir. Yemekten sonra akordeon ve mızıka eşliğinde Kafkas- Karaçay oyunları oynanarak sabaha kadar eğlenirler ve söz kesimi kutlanır.

Karaçaylılarda nişan yapma adeti yoktur. Kız tarafı, kurbanlar keserek, ziyafet tertipleyerek bütün akrabalarını çağırırlar. Erkek tarafı da akrabaları ile birlikte kız tarafına gelirler. Gelin kıza hediye edilecek altın ve ziynet eşyalarını da getirirler. Bu arada “Cıyın Hıçın” denilen börekler de yapılır ve dağıtılır.

Bir gün sonra yapılan gelin alımında erkek tarafının gençlerine çeşitli eziyetler yaparak kız tarafından gelin almanın kolay olmadığını göstermek isterler.

Gelin alındıktan sonra, eve girmeden önce “Algış” denilen Karaçay duası okunur. Algış’ın içinde gelini öven ve yeni evinde nasıl davranması gerektiğini öğütleyen, misafirlere iyi dilek ve temennide bulunan sözler yer alır.

Algış, Karaçay Türkçesi ile okunur. Okuyan kişi eline bir tas dolusu boza veya şerbet alır ve yüksekçe bir yere çıkar. Dinleyenler de amin derler. Bir Karaçay duası olan Algış’ın Türkçesi şöyledir:

Sağlam yapılı, dolu kase

Dua kasesi, bal kasesi

Elimize alalım

Dilimize koyalım

İçine bakalım

Allah mutlu etsin

Mutlu gezdiresin, yürütsün

Gelen gelin kısmetli olsun

Gülümseyerek, gülerek gelsin

Yapacağı işi bilerek gelsin

Geldiği yeri severek gelsin

Yaşlılara merdiven olsun

Kısmetli hayata anahtar olsun

Gelen gelinin ayağından
Sıcaklık yayılsın yanağından
Müjde versin gözleri
Tatlı olsun sözleri
Gelen gelin uğurlu olsun
Çok çoğalsın yurtlu olsun
Temiz olsun yaşadığı evi
Parlayıp büyüsün ailesi
İkiz çocuklar doğursun
Oğlu koşsun öküzleri
Kızı dokusun halıları
Allah versin öküzün çekenini
Atın koşanını
Tüfeğin atanını
Köpeğin ısıranını
Koyunun yünlüsünü
İneğin sütlüsünü
Dışarı çıkıp yamçı giyen
Ata binip kamçı vuran
Evlatları olsun
İyi söz bu evden gitmesin
Beddua bu eve ulaşmasın
Bu düğüne gelenlerin yolu pamuktan
Hayatları dolsun zevkten
Bizi sevmeyenin evi hır gür olsun
Bindiği atın sırtı yara olsun

Yapılan duaya amin demeyen

Rus'tan beter gavur olsun

Gelin ile damat

Niyet ettiklerini bulsunlar

Birbirlerini beğensinler

Su ile tahılın yakıştığı gibi

Öyle yakışsınlar

Düğüne gelenler kismetten dolsun

Gelenlerin yolları düzgün olsun

Ecelleri sabırlı olsun

Akılları düz olsun

Ömürleri yüz olsun

Bu kızla delikanlının düğünüdür

Ömürleri uzun olsun

Birbirlerini çok sevsinler

Kismetli işe öncü olsunlar

Gelen düşmana acı olsunlar

Dua edenler dua etsin

Dinleyenler amin desin

Yüce Allah kabul etsin

Amin diyen isteğine kavuşsun

Amin demeyen dilini ısırsın

Algış söylendikten sonra Algış'ı söyleyen kişinin elindeki şerbet dolu kase kalabalık arasında dolaştırılır ve herkes birer yudum şerbetten içer.

Bu adetler olurken damat bir arkadaşının evinde saklanmakta ve hiç ortalıkta görünmemektedir. Karaçay adetlerine göre düğün sırasında damadın ortalıkta görünmesi son derece ayıp sayıldığından, damat üç gün boyunca kendisi için hazırlanan bir evde saklanır.

Damat düğün bittikten üç gün sonra tören ve eğlence ile bu evden çıkar ve kendi evine gidebilir.⁷⁸

8.4. Bayram Adetleri

Başhüyük Kasabası'nda oturan Karaçaylılar, bayram namazını kıldıktan sonra mezarlarını ziyaret etmek amacıyla mezarlığa giderler. Mezar ziyareti biten köylüler, birbirlerinin bayramlarını kutlarlar. Küçük çocuklar, büyüklerinin ellerini öperek şeker toplamaya başlarlar.

Öğleden önce, ilk olarak 15-16 yaşlarındaki delikanlılar, daha sonra da onların birkaç yaş büyükleri gençler beşer altışarlı gruplar oluşturarak, atlara binip köy içerisinde at koşturarak, genç kızları veya gelinleri olan evlerden “bayrak”⁷⁹ toplarlar. Atlı grup içerisinde yaşça en büyük olan kişi bayrağı taşır. Her atlı grubun bir bayrağı olur. Köy dışında yapılan at yarışında birinci olan kişiye toplananlar verilir. Kendi paylarına düşen bayrakları alan atlı gençler, köy sokaklarına geri dönerek at oynatırlar ve birlerinin bayraklarını alıp kaçmaya çalışırlar, böylece at oyunları ikindiye kadar devam eder.⁸⁰

Başhüyük Karaçaylıları, adet ve geleneklerini 1960'lı yıllarına kadar devam ettirmelerine rağmen, modernleşmeye paralel olarak gündelik hayatta da değişimler gözlenmekte, gelenek ve göreneklerinde zamanla çözümler yaşandığı görülmektedir.

⁷⁸ Ufuk Tavkul, “**Başhüyük Köyü’nden Derlenen Karaçay Adet ve Gelenekleri**”, s. 50, 51, 52.

⁷⁹ Bayramın yaklaşmasıyla genç kızlar ve yeni gelinler mendil, gömlek, başörtüsü gibi hediyelikleri hazırlarlar. Bayramın ilk gününde atlara binen gençler ev ev dolaşarak bunları kızlardan toplarlar ve uzun bir sopanın ucuna bağlarlardı. Buna “**Bayrak**” denilirdi.

⁸⁰ Ufuk Tavkul, “**Başhüyük Köyü’nden Derlenen Karaçay Adet ve Gelenekleri**”, s.53.

II. BÖLÜM

ARAŞTIRMAYA KATILANLARIN OLGUSAL KİMLİKLERİ

Bu bölüm, araştırmamıza katılan kişiler hakkında bilgi edinmeye yönelik sorduğumuz sorularla, örneklem grubumuzun sosyal ve kişisel yapısı hakkında bilgileri içermektedir.

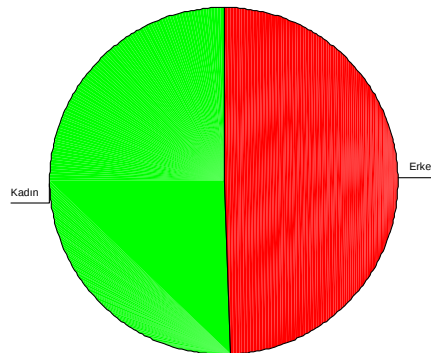
Örneklem grubumuza ait kişisel bilgiler; cinsiyet, yaş, eğitim, mesleki durum, medeni durum ve ekonomik düzeylerini belirleyen bağımsız değişkenlerden oluşmaktadır.

Araştırmaya katılanların bu tür bilgilerinden hareketle dini ve sosyal hayatla ilgili olarak inanç, ibadet, bilgi, tecrübe ve toplumsal etkileme boyutları hakkındaki bulguları ortaya koymaya çalışacağız.

1. Örneklem Grubunun Cinsiyete Göre Frekans Dağılımı

	n	%
Erkek	109	49,3
Kadın	112	50,7
Toplam	221	100,0

Tablo 1 : Örneklem Grubunun Cinsiyete Göre Frekans Dağılımı

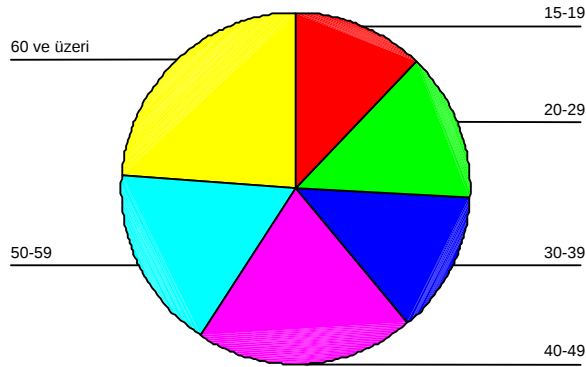
Şekil 1: Örneklem Grubunun Cinsiyete Göre Frekans Dağılımı

Araştırmaya katılanların cinsiyet değişkenine göre tablo 1 ve şekil 1’deki frekans dağılımına baktığımızda % 49,3’ünün erkek, % 50,7’sinin ise kadınlardan oluştuğu görülmektedir. Araştırmaya katılanların sayısal olarak dağılımı 109 erkek, 112 kadın şeklindedir. Araştırmaya katılanların cinsiyetlerinin frekans dağılımlarına göre birbirlerine yakın oranda temsil edildiği söylenebilir.

2. Örneklem Grubunun Yaş Düzeyine Göre Frekans Dağılımı

Tablo 2: Örneklem Grubunun Yaş Düzeyine Göre Frekans Dağılımı

Yaş Düzeyi	n	%
15-19	27	12,2
20-29	30	13,6
30-39	29	13,1
40-49	45	20,4
50-59	37	16,7
60 ve üzeri	53	24,0
Toplam	221	100,0

Şekil 2: Örneklem Grubunun Yaş Değişkenine Göre Frekans Dağılımı

Araştırmaya katılanların yaş düzeyleri için alt sınır 15 yaş olarak belirlendi. Dini davranış, düşünce, bilgi, tecrübe ve toplumsal etkileme boyutlarının yavaş yavaş şekillenmeye başladığı bir dönemin genel olarak 15 yaş olduğunu düşünmekteyiz.

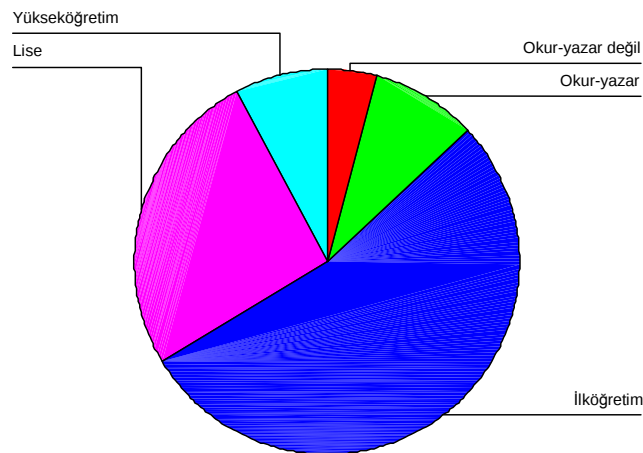
Araştırmaya katılanların yaş değişkenine göre tablo 2 ve şekil 2'deki frekans dağılımlarına baktığımızda % 12,2 ile 15-19 yaş grubu, % 13,6 ile 20-29 yaş grubu, %13,1 ile 30-39 yaş grubu, % 20,4 ile 40-49 yaş grubu, %16,7 ile 50-59 yaş grubu, % 20,0 ile 60 ve üzeri yaş grubu kategorilerinde olduğu görülmektedir. Buna göre araştırmaya katılanların yaş değişkenine göre sayısal dağılımı ise 15-19 yaş arası 27 kişi, 20-29 yaş arası 30 kişi, 30-39 yaş arası 29 kişi, 40-49 yaş arası 45 kişi, 50-59 yaş arası 37 kişi, 60 ve yukarı 53 kişi olarak gerçekleşmiştir.

Araştırma alanımızda, eğitim, ticaret ve tarım gibi işlerden dolayı özellikle 15-39 arası yaştaki kişiler daha az oranda temsil edilirken, % 24,0 ile en fazla 60 ve üzeri yaş grubu temsil edilmektedir.

3. Örneklem Grubunun Eğitim Düzeyine Göre Frekans Dağılımı

Tablo 3: Örneklem Grubunun Eğitim Düzeyine Göre Frekans Dağılımı

Eğitim Düzeyi	n	%
Okur-yazar değil	9	4,1
Okur-yazar	20	9,0
İlköğretim	118	53,4
Lise	57	25,8
Yükseköğretim	17	7,7
Toplam	221	100,0

Şekil 3: Örneklem Grubunun Eğitim Düzeyine Göre Frekans Dağılımı

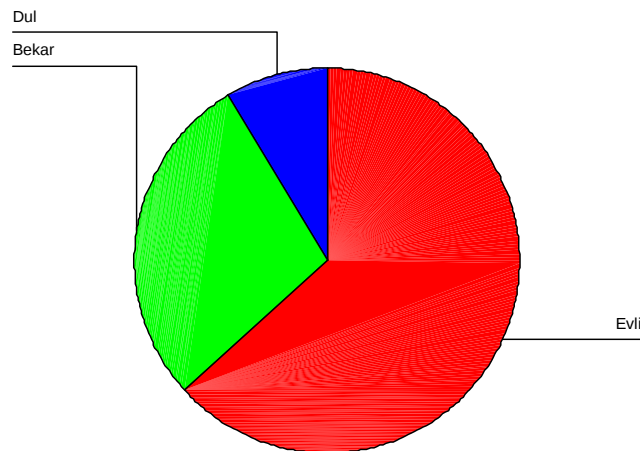
Araştırmaya katılanların eğitim düzeyi, tablo 3 ve şekil 3'teki frekans dağılımına baktığımızda % 4,1 okur-yazar olmayan, % 9,0 okur yazar, % 53,4 ilköğretim, % 25,8 lise, % 7,7 yükseköğretimden oluştuğu görülmektedir. Araştırmaya katılanların okur-yazar olmayanları 9, okur-yazar olanları 20, ilköğretim 118, lise 57, yüksekokul 17 kişi şeklindedir. Başhüyük Kasabası'nda okullaşma erken dönemde başlamış, köy olarak kurulurken yapılan Orta Camii'nin altına yapılan ilkokul binasında hemen eğitim öğretim başlamıştır. Kafkaslarda iken Rusların bütün baskılarına ve sürekli savaş, göç olgularına rağmen eğitim öğretim faaliyetlerine önem vermiş olan Karaçay Türkleri, aynı geleneksel anlayışlarını Başhüyük Kasabası'nda da devam ettirmişlerdir.

Araştırmamızda % 7,7'lik oranla en düşük seviyede temsil edilen yükseköğretim mezunlarının bulunması, üniversite mezunlarının iş ve eğitim amaçlı sürekli kasaba dışında bulunmalarından kaynaklanmaktadır.

4. Örneklem Grubunun Medeni Duruma Göre Frekans Dağılımı

Tablo 4: Örneklem Grubunun Medeni Duruma Göre Frekans Dağılımı

Medeni Durum	n	%
Evli	140	63,3
Bekar	62	28,1
Dul	19	8,6
Toplam	221	100,0

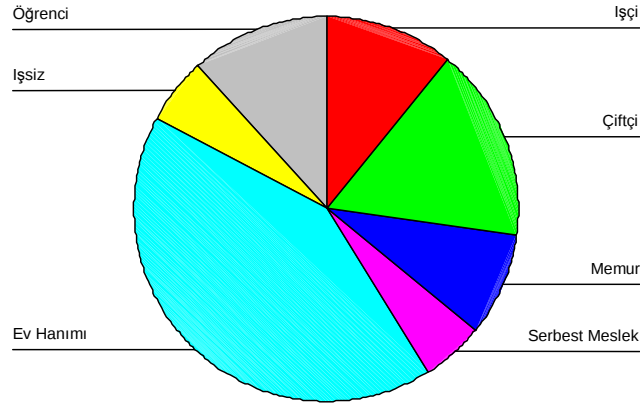
Şekil 4: Örneklem Grubunun Medeni Haline Göre Frekans Dağılımı

Araştırmaya katılanların tablo 4 ve şekil 4’te verilen medeni hal frekans dağılımına göre % 63,3 evli, % 28,1 bekar, % 8,6 duldan oluştuğu görülmektedir. Araştırmaya katılanlardan evli olanlar 140, bekar olanlar 62, dul olanlar ise 19 kişiden oluşmaktadır.

5. Örneklem Grubunun Meslek Durumuna Göre Frekans Dağılımı

Tablo 5: Örneklem Grubunun Meslek Durumuna Göre Frekans Dağılımı

Mesleki Durum	n	%
İşçi	24	10,9
Çiftçi	36	16,3
Memur	19	8,6
Serbest Meslek	12	5,4
Ev Hanımı	92	41,6
İşsiz	12	5,4
Öğrenci	26	11,8
Toplam	221	100,0

Şekil 5: Örneklem Grubunun Meslek Durumuna Göre Frekans Dağılımı

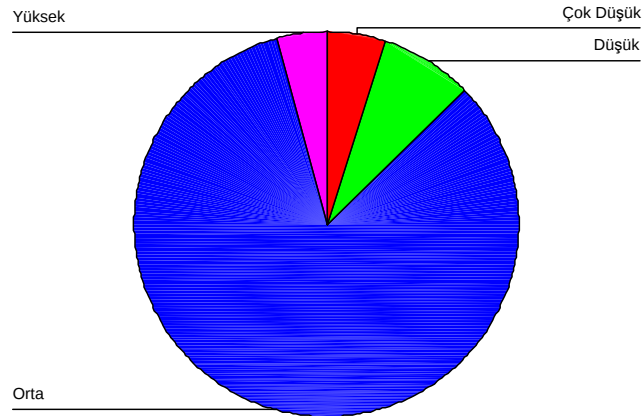
Araştırmaya katılanların tablo 5 ve şekil 5’teki meslek dağılımlarına göre yüzdeleri % 10,9 işçi, % 16,3 çiftçi, % 8,6 memur, % 5,4 serbest meslek, % 41,6 ev

hanımı, % 5,4 işsiz, % 11,8 öğrenci şeklinde oluşmaktadır. Buna göre işçi 24 kişi, çiftçi 36 kişi, memur 19 kişi, serbest meslek 12 kişi, ev hanımı 92 kişi, işsiz 12 kişi ve öğrenci 26 kişi olmak üzere toplam 221 kişiden oluşmaktadır.

6. Örneklem Grubunun Gelir Durumuna Göre Frekans Dağılımı

Tablo 6: Örneklem Grubunun Gelir Durumuna Göre Frekans Dağılımı

Gelir Düzeyi	n	%
Çok Düşük	11	5,0
Düşük	17	7,7
Orta	184	83,3
Yüksek	9	4,1
Toplam	221	100,0

Şekil 6: Örneklem Grubunun Gelir Durumuna Göre Frekans Dağılımı

Araştırmaya katılanların gelir durumuna göre frekans dağılımları tablo 6 ve şekil 6’da verilmiştir. Buna göre yüzdelikleri % 5,0 çok düşük, % 7,7 düşük, % 83,3 orta, % 4,1 yüksek gelir seviyesi olarak gerçekleşmiştir. Araştırmaya

katılanlardan 11 kişi çok düşük, 17 kişi düşük, 184 kişi orta, 9 kişi yüksek gelir seviyesine sahiptir.

Karaçay Türkleri, Kafkasya dağlarında hayvancılığa dayalı ekonomik yapılarını göç ederek gelip yerleştikleri düz, tarıma elverişli bir alan olan Başhüyük Kasabası'nda da devam ettirmişler ancak çiftçiliği de hayvancılıkla birlikte öğrenmişler ve devam ettirmişlerdir. Özellikle devletin karşılıksız olarak verdiği topraklar, sayesinde ekonomik durumları gelişmiş, kasaba dışına çıkarak ticaretle uğraşmışlardır.

Gelir düzeyine göre frekans dağılımı bulgularında % 83,3 ile örneklemin büyük çoğunluğunun orta gelir düzeyinde olduğu görülmektedir. Yüksek gelir düzeyine sahip olduğunu işaretleyenler % 4,1 ile son sırada yer almaktadır. Bizim varsayımlarımıza göre göçle gelen Karaçay Türklerini devletin sürekli ekonomik alanda desteklemesi sonucu gelir seviyelerinin de yüksek olması idi. Araştırmamızda varsayımımız doğrulanmamıştır ancak gelir seviyesi yüksek olan kasabalıların büyükşehirlerle göç ederek gittiklerini, kasabaya yaptırdıkları lüks konutlarda yaz aylarında kısa aralıklarla geldiklerini gördük.

7. Örneklem Grubunun Kullandıkları Kitle İletişim Araçlarına Göre Frekans Dağılımı

Tablo 7: Örneklem Grubunun Kullandıkları Kitle İletişim Araçlarına Göre Frekans Dağılımı

Kitle iletişim araçlarından hangilerini kullanıyorsunuz?	n	%
Radyo-TV	135	61,1
Bilgisayar-İnternet	2	0,9
Gazeteler-Dergiler	2	0,9
Radyo-TV ve Bilgisayar-İnternet	13	5,9
Radyo-TV ve Gazeteler-Dergiler	45	20,9

Radyo-TV, Bilgisayar-Internet ve Gazeteler-Dergiler	24	10,9
Toplam	221	100

Kitle iletişim araçları olarak belirlediğimiz radyo-televizyon, bilgisayar-internet, gazeteler-dergiler gruplarından örneklem grubumuzun % 61,1'i sadece radyo ve televizyon, %0,9'u sadece bilgisayar ve internet, %0,9'u sadece gazete ve dergileri iletişim aracı olarak kullanırken % 5,9'u radyo, televizyon, bilgisayar ve interneti, %20,9'u radyo, televizyon, gazete ve dergileri, %10,9'u ise belirlenen tüm iletişim araçlarını kullanmaktadırlar. Buna göre örneklem grubumuzun % 98,2'si televizyonu iletişim aracı olarak kullanmaktadır.

8. Örneklem Grubunun Oturdıkları Evin Konfor Durumuna Göre Frekans Dağılımı

Tablo 8: Örneklem Grubunun Oturdıkları Evin Konfor Durumuna Göre Frekans Dağılımı

Size göre evinizin konfor durumu nedir?	n	%
Oldukça lüks	3	1,4
Lüks	16	7,2
Orta	178	80,5
Ortanın altında	14	6,3
Konforsuz	10	4,5
Toplam	221	100

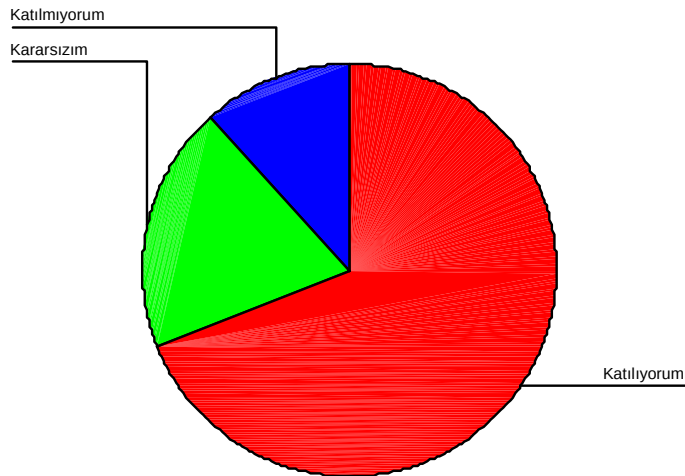
Başhüyük Kasabası'nın bütün evleri 1905 yılında devlet tarafından planlanarak eşit standartlarda yapılarak sahiplerine teslim edilmiştir. Ancak zamanla kasabalıların ekonomik düzeylerindeki değişimlere paralel olarak yaşadıkları mekanlarda da farklılaşmalar meydana getirmiştir. Kasabada yaptığımız gözlemlerde de bu duruma şahit olduk. Yaşanılan mekanın konfor durumunun

kişilere göre değişebileceğini düşünerek “Evinizin konfor durumu size göre nedir?” sorusuna araştırmamıza katılanların % 1,4’ü oldukça lüks, % 7,2’si lüks, % 80,5’i orta, % 6,3’ü ortanın altında, % 4,5’i konforsuz olarak cevap vermişlerdir. Buna göre araştırmamıza katılanların çoğunluğu yaşadıkları mekan ile ilgili orta konforlu olduğu görüşündedirler.

9. Örneklem Grubunun Köylerinin Kurulduğu Günden Beri Devlet Tarafından Desteklendiği veya Desteklenmediği Kanaatine Göre Tutumlarının Frekans Dağılımı

Tablo 9. Örneklem Grubunun Köylerinin Kurulduğu Günden Beri Devlet Tarafından Desteklendiği veya Desteklenmediği Kanaatine Göre Tutumlarının Frekans Dağılımı

“Köyümüzün kurulduğu günden beri devlet bizleri hep destekledi.”	n	%
Katılıyorum	152	68,8
Kararsızım	43	19,5
Katılmıyorum	26	11,8
Toplam	221	100

Şekil 7: Örneklem Grubunun Köylerinin Kurulduğu Günden Beri Devlet Tarafından Desteklendiği veya Desteklenmediği Kanaatine Göre Tutumlarının Frekans Dağılımı

Araştırmamıza katılanlara köylerinin kurulduğu günden itibaren devlet tarafından deklendikleri ile ilgili kanaatlerini sorduğumuzda oransal olarak % 68,8'i katıldığını, % 19,5'i kararsız olduğunu, % 11,8'i ise katılmadığını ifade etmişlerdir. Çevre köy ve kasaba halkları tarafından da Başhüyük Kasabası için devlet tarafından sürekli desteklendikleri, bu yönleriyle de farklı oldukları düşünülmektedir. Başhüyük Karacaylıların da % 68,8 oranda bir bölümü bu kanaate katılmaktadırlar.

.....

III. BÖLÜM

KARAÇAY TÜRKLERİNDE DİNİ HAYAT İLE İLGİLİ BULGULAR

1. İNANÇ BOYUTU İLE İLGİLİ BULGULAR

Dini inanç boyutu ile dindar insanın belli inanç ilkelerini bileceği beklentisi ifade edilir. Her din kendi inanç ilkelerinden belli bir sistem kurar ve mensuplarından bu inanç ilkelerini bilmelerini bekler.⁸¹ İslam dini de “amentü”de ifadesini bulan böyle inanç ilkelerinden oluşmuş bir sisteme sahiptir. Bu inanç sisteminin temelini bir olan Allah’a inanç ilkesi (Tevhid İnancı) oluşturmaktadır.⁸²

Dini hayatın her boyutu, dini inanç merkezinden beslenir. Bir dinin mensubu olmak, o dinin inanç ve öğretilerine inanmaktan başlar. Bu inanç devam ettiği sürece, insanın dini bağı da devam eder.⁸³ Dini inançlar bir yönüyle kutsalla olan bağlılığı ifade ederken, diğer yandan da toplumsaldırlar. Onların biçimi ve şiddeti toplumsal yapı ve koşullarla sıkı sıkıya bağlıdır. Dini grupların birleşip kaynaşmasında inanç boyutu her zaman için en başta gelen temel bir role sahiptir.⁸⁴

İslam dininde, dine mensubiyetin temel ölçütü olarak şekillenen imanın şartları, “amentü” olarak formüle edilmiştir. Araştırma alanımızda iman esaslarına bağlılığın çok üst düzeyde olduğunu düşünmekteyiz. Allah’a iman konusuyla ilgili bir soruya araştırmamıza katılanlardan birisi “tabiki inanıyoruz” diyerek sertçe karşılık vermiştir.

⁸¹ M. Emin Köktaş, a.g.e., s. 53.

⁸² M. Emin Köktaş, a.g.e., s. 77.

⁸³ Hayati Hökelekli, *Din Psikolojisi*, T.D.V. Yay., Ank. 1996, s.155.

⁸⁴ Ünver Günay, a.g.e., s. 71.

1.1. Allah’a İnanç

Dini hayatın ilk boyutu olan inanç, dini tezahürün ilk basamağını oluşturur. Dini yaşayış için belirleyici olan da inançlardır. Dini-sosyal bir grubun üyelerinin bu inançları bilmesi öngörülür.⁸⁵

Tablo 10: Örneklem Grubunun Allah’a İnanç İle İlgili Tutumların Frekans Dağılımları

Allah hakkındaki inancınızı aşağıdaki ifadelerden hangisi en uygun bir biçimde dile getirmektedir?	n	%
Her şeyi yaratan, bilen ve her şeye gücü yeten bir Allah’ın varlığına kesinlikle inanıyorum.	221	100
Kainatın Allah tarafından yaratıldığına inanıyorum fakat daha sonra onlara müdahale ettiğine inanmıyorum.	-	-
Allah’ın varlığına inanıyorum, fakat bu konuda çözemediğim hususlar var.	-	-
Bazen Allah’a inanıyorum.	-	-
Allah’ın varlığı ve yokluğuyla ilgilenmiyorum.	-	-
Neye inandığımdan emin değilim.	-	-
Allah’ın varlığına inanmıyorum.	-	-
Toplam	221	100

Araştırmamıza katılanlara Allah hakkındaki inançları ile ilgili olarak sorduğumuz soruya örneklem grubumuzun tamamı “Her şeyi yaratan, bilen ve her şeye gücü yeten bir Allah’ın varlığına kesinlikle inanıyorum.” maddesini işaretlemişlerdir.

Köktaş, İzmir’de dini hayatı incelediği çalışmasında aynı soruya Allah’ın

⁸⁵ Ahmet Taşgın, **Diyarbakır ve Çevresindeki Türkmen Alevilerinde Dini Hayat**, A.Ü., Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ank. 2003, s.61.

varlığına kesinlikle inandığını söyleyenlerin oranını % 83,7 olarak tespit etmiştir.⁸⁶

Köroğlu, Diyarbakır ili Çüngüş ilçesi ve köylerinde dini hayat ile ilgili çalışmasında aynı soruya Allah'ın varlığına kesinlikle inanandığını söyleyenlerin oranını % 90,1 olarak tespit etmiştir.⁸⁷

Dini hayat konulu yapılan çalışmalarda inanç boyutu oransal olarak daha yüksek çıkmaktadır. İnançlarını koruma adına göç ederek gelen Karaçay Türklerinde de dini hayatın diğer boyutlarına göre inanç boyutu oransal olarak daha yüksek gerçekleşmiştir.

1.2. Hz. Muhammed'in Peygamberliğine İnanma

İmanın temel şartlarından biriside Peygamberlere iman etmektir. İslam dininde bütün peygamberlere ve Hz. Muhammed'in Allah'ın kulu ve rasülü olduğuna imanı esas almıştır.

Tablo 11: Hz. Muhammed'in Peygamberliğine İnanç İle İlgili Tutumların Frekans Dağılımları

Hz. Muhammed(as) hakkındaki inancınızı aşağıdaki ifadelerden hangisi en uygun bir şekilde dile getirmektedir?	n	%
Hz. Muhammed (a.s)'in Allah'ın kulu ve peygamberi olduğuna inanıyorum ve bu konuda hiç şüphe duymuyorum	219	99,1
Farklı özellikleri olmakla birlikte Hz. Muhammed'in sadece bir insan olduğuna inanıyorum	2	0,9
Hz. Muhammed'in sadece çok yetenekli bir devlet adamı ve bir komutan olduğuna inanıyorum.	-	-
Hz. Muhammed'in peygamber olduğuna inanmıyorum.	-	-

⁸⁶ M. Emin Köktaş, a.g.e., s. 78.

⁸⁷ Muhammet Ali Köroğlu, a.g.t., s. 60.

Toplam	221	100
---------------	------------	------------

Araştırmaya katılanların Hz. Muhammed’in peygamberliği ile ilgili tablo 11’de frekans dağılımları verilmiştir. “Hz. Muhammed (a.s)’in Allah’ın kulu ve peygamberi olduğuna inanıyorum ve bu konuda hiç şüphe duymuyorum” diyenlerin oranı % 99,1, “Farklı özellikleri olmakla birlikte Hz. Muhammed’in sadece bir insan olduğuna inanıyorum” diyenlerin oranı % 0,9 olarak gerçekleşmiştir. “Hz. Muhammed’in sadece çok yetenekli bir devlet adamı ve bir komutan olduğuna inanıyorum” ve “Hz. Muhammed’in peygamber olduğuna inanmıyorum” maddelerini hiç kimse işaretlememiştir.

1.3. Kur’an İnancı

Bütün ilahi dinlerin ortak özelliklerinden birisi de kendilerine ait kutsal bir kitaplarının olması veya önceden gönderilmiş bir kitaba tabi olmaları şeklindedir. Müslümanlar için Kur’an, iman esası olmasının yanında, dini hayatın tüm boyutları için referans kaynağıdır.

Tablo 12: Kur’an’ın Allah’ın Kelamı Olup Günümüze Kadar Değişmeden Geldiğine İnanma İle İlgili Cevapların Frekans Dağılımı

Kuran’ı Kerim’in Allah’ın kelamı olup tamamının gerçek olduğuna ve bir tek harfinin bile değişmeden günümüze ulaştığına inanıyor musunuz?	n	%
Evet inanıyorum	220	99,5
Şüpheliyim	1	0,5
Hayır inanmıyorum	-	-
Toplam	221	100

Araştırmamıza katılanların, “Kuran’ı Kerim’in Allah’ın kelamı olup tamamının gerçek olduğuna ve bir tek harfinin bile değişmeden günümüze ulaştığına inanıyor musunuz?” sorusuna tablo 12’de % 99,5’i inandığını, % 0,5’i şüpheli olduğunu ifade ederken inanmadığını hiç kimse söylememiştir. Buna göre örneklem grubundan 220 kişi inandığını belirtirken şüpheli olduğunu söyleyen 1 kişi olarak gerçekleşmiştir.

Tablo 13: Kur’an’ın Allah’ın Kelamı Olup Günümüze Kadar Değişmeden Geldiğine İnanma İle Eğitim Düzeyi Arasındaki İlişki

	Eğitim Düzeyiniz					Toplam
	Okur-yazar değil	Okur-yazar	İlköğretim	Lise	Yüksek öğretim	
Evet inanıyorum	9 100,0%	20 100,0%	118 100,0%	57 100,0%	16 94,1%	220 99,5%
Şüpheliyim					1 5,9%	1 ,5%
Toplam	9 100,0%	20 100,0%	118 100,0%	57 100,0%	17 100,0%	221 100,0%

Tablo 13’te Kur’an-ı Kerim’in Allah’ın kelamı olup günümüze kadar değişime uğranmadan geldiği ile eğitim seviyesi arasındaki ilişkiye baktığımızda, okuma yazma bilmeyen, okur yazar olan, ilköğretim ve lise mezunu olanlar arasında Kur’an’ın Allah’ın kelamı olup değişmeden günümüze kadar geldiğine iman % 100 olarak gerçekleşirken, üniversite mezunlarının % 5,9’u şüpheli olduğunu ifade etmişlerdir.

Köktaş, Türkiye’de Dini Hayat konulu çalışmasında eğitim düzeyi yükseldikçe Kur’an’a inancın azaldığı sonucuna varmıştır.⁸⁸

⁸⁸ M. Emin Köktaş, a.g.e., s. 88.

Tablo 14: Örneklem Grubunun Kur'an'da Anlatılanların Her Çağda Geçerli Olduğuna İnanma İle İlgili Frekans Dağılımları

Kuran'da anlatılanlar her çağda yaşayan insanlara doğruyu gösterirler ve her devirde geçerlidirler.	n	%
Kesinlikle katılıyorum	206	93,2
Katılıyorum	15	6,8
Şüpheliyim	-	-
Katılmıyorum	-	-
Kesinlikle katılmıyorum	-	-
Toplam	221	100

Araştırmaya katılanların % 93,2'si Kur'an'ın her çağda yaşayan insanlara doğruyu gösterdiğine ve her devirde geçerli olduğuna kesinlikle katılırken, % 6,8'i sadece katıldığını belirtmekte, şüpheli veya katılmadığını ifade eden hiç kimse olmamıştır.

1.4. Ahiret Gününe İnanç

İyilerin ödüllendirilip kötülerin cezalandıracağı, mutlak bir adaletin gerçekleşeceği, ölümden sonraki hayatın varlığına olan inanç bir çok dinin ortak özelliğidir. Kur'an, dünya hayatındaki yapılan davranışların cennet veya cehennem şeklinde gerçekleşecek bir ahiret hayatına sürekli vurgu yapmaktadır.⁸⁹ Araştırmamıza katılanlara, sorduğumuz “Ahiret gününe, öldükten sonra dirilmeye ve insanların mükafatlandırılacağına veya cezalandırılacağına inanıyor musunuz?” sorusu ile ilgili tutumları tablo 13'te görülmektedir.

⁸⁹ Kur'an-ı Kerim (Zilzal/78, Bakara/25).

Tablo 15: Örneklem Grubunun Ahiret Gününe İnanç İle İlgili Tutumlarının Frekans Dağılımları

Ahiret gününe, öldükten sonra dirilmeye ve insanların mükafatlandırılacağına veya cezalandırılacağına inanıyor musunuz?	n	%
Evet inanıyorum	221	100
Şüpheliyim	-	-
Hayır inanmıyorum	-	-
Toplam	221	100

Tablo 15’te örneklem grubunun ahiret gününe, öldükten sonra dirilmeye ve insanların mükafatlandırılacağına veya cezalandırılacağına olan inancı ile ilgili tutumları, % 100 evet inanıyorum şeklinde gerçekleşmiştir.

1.5. Kadere İnanç

Tablo 16: Örneklem Grubunun Kadere İnanç İle İlgili Tutumlarının Frekans Dağılımı

Kadere, hayır ve şerrin Allah’tan olduğuna inanıyor musunuz?	n	%
Evet inanıyorum	221	100
Şüpheliyim	-	-
Hayır inanmıyorum	-	-
Toplam	221	100

Araştırmamıza katılanların, “Kadere, hayır ve şerrin Allah’tan olduğuna inanıyor musunuz?” sorusu ile ilgili tutumları % 100 evet inanıyorum şeklinde gerçekleşmiştir.

1.6. Meleklerle İnanç

Tablo 17: Örneklem Grubunun Meleklerle İnanç İle İlgili Tutumlarının Frekans Dağılımı

Meleklerin varlığına inanıyor musunuz?	n	%
Evet inanıyorum	221	100
Şüpheliyim	-	-
Hayır inanmıyorum	-	-
Toplam	221	100

Araştırmamıza katılanların, meleklerin varlığına inanç ile ilgili tutumları % 100 evet inanıyorum şeklinde gerçekleşmiştir.

1.7. Halk İnançları

Halk arasında uzun yıllardan beri yaşayagelen, gerek eski dini inanışlarından kalan gerekse de kültürel yapının etkisiyle toplum hayatında varlığını gösteren inançlar topluluğu olan halk inançları, çoğu zaman dini inançlarla karışarak onun bir parçası olarak varlığını sürdürür. Halk inançlarının doğasında varolan gizemlilik ve geleceğe yönelik bilgi edinme isteği, bilim ve teknolojinin almış olduğu tüm mesafelere rağmen varlığını ve etkinliğini sürdürmektedir.

Araştırmamıza katılanlara, birden fazla seçeneği işaretlemeleri serbest bırakılarak sordüğümüz “Şunlara inanır mısınız?” sorusuna, oransal olarak % 48,9’u sadece nazara, % 0,9’u sadece fal ve büyüye, % 0,9’u sadece türbe ziyaretlerine inandığını belirtirken, % 17,6’sı ise hiçbirisine inanmadığını belirtmişlerdir.

Fal, büyü, çarpılma, nazar, muska, türbe ziyareti olmak üzere hepsine inananların oranı % 10,9, nazar ve muskaya inananların oranı % 4,5, nazar ve türbe ziyaretine inananların oranı % 7,3, nazar ve çarpılma, cinli olmaya inananların oranı %3,6 olarak gerçekleşmiştir.

Görüldüğü gibi en yaygın olan inanç nazar inancıdır.

Örneklem grubunun halk inançlarına inanma ile cinsiyet arasındaki ilişkiye baktığımızda hepsine inananlardan kadınların oranı % 84,6, erkeklerin oranı % 15,4 olarak gerçekleşmiştir. Hiçbirisine inanmayanların oranı kadınlarda % 41,0, erkeklerde ise %59,0 olarak gerçekleşmiştir.

Cinsiyet değişkeni açısından halk inançlarına inanma, kadınlar arasında daha yüksek, hiçbirisine inanmayanların oranı da erkeklerde daha yüksek olduğu görülmektedir.

Tablo 18: Örneklem Grubunun Batıl İnançlar İle İlgili Tutumlarının Frekans Dağılımı

Çok zor bir durumda kaldığınızda aşağıdakilerden hangisine başvurursunuz?	n	%
Büyü yaptırırım	-	-
Kurşun döktürürüm	-	-
Muska yazdırırım	3	1,4
Yatır ziyaretine giderim	4	1,8
Kutsal taş ve ağaçlara dilekte bulunurum	-	-
Hiç birine başvurmam	214	96,8
Toplam	221	100

Araştırmaya katılanların batıl inançlar ile ilgili tutumları tablo 18’de görülmektedir. Buna göre zor bir durumda kaldığımda hiç birine başvurmayacaklarını ifade edenlerin oranı % 96,8, muska yazdırırım diyenlerin oranı % 1,4, yatır ziyaretlerine giderim diyenlerin oranı % 1,8 olarak gerçekleşmiştir. Büyü yaptırmayı, kurşun döktürmeyi ve kutsal taş ve ağaçlara dilekte bulunmayı ise hiç kimsenin düşünmediği görülmektedir. Karaçay Türkleri, Kafkasya dağlarında eski pagan inançlarından kalma bazı geleneklerinden dolayı kutsal olduğuna

inandıkları taş ve ağaçlara dilekte bulunurlar, özellikle av için çıktıklarında ve döndüklerinde bu taş ve ağaçları mutlaka ziyaret ederlerdi.⁹⁰

Görülüyor ki Karaçaylılar göç ederek geldikleri Kafkasya dağlarında sürdürmekte oldukları bir çok batıl inanç sistemlerini tamamen terk etmişlerdir.

2. İBADET BOYUTU İLE İLGİLİ BULGULAR

Bu bölümde Karaçay Türkleri'nin ibadetleri ile ilgili bulgulara yer verilmiştir. Dini tecrübenin tabii bir sonucu olarak ortaya çıkan dini hayatın ibadet boyutunun inanç boyutu ile daimi bir ilişkisi vardır. Bir davranış olarak ibadetlerin devam edebilmesi için inancın da süreklilik ifade etmesi gerekir.

Kişinin dindarlığının tespit edilmesinde, ibadetlere katılmasının veya katılma düzeyinin yeri önemlidir. İbadetlere katılma, dindarlığın diğer boyutlarına oranla daha kolay gözlenebilen bir fenomendir.⁹¹ Araştırmaya katılanlara, namaz kılma, oruç tutma, zekat verme, hacca gitme, kurban kesme, dua etme, Kur'an okuma gibi ibadetlere karşı tutumları soruldu. Elde edilen bulguların, sosyal değişkenler açısından önemli ilişkiler içerdiği düşünülmeye çalışıldı.

2.1. Namaz Kılma

Belli şartları taşıyan bütün inananlarının kılmasının zorunlu tutulduğu namaz ibadeti, İslam dininde büyük önem taşıyan bir ibadettir. Örneklem grubunun namaz ile ilgili tutumları tablo 19'da görülmektedir.

⁹⁰ Yaşar Kalafat, a.g.e., s. 143.

⁹¹ M. Emin Köktaş, a.g.e., s. 107.

Tablo 19: Örneklem Grubunun Namaz Kılma İle İlgili Tutumlarının Frekans Dağılımı

Aşağıdakilerden hangisi namaz ibadetleriyle ilgili durumunuzu en iyi açıklar?	n	%
Her gün beş vakit namaz kılarım	122	55,2
Günlük namazları ara sıra kılarım	45	20,4
Yalnızca Ramazanda kılarım	8	3,6
(Erkekler için) Yalnızca Cuma namazlarını kılarım	30	13,6
İşimin olmadığı kış aylarında kılarım	2	0,9
Hiç namaz kılmam	14	6,3
Toplam	221	100

Araştırmamıza katılanların, %55,2'si her gün beş vakit namazlarını kıldıklarını, % 20,4'ü günlük namazlarını ara sıra kıldıklarını, % 3,6'sı sadece Ramazan ayında kıldıklarını, % 13,6'sı yalnızca Cuma namazlarını kıldıklarını, % 0,9'u işinin olmadığı kış aylarında kıldıklarını, % 6,3'ü ise hiç namaz kılmadıklarını ifade etmişlerdir.

Tablo 20: Örneklem Grubunun Namaz Kılma ve Cinsiyet Arasındaki İlişkisi

	Cinsiyetiniz		Toplam
	Erkek	Kadın	
Her gün beş vakit namaz kılarım	51 46,8%	71 63,4%	122 55,2%
Günlük namazları ara sıra kılarım	19 17,4%	26 23,2%	45 20,4%
Yalnızca Ramazanda kılarım	3 2,8%	5 4,5%	8 3,6%
(Erkekler için) Yalnızca Cuma namazlarını kılarım	30 27,5%		30 13,6%
İşimin olmadığı kış aylarında kılarım	1 ,9%	1 ,9%	2 ,9%
Hiç namaz kılmam	5 4,6%	9 8,0%	14 6,3%
Toplam	109 100,0%	112 100,0%	221 100,0%

Tablo 20’de örneklem grubunun namaz kılma ile cinsiyet değişkeni arasındaki ilişki verilmiştir. Buna göre, erkeklerin % 46,8’i, kadınların % 63,4’ü her gün beş vakit namazını kılmaktadır. Günlük namazları ara sıra kılma oranı erkeklerde % 17,4, kadınlarda % 23,2 olmuştur. Yalnızca Ramazanda namaz kıldıklarını ifade edenlerin oranı erkeklerde % 2,8, kadınlarda % 4,5; işlerin olmadığı kış aylarında kıldıklarını ifade edenler erkeklerde ve kadınlarda aynı oranda % 0,9 olarak gerçekleşmiştir. Hiç namaz kılmayanların erkeklerde % 4,6, kadınlarda % 8,0 olarak görülmektedir.

Kadınlar erkeklere oranla günlük beş vakit namazı daha çok kılmaktadırlar. Hiç namaz kılmayanlarda ise yine kadınların oranının erkeklerle göre yüksek çıkması ilgi çekicidir. Ancak erkeklerin yılda bir defa Bayram namazlarını kılmaları veya haftada bir defa Cuma namazlarını kılmış olmaları, kadınlara göre hiç namaz kılmama oranlarının daha düşük çıkmasına neden olmaktadır. Cuma ve Bayram namazlarının cemaatle kılınması ve geleneksel yapı içinde bu namazların kılınmasının zorunluluk ifade ediyor olması da bu sonuca etkili olduğu söylenebilir. Sadece Cuma namazlarını kılan ve hiç namaz kılmayan erkeklerin toplam oranları, hiç namaz kılmayan kadınların oranlarından oldukça yüksek çıkmaktadır.

Köktaş⁹² ve Köroğlu⁹³ namaz kılma ile cinsiyet arasındaki ilişki açısından; İzmir ve Diyarbakır'daki dini hayat ile ilgili çalışmalarında aynı paralelde sonuçlara ulaşmışlardır.

Namaz kılma durumunu etkileyen önemli faktörlerden birisi de yaş düzeyidir.

Tablo 21: Örneklem Grubunun Namaz Kılma ve Yaş Düzeyi Arasındaki İlişkisi

	Yaşınız						Toplam
	15-19	20-29	30-39	40-49	50-59	60 ve üzeri	
Her gün beş vakit namaz kılarım	8 29,6%	15 50,0%	16 55,2%	15 33,3%	24 64,9%	44 83,0%	122 55,2%
Günlük namazları ara sıra kılarım	7 25,9%	7 23,3%	7 24,1%	14 31,1%	5 13,5%	5 9,4%	45 20,4%
Yalnızca Ramazanda kılarım	1 3,7%	1 3,3%	2 6,9%	1 2,2%	1 2,7%	2 3,8%	8 3,6%
(Erkekler için) Yalnızca Cuma namazlarını kılarım	7 25,9%	7 23,3%	2 6,9%	9 20,0%	4 10,8%	1 1,9%	30 13,6%
İşimin olmadığı kış aylarında kılarım	1 3,7%					1 1,9%	2 ,9%
Hiç namaz kılmam	3 11,1%		2 6,9%	6 13,3%	3 8,1%		14 6,3%
Toplam	27 100,0%	30 100,0%	29 100,0%	45 100,0%	37 100,0%	53 100%	221 100,0%

Örneklem grubunun namaz kılma ve yaş düzeyi arasındaki ilişki tablo 21'de verilmiştir. 15-19, 20-29, 30-39, 40-49, 50-59, 60 ve üzeri olarak gruplandırdığımız yaş düzeylerinde günlük beş vakit namaz kılma oranları sırayla % 29,6, %50, %55,2, %33,3, % 64,9, % 83 olarak gerçekleşmiştir. Buna göre her gün beş vakit namazını kılanların oranı, 40-49 yaş grubundaki düşüş haricinde yaşı ilerlemesine bağlı düzenli olarak yükseldiği görülmektedir. Günlük namazlarını ara sıra kılanların her yaş grubunda yakın oranlarda olmasının yanı sıra 50 yaş üzerinde bu oranın düştüğü görülmektedir.

Yaşı ilerlemesine bağlı olarak namaz kılma oranı yükselmektedir.

Toplumsal olarak dini duyguların en üst seviyeye çıktığı Ramazan aylarında her yaş grubundan eşit oranlarda namaza yönelme görülmektedir. Yalnızca Cuma namazını kıldığını

⁹² M. Emin Köktaş, a.g.e., s. 108.

⁹³ Muhammet Ali Köroğlu, a.g.t., s. 79.

ifade edenler ile yaş arasında da bir ilişki görülmektedir. Yaş ilerledikçe sadece Cuma namazı kılanların oranı düşmektedir. 60 ve üzeri yaş grubunda hiç namaz kılmadığını ifade eden olmamıştır.

Tablo 22: Örneklem Grubunun Namaz Kılma ve Eğitim Düzeyi Arasındaki İlişkisi

	Eğitim Düzeyiniz					Toplam
	Okur-yazar değil	Okur-yazar	İlköğretim	Lise	Yüksek öğretim	
Her gün beş vakit namaz kılarım	6 66,7%	18 90,0%	73 61,9%	18 31,6%	7 41,2%	122 55,2%
Günlük namazları ara sıra kılarım	1 11,1%	1 5,0%	22 18,6%	13 22,8%	8 47,1%	45 20,4%
Yalnızca Ramazanda kılarım	1 11,1%	1 5,0%	1 ,8%	5 8,8%		8 3,6%
(Erkekler için) Yalnızca Cuma namazlarını kılarım	1 11,1%		12 10,2%	15 26,3%	2 11,8%	30 13,6%
İşimin olmadığı kış aylarında kılarım			1 ,8%	1 1,8%		2 ,9%
Hiç namaz kılmam			9 7,6%	5 8,8%		14 6,3%
Toplam	9 100,0%	20 100,0%	118 100,0%	57 100,0%	17 100,0%	221 100,0%

Araştırmamıza katılanların her gün beş vakit namaz kılma ve eğitim düzeyi arasındaki ilişki oransal olarak, % 66,7 okuma yazma bilmeyenler, % 90 okur yazar olanlar, % 61,9 ilköğretim mezunları, % 31,6 lise mezunları, % 41,2 üniversite mezunları arasında gerçekleşmiştir. Hiç namaz kılmadığını ifade edenler ise sadece ilköğretim ve lise mezunları arasında görülmektedir. Eğitim seviyesi yükseldikçe namaz kılma oranı düşmektedir.

Köktaş, her gün beş vakit namazlarını kılanların en yüksek oranını hiç okula gitmeyenler arasından tespit ederken eğitim seviyesi yükseldikçe namaza karşı ilginin azaldığı sonucuna varmıştır.⁹⁴

⁹⁴ M. Emin Köktaş, a.g.e., s. 111.

Köroğlu, fakülte mezunlarının ya günlük namazlarını tamamen kıldıklarını ya da hiç kılmadıklarını, günlük beş vakit namaz kılma oranının fakülte mezunları arasında daha yüksek oranda gerçekleştiğini tespit etmiştir.⁹⁵

Tablo 23: Örneklem Grubunun Namaz Kılma ve Meslek Arasındaki İlişkisi

	Mesleğiniz							Toplam
	İşçi	Çiftçi	Memur	Serbest meslek	Ev hanımı	İşsiz	Öğrenci	
Her gün beş vakit namaz kılarım	13 54,2%	22 61,1%	8 42,1%	5 41,7%	66 71,7%	2 16,7%	6 23,1%	122 55,2%
Günlük namazları ara sıra kılarım	3 12,5%	6 16,7%	2 10,5%	1 8,3%	19 20,7%	3 25,0%	11 42,3%	45 20,4%
Yalnızca Ramazanda kılarım		2 5,6%	1 5,3%	2 16,7%	3 3,3%			8 3,6%
(Erkekler için) Yalnızca Cuma namazlarını kılarım	6 25,0%	4 11,1%	4 21,1%	4 33,3%		6 50,0%	6 23,1%	30 13,6%
İşimin olmadığı kış aylarında kılarım		1 2,8%					1 3,8%	2 ,9%
Hiç namaz kılmam	2 8,3%	1 2,8%	4 21,1%		4 4,3%	1 8,3%	2 7,7%	14 6,3%
Toplam	24 100%	36 100%	19 100,0%	12 100,0%	92 100,0%	12 100%	26 100,0%	221 100,0%

Araştırmamıza katılanların meslekleri ile namaz kılma tutumları arasındaki ilişki tablo 23'te görülmektedir. Buna göre, günlük namazları sürekli kılanlar en yüksek % 71,7 oranla ev hanımları oluştururken % 61,1 ile çiftçiler, % 54,2 ile işçiler, % 42,1 ile memurlar, % 41,7 ile serbest meslek, % 23,1 ile öğrenciler, % 16,7 ile işsizler takip etmektedir.

Yapılan iş ile namaz kılma arasında doğrudan bir ilişki olduğu görülmektedir. Ev hanımları sürekli evde olmaları ve düzenli bir hayatın sonucu olarak en yüksek namaz kılma oranına sahiptirler. İşsizler ise en az namaz kılan grup olarak görülmektedir. Düzenli bir işlerinin olmamasının bu sonuçta etkili olduğunu düşünüle bilinir.

⁹⁵ Muhammet Ali Köroğlu, a.g.t., s. 81.

Tablo 24: Örneklem Grubunun Namaz Kılma ve Gelir Düzeyi Arasındaki İlişkisi

	Gelir düzeyiniz				Toplam
	Çok düşük	Düşük	Orta	Yüksek	
Her gün beş vakit namaz kılarım	6 54,5%	8 47,1%	103 56,0%	5 55,6%	122 55,2%
Günlük namazları ara sıra kılarım	3 27,3%	3 17,6%	36 19,6%	3 33,3%	45 20,4%
Yalnızca Ramazanda kılarım		1 5,9%	7 3,8%		8 3,6%
(Erkekler için) Yalnızca Cuma namazlarını kılarım	2 18,2%	1 5,9%	26 14,1%	1 11,1%	30 13,6%
İşimin olmadığı kış aylarında kılarım			2 1,1%		2 ,9%
Hiç namaz kılmam		4 23,5%	10 5,4%		14 6,3%
Toplam	11 100,0%	17 100,0%	184 100,0%	9 100,0%	221 100,0%

Örneklem grubunun namaz kılma ile gelir seviyesi arasındaki ilişki tablo 24’te görülmektedir. Buna göre, çok düşük gelir düzeyinde olanların % 54,5’i, düşük gelir düzeyine sahip olanların % 47,1’i, orta gelir düzeyine sahip olanların % 56’sı, yüksek gelir düzeyine sahip olanların % 55,6’sı her gün beş vakit namazlarını kılmaktadırlar. Yüksek ve çok düşük gelir düzeyine sahip olanlar arasında hiç namaz kılmayan bulunmazken, hiç namaz kılmayanlar orta gelir seviyesinde % 5,4, düşük gelir düzeyinde % 23,5 oranlarında gerçekleşmiştir.

Beş vakit namazını her gelir düzeyinde sürekli kılanların oranları birbirine yakın oranlarda gerçekleşmiştir. Namaz kılma ile gelir düzeyi arasında anlamlı bir ilişkinin olmadığı görülmektedir.

Tablo 25: Örneklem Grubunun Teravih Namazı Kılma İle İlgili Tutumlarının Frekans Dağılımı

Hangisi teravih namazı ile ilgili davranışınızı açıklıyor?	n	%
Her Ramazan düzenli olarak kılarım	140	63,3
Her Ramazan bazı akşamlar kılarım	50	22,6

Bazı yıllar kılarım	10	4,5
Hiç kılmam	21	9,5
Toplam	221	100

Örneklem grubunun teravih namazı ile ilgili tutumları tablo 25'te, % 63,3 her Ramazan düzenli olarak kılarım, % 22,6 her Ramazan bazı akşamlar kılarım, % 4,5 bazı yıllar kılarım, % 9,5 hiç kılmam şeklinde gerçekleşmiştir.

Teravih namazı, Ramazan ayında, toplumsal olarak dini duyguların her yaş grubunda en üst seviyeye çıktığı bir zaman diliminde yapılan bir ibadet olması sebebiyle günlük namazları kılmayanların bile teravih namazını kıldıkları bilinmektedir.

2.2. Oruç Tutma

Tablo 26: Örneklem Grubun Oruç Tutma İle İlgili Tutumlarının Frekans Dağılımı

Hangi ifade oruç tutma durumunuzu açıklıyor?	n	%
Ramazan orucunun tamamını tutarım	214	96,8
Ramazan orucunun yarısını tutarım	2	0,9
Ramazan orucunun çok azını tutarım	2	0,9
Hiç oruç tutmam	3	1,4
Toplam	221	100

Örneklem grubunun oruç tutma ile ilgili tutumları tablo 26'da, % 96,8 Ramazan orucunun tamamını tutarım, % 0,9 yarısını tutarım, % 0,9 çok azını tutarım, % 1,4 hiç oruç tutmam şeklinde gerçekleşmiştir. Oruç ibadetine katılımın diğer ibadetlere göre daha yüksek

bir oranda olduğu görülmektedir. Oruç ibadetine katılımın yoğunluğu yılda bir defa yapılıyor olmasının yanında, toplumsal baskının bu alanda daha fazla olmasından da kaynaklandığını düşünmekteyiz. Ramazan ayında oruç tutmayanlar bile bu durumu gizleme eğilimindedirler.

Örnekleminizin % 96,8 oranında Ramazan orucunu tutuyor olması, değişkenlerimizin etkisinin çok az olduğunu göstermektedir. Ancak hangi değişkenin oruç ibadetini en çok etkilediğini görmek için ise, bağımsız değişkenlere göre tutumları değerlendireceğiz.

Tablo 27: Örneklem Grubunun Oruç Tutma ve Cinsiyet Arasındaki İlişkisi

		Cinsiyetiniz		Toplam
		Erkek	Kadın	
Hangi ifade oruç tutma durumunuzu açıklıyor?	Ramazan orucunun tamamını tutarım	105 96,3%	109 97,3%	214 96,8%
	Ramazan orucunun yarısını tutarım	1 0,9%	1 0,9%	2 0,9%
	Ramazan orucunun çok azını tutarım	2 1,8%		2 0,9%
	Hiç oruç tutmam	1 ,9%	2 1,8%	3 1,4%
Toplam		109 100,0%	112 100,0%	221 100,0%

Örneklem grubunun oruç tutma ve cinsiyet arasındaki ilişki tablo 27’de görülmektedir. Buna göre erkeklerin % 96,3’ü ramazan orucunun tamamını tutarken, kadınların % 97,3’ü ramazan orucunun tamamını tutmaktadırlar. Kadın ve erkeklerin Ramazan ayında oruç tutma oranlarının yüksek ve birbirine yakın olduğu görülmektedir.

Tablo 28: Örneklem Grubunun Oruç Tutma ve Yaş Grupları Arasındaki İlişkisi

		Yaşınız						Toplam
		15-19	20-29	30-39	40-49	50-59	60 ve üzeri	
Hangi ifade oruç tutma durumunuzu açıklıyor?	Ramazan orucunun tamamını tutarım	27 100,0%	30 100,0%	29 100,0%	43 95,6%	34 91,9%	51 96,2%	214 96,8%
	Ramazan orucunun yarısını tutarım						2 3,8%	2 ,9%
	Ramazan orucunun çok azını tutarım				1 2,2%	1 2,7%		2 ,9%
	Hiç oruç tutmam				1 2,2%	2 5,4%		3 1,4%
Toplam		27 100,0%	30 100,0%	29 100,0%	45 100%	37 100,0%	53 100%	221 100,0%

Araştırmamıza katılanların oruç tutma ile yaş grupları arasındaki ilişki tablo 28’de görülmektedir. Buna göre 15-19, 20-29, 30-39 yaş gruplarında Ramazan orucunu tamamen tutma oranı % 100 olarak gerçekleşirken yaş ilerledikçe Ramazan orucunu tamamen tutma oranı düşmektedir. Yaşın ilerlemesine bağlı olarak hastalıkların da ortaya çıkmaya başladığı düşünülürse, ilerleyen yaşlarda hastalığa bağlı olarak oruç tutulamamaktadır. Ramazan orucunun yarısını veya çok azını tutanların 40 ve üzeri yaşlarda görülmesi de bu düşüncemizi destekleyen bir durumdur.

Tablo 29: Örneklem Grubunun Oruç Tutma ve Eğitim Düzeyi Arasındaki İlişkisi

		Eğitim Düzeyiniz					Toplam
		Okur-yazar değil	Okur-yazar	İlköğretim	Lise	Yüksek öğretim	
Hangi ifade oruç tutma durumunuzu açıklıyor?	Ramazan orucunun tamamını tutarım	9 100,0%	19 95,0%	113 95,8%	56 98,2%	17 100,0%	214 96,8%
	Ramazan orucunun yarısını tutarım		1 5,0%	1 ,8%			2 ,9%
	Ramazan orucunun çok azını tutarım			2 1,7%			2 ,9%
	Hiç oruç tutmam			2 1,7%	1 1,8%		3 1,4%
Toplam		9 100,0%	20 100,0%	118 100,0%	57 100,0%	17 100,0%	221 100,0%

Tablo 29’ da oruç tutma ile eğitim düzeyi arasındaki ilişki verilmiştir. Okuma yazma bilmeyenler ile yüksekokul mezunu olanlar arasında oruç tutma oranı % 100 olarak gerçekleşirken, hiç oruç tutmadığını ifade edenler ilköğretim ve lise mezunları arasında görülmektedir. Eğitim düzeyi ile oruç tutma arasında doğrudan bir ilişkinin olmadığı görülmektedir.

Köktaş, eğitimle birlikte oruç tutmaya ilginin azaldığı sonucuna varırken⁹⁶, Köroğlu, eğitim ve oruç tutma arasında kesin bir yoruma varamamıştır.⁹⁷

2.3. Hac İbadeti

Tablo 30: Örneklem Grubunun Hac İbadeti İle İlgili Tutumlarının Frekans Dağılımları

Hac ile ilgili tutum ve davranışınız aşağıdakilerden hangisine uygundur?	n	%
Bir defa hacca gittim	11	5,0
Birden fazla hacca gittim	6	2,7
Hacca gitmedim ancak imkanım olursa ileride gitmeyi isterim	198	89,6
Hacca gitmem	6	2,7
Toplam	221	100

Araştırmamıza katılanların hac ile ilgili tutumları tablo 30’da, bir defa hacca gidenler % 5,0, birden fazla hacca gidenler % 2,7, hacca gitmediğini ancak imkan bulduğu zaman gitmek isteyenler % 89,6, hacca gitmem diyenler % 2,7 olarak gerçekleşmiştir.

⁹⁶ M. Emin Köktaş, a.g.e., s. 116.

⁹⁷ Muhammet Ali Köroğlu, a.g.t., s. 90.

Tablo 31: Örneklem Grubunun Hac İbadeti İle Ekonomik Düzey Arasındaki İlişkisi

	Gelir düzeyiniz				Toplam
	Çok düşük	Düşük	Orta	Yüksek	
Bir defa hacca gittim			11 6,0%		11 5,0%
Birden fazla hacca gittim	1 9,1%		5 2,7%		6 2,7%
Hacca gitmedim ancak imkanım olursa ileride gitmeyi isterim.	10 90,9%	17 100,0%	162 88,0%	9 100,0%	198 89,6%
Hacca gitmem			6 3,3%		6 2,7%
Toplam	11 100,0%	17 100,0%	184 100,0%	9 100,0%	221 100,0%

Hem mal hem de bedenle yapılan bir ibadet olan hac ibadeti ile gelir düzeyleri arasındaki ilişki tablo 31’de görülmektedir. Hacca bir defa gittiğini ifade edenlerin tamamı orta gelir seviyesinde, birden fazla gittiğini ifade edenler çok düşük ve orta gelir seviyesinde olanlar arasından gerçekleşmiştir. Ekonomik yapı ile doğrudan bağlantısı olan hac ibadetine katılımın gelir seviyesi yüksek olanlar arasından hiç olmaması ilgi çekici bir durumdur. Ancak aynı gruptakilerin % 100’ü imkan olursa ileride gitmeyi istediklerini ifade etmişlerdir.

Tablo 32: Örneklem Grubunun Hac İbadeti İle Yaş Düzeyi Arasındaki İlişkisi

	Yaşınız						Toplam
	15-19	20-29	30-39	40-49	50-59	60 ve üzeri	
Bir defa hacca gittim					1 2,7%	10 18,9%	11 5,0%
Birden fazla hacca gittim				1 2,2%	1 2,7%	4 7,5%	6 2,7%
Hacca gitmedim ancak imkanım olursa ileride gitmeyi isterim.	27 100,0%	28 93,3%	29 100,0%	43 95,6%	33 89,2%	38 71,7%	198 89,6%
Hacca gitmem		2 6,7%		1 2,2%	2 5,4%	1 1,9%	6 2,7%
Toplam	27 100,0%	30 100,0%	29 100,0%	45 100%	37 100,0%	53 100,0%	221 100,0%

Örneklem grubunun hac ile yaş arasındaki ilişki tablo 32’de verilmiştir. Bir defa hacca gidenler 50 ve üzeri yaş grubundan, birden fazla hacca gidenlerin ise 40 ve üzeri yaş grubundan olduğu görülmektedir. 40 yaşının altındakilerde, hac ibadetini yerine getirenler yoktur. Hacca gidenler arasında yaş ile ilgili bir ilişki vardır ancak hiç gitmeyeceğini ifade eden ve imkanı olursa gitmek isteyenler arasında yaş ile ilgili bir ilişkiden bahsedilemez.

2.4. Zekat Verme

Zekat, İslam’ın beş şartından ve malla yapılan bir ibadettir. Zekat diğer ibadetlerden farklı olarak bireyin ötesinde toplumsal bir yönünün olmasıdır. Toplumsal yardımlaşmanın sağlanmasının yanında kişinin Allah’ın verdiği mala şükürünün bir görüntüsüdür. Araştırmamıza katılanların zekat ile ilgili tutumları tablo 30’da gösterilmiştir.

Tablo 33: Örneklem Grubunun Zekat Verme İle İlgili Tutumlarının Frekans Dağılımları

Zekat ile ilgili davranışınızı aşağıdakilerden hangisi açıklar?	n	%
Her yıl yerine getiririm	139	62,9
Bazı yıllar yerine getiririm	28	12,7
Hiç yerine getirmem	2	0,9
Yapmam gereken bir ibadet olduğunu düşünüyorum ancak fakir olduğum için yerine getiremiyorum	52	23,5
Toplam	221	100

Araştırmaya katılanların zekat ile ilgili tutumları, % 62,9’u her yıl veririm, % 12,7’si bazı yıllar veririm, % 23,5’i yapmam gereken bir ibadet olduğunu düşünüyorum ancak

fakir olduğu için yerine getiremiyorum, % 0,9'u hiç yerine getirmem, şeklinde gerçekleşmiştir.

Tablo 34: Örneklem Grubunun Zekat Verme İle Ekonomik Düzey Arasındaki İlişkisi

	Gelir düzeyiniz				Toplam
	Çok düşük	Düşük	Orta	Yüksek	
Her yıl yerine getiririm	6 54,5%	6 35,3%	119 64,7%	8 88,9%	139 62,9%
Bazı yıllar yerine getiririm		3 17,6%	25 13,6%		28 12,7%
Hiç yerine getirmem			1 ,5%	1 11,1%	2 ,9%
Yapmam gereken bir ibadet olduğunu düşünüyorum ancak fakir olduğum için yerine getiremiyorum	5 45,5%	8 47,1%	39 21,2%		52 23,5%
Toplam	11 100,0%	17 100,0%	184 100,0%	9 100,0%	221 100,0%

Tablo 34'te zekat verme ile ekonomik düzey arasındaki ilişki görülmektedir. Belli gelir seviyesine sahip inananların yapmakla yükümlü oldukları zekat ibadetini çok düşük gelir seviyesine sahip olanların % 54,5'i her yıl zekat verdiğini ifade etmiştir. Gelir düzeyi düşük, orta ve yüksek olanlar arasında ise gelir düzeyi yükseldikçe zekat verme oranı da yükselmiştir. Bazı yıllar yerine getiririm, diyenler orta ve düşük gelir düzeyine sahip olanlar arasında gerçekleşmiştir. Tarım ve hayvancılığa bağlı ekonomik yapıya sahip olanların gelirleri yağmurun yağmasına, kışların uzun ve sert geçmesine bağlı olarak değişmektedir. Orta ve düşük gelir düzeyine sahip olanlar gelirlerinin yüksek olduğu yıllar zekat verirken düşük olduğu yıllar vermemektedirler. Yapmam gereken bir ibadet olduğunu düşünüyorum ancak fakir olduğum için yerine getiremiyorum, şikkını işaretleyenler, çok düşük, düşük ve orta gelir düzeyine sahip olanlardır.

Zekat ibadetinin yerine getirilmesinde kişilerin gelir düzeyleriyle doğrudan bir bağlantı vardır.

2.5.Kurban Kesme

İslam dinine göre belirli şartları taşıyan kişilerin yerine getirmekle yükümlü oldukları bir ibadet olan Kurban, kültürel yapı içerisinde herkes bu ibadeti yerine getirmeye çalışmaktadır. Özellikle ekonomik yapının hayvancılığa dayandığı yerleşim yerlerinde para vererek almak zorunda kalmadıkları, kendi evlerindeki hayvanlardan bir tanesini kestikleri durumlarda kurban ibadetine katılım oranı daha da yükselmektedir.

Tablo 35: Örneklem Grubunun Kurban Kesme İle İlgili Tutumlarının Frekans Dağılımları

Kurban keser misiniz?	n	%
Her yıl kurban keserim.	147	66,5
Maddi durumum uygun olduğunda keserim.	71	32,1
Kurban kesmenin gereğine inanmıyorum.	3	1,4
Toplam	221	100

Araştırmaya katılanların kurban kesme ile ilgili tutumları tablo 35’te verilmiştir. Buna göre, her yıl kurban kesenler % 66,5, maddi durumu uygun olduğunda keseceğini ifade edenler % 32,1 olarak gerçekleşmiştir. % 1,4’ü kurban kesmenin gereğine inanmadığını belirtmiştir. Her yıl kurban kesenler ve şartlar uygun olduğunda kesmeyi isteyenlerin toplam oranı % 98,6’dır. Çoğunlukla, araştırmaya katılanlar kurbanı bir ibadet olarak görmektedirler, ya her yıl bu ibadeti yerine getiriyorlar ya da imkan bulduğunda yapmak istiyorlar.

Tablo 36: Örneklem Grubunun Kurban Kesme İle Ekonomik Düzey Arasındaki İlişkisi

	Gelir düzeyiniz				Toplam
	Çok düşük	Düşük	Orta	Yüksek	
Her yıl kurban keserim	5 45,5%	5 29,4%	132 71,7%	5 55,6%	147 66,5%
Maddi durumum uygun olduğunda keserim	5 45,5%	12 70,6%	50 27,2%	4 44,4%	71 32,1%
Kurban kesmenin gereğine inanmıyorum	1 9,1%		2 1,1%		3 1,4%
Toplam	11 100,0%	17 100,0%	184 100,0%	9 100,0%	221 100,0%

Kurban kesme ile ekonomik düzey arasında teorik olarak doğrudan bir ilişkinin olması beklenmektedir. Yapılması, gelir düzeyinin yüksek olması şartına bağlı olan kurban ibadeti ile örneklem grubumuzun tutumları arasında bir ilişkiden söz etmek zor görünmektedir. Çünkü yüksek gelir grubuna dahil olanların % 55,6'sı her yıl keserken % 44,4'ü maddi durumu uygun olduğunda keseceğini ifade etmektedir. Çok düşük gelir düzeyinde olanların % 45,5'i her yıl kurban keserken, düşük gelir seviyesinde olanların % 29,4'ü , orta gelir düzeyine sahip olanların % 71,7'si her yıl kurban kesmektedirler. Kurban ibadetini yerine getirenlerin orta gelir düzeyinde en yüksek oranda temsil edildikleri görülmektedir.

2.6. Fitre Verme

Tablo 37: Örneklem Grubunun Fitre Verme İle İlgili Tutumlarının Frekans Dağılımları

Fitre verir misiniz?	n	%
Her yıl veririm	191	86,4
Maddi durumum uygun olduğunda veririm	30	13,6
Hiç vermem	-	-
Toplam	221	100

Örneklem grubumuzun fitre verme ile ilgili tutumlarına (Tablo 37) baktığımızda, her yıl fitre verenlerin oranı % 86,4, maddi durumu uygun olduğunda vermek isteyenlerin oranı % 13,6 olduğu anlaşılmaktadır. Fitre vermeye karşı olduğunu ifade eden hiç kimse çıkmamıştır. Örneklem grubunun tamamında fitre verme ile ilgili tutumlarının olumlu olduğu görülmektedir.

2.7. Dua İle İlgili Tutum ve Davranışlar

Dua, insanla Allah arasında bir haberleşme ya da iletişim olarak tanımlanmaktadır. Konusu ne olursa olsun dua, insanın içinde kendisini muhtaç ve arzulu olarak gördüğü, hatta bir çok kimsenin kendi iradesine aykırı olarak, orada Allah'ı insanın ihtiyacını karşılayacak durumda olan varlık olarak kabul ettiği ve Allah'ın kendisini işittiğine inanıp güvendiği, açıkça denk olmayan bir ilişki içerisindeki iletişimdir.⁹⁸

Dini hayat içerisinde duanın merkezi bir yeri ve önemi vardır. Talep kadar şükran da ifade eden dua insanın Allah'a olan bağlılığının itirafı, öte yandan da O'nun yüce kudretine duyulan güveni ortaya koymaktadır.⁹⁹

Tablo 38: Örneklem Grubunun Dua Etme İle İlgili Tutumlarının Frekans Dağılımları

Aşağıdaki ifadelerden hangisi dua ile ilgili davranışınızı en iyi şekilde açıklar?	n	%
Hiç dua etmem	1	0,5
Özel durumlarda (cenaze, mevlit gibi) dua ederim	21	9,5
Özellikle çaresiz kaldığım zamanlarda dua ederim	6	2,7
Namaz haricinde de sık sık dua ederim	193	87,3
Toplam	221	100

⁹⁸ Hayati Hökelekli, a.g.e., s. 212.

⁹⁹ Hayati Hökelekli, a.g.e., s.214.

Tablo 38’de örneklem grubumuzun dua ile ilgili tutumlarını görülmektedir. Namaz haricinde de sık sık dua edenlerin oranı % 87,3, çaresiz zamanlarda dua edenlerin oranı % 2,7, özel durumlarda dua edenlerin oranı % 9,5’ tir. Hiç dua etmediğini ifade edenlerin oranı % 0,5 olarak gerçekleşmiştir.

Tablo 39: Örneklem Grubunun Dua Etme İle Yaş Düzeyi Arasındaki İlişkisi

	Yaşınız						Toplam
	15-19	20-29	30-39	40-49	50-59	60 ve üzeri	
Hiç dua etmem	1 3,7%						1 ,5%
Özel durumlarda (cenaze, mevlit) dua ederim	3 11,1%	5 16,7%	2 6,9%	5 11,1%	4 10,8%	2 3,8%	21 9,5%
Özellikle çaresiz kaldığım zamanlarda dua ederim		1 3,3%	2 6,9%	2 4,4%		1 1,9%	6 2,7%
Namaz haricinde de sık sık dua ederim	23 85,2%	24 80,0%	25 86,2%	38 84,4%	33 89,2%	50 94,3%	193 87,3%
Toplam	27 100,0%	30 100,0%	29 100,0%	45 100%	37 100%	53 100%	221 100,0%

Yaş grupları ile dua arasındaki ilişki tablo 39’da görülmektedir. Hiç dua etmediğini ifade edenlerin tamamı 15-19 yaş grubunda yer alırken Namaz haricinde de sık sık dua edenlerin % 94,3 oranla 60 ve üzeri yaş grubunda görülmesi yaş ile dua etme arasında bir ilişkinin varlığını göstermektedir. Yaş ilerledikçe sık sık dua etme oranı yükselmektedir.

Tablo 40: Örneklem Grubunun Dua Etme İle Cinsiyet Arasındaki İlişkisi

	Cinsiyetiniz		Toplam
	Erkek	Kadın	
Hiç dua etmem	1 ,9%		1 ,5%
Özel durumlarda (cenaze, mevlit) dua ederim	14 12,8%	7 6,3%	21 9,5%
Özellikle çaresiz kaldığım zamanlarda dua ederim	3 2,8%	3 2,7%	6 2,7%
Namaz haricinde de sık sık dua ederim	91 83,5%	102 91,1%	193 87,3%
Toplam	109 100,0%	112 100,0%	221 100,0%

Örneklem grubumuzun dua ile cinsiyet arasındaki ilişki (Tablo 40) incelendiğinde namaz haricinde kadınların % 91,1 oranıyla erkeklerden daha çok dua ettikleri, hiç dua etmeyenler arasında kadınlar yer almazken erkeklerin oranı % 0,9 olarak gerçekleşmiştir. Çaresizlik zamanlarında duaya yönelmede cinsiyet değişkeni açısından bir farklılık yoktur. Özel durumlarda erkeklerin kadınlara oranla daha çok dua ettikleri görülmektedir.

2.8. Nafile İbadetlere Katılma

Dini hayatın, gündelik hayata yansımalarından biri de nafile olarak yapılan ibadetlerdir. İnananların kendilerini Allah'a daha yakın hissetmelerini sağlayan nafile ibadetleri yapmak zorunluluk olmayıp kişinin kendi istek ve arzusuna bırakılmıştır. Bu yönüyle dindarlığın daha açık göstergesi olabilmektedir.

Tablo 41: Örneklem Grubunun Nafile İbadet Etme İle İlgili Tutumlarının Frekans Dağılımları

Farz olan ibadetlerin dışında ne sıklıkla nafile ibadet edersiniz?	n	%
Sık sık ederim	67	30,3
Ara sıra ederim	18	53,4
Nafile ibadetleri gereksiz görürüm	-	-
Hiç etmem	36	16,3
Toplam	221	100

Araştırmaya katılanların nafile ibadetlerle ilgili tutumları tablo 41’de görülmektedir. Buna göre hiç kimse nafile ibadetleri gereksiz görmezken, sık sık nafile ibadet edenlerin oranı % 30,3, ara sıra nafile ibadet edenlerin oranı % 53,4, hiç nafile ibadet etmeyenlerin oranı ise % 16,3 olarak gerçekleşmiştir. Ara sıra ve sık sık nafile ibadet edenlerin toplam oranının % 83,7 olması örneklem grubunun nafile ibadetlere olan düşkünlüğünü göstermektedir.

Tablo 42: Örneklem Grubunun Kur’an ve Dini Eserleri Okuma İle İlgili Tutumlarının Frekans Dağılımları

Kur’an-ı Kerim’i veya diğer dini eserleri ne sıklıkla okuyorsunuz?	n	%
Her gün okurum	50	22,6
Cuma akşamları ve kandil gecelerinde okurum	52	23,5
Ara sıra okurum	96	43,4
Hiç okumam	23	10,4
Toplam	221	100

İslam'ın temel kaynağı olan Kur'an, okunması ibadet olan bir kitaptır. Kur'an'ın ibadet maksadıyla okunması bilgi ve eğitim durumuyla yakın ilişki içindedir. Bu ibadeti yerine getirebilmek için öncelikle Arapça yazılmış bir metni okuma yeterliliğinin olması gerekir. Bunun için de gerekli eğitimin alınmış olması kaçınılmazdır. Bu soruyla örneklem grubumuzun hem nafile ibadetle olan ilişkisi hem de dini bilgi boyutu aynı anda ölçülmektedir.

Araştırmaya katılanların Kur'an-ı Kerim ve dini eserleri hangi sıklıkta okudukları ile ilgili tutumları tablo 42'de görülmektedir. Buna göre örneklem grubunun % 22,6'sı her gün okuduklarını, % 23,5'i Cuma akşamları ve kandil geceleri okuduklarını, % 43,4'ü ara sıra okuduklarını, % 10,4'ü ise hiç okumadıklarını ifade etmişlerdir.

Tablo 43: Örneklem Grubunun Dini Metinleri Okuma İle Yaş Düzeyi Arasındaki İlişkisi

	Yaşınız						Toplam
	15-19	20-29	30-39	40-49	50-59	60 ve üzeri	
Her gün okurum	3 11,1%	4 13,3%	7 24,1%	10 22,2%	11 29,7%	15 28,3%	50 22,6%
Cuma akşamları ve kandil gecelerinde okurum	4 14,8%	8 26,7%	12 41,4%	11 24,4%	7 18,9%	10 18,9%	52 23,5%
Ara sıra okurum	18 66,7%	15 50,0%	8 27,6%	18 40,0%	17 45,9%	20 37,7%	96 43,4%
Hiç okumam	2 7,4%	3 10,0%	2 6,9%	6 13,3%	2 5,4%	8 15,1%	23 10,4%
Toplam	27 100,0%	30 100,0%	29 100,0%	45 100,0%	37 100,0%	53 100,0%	221 100,0%

Tablo 43'te Kur'an ve dini metinleri okuma sıklığı ile yaş düzeyi arasındaki ilişki verilmiştir. Her gün Kur'an ve dini metinleri okuma sıklığı 15-19 yaş grubunda % 11,1, 20-29 yaş grubunda % 13,3, 30-39 yaş grubunda % 24,1, 40-49 yaş grubunda % 22,2, 50-59 yaş grubunda % 29,7, 60 ve üzeri yaş grubunda % 28,3 oranında gerçekleşmiştir. Görüldüğü gibi yaş seviyesi yükseldikçe Kur'an'ı ve dini metinleri okuma sıklığının oranı da yükselmektedir. Yaş ile dini metinleri okuma sıklığının yakın bir ilişkisi vardır.

3. DİNİ BİLGİ BOYUTU İLE İLGİLİ BULGULAR

İnanan bir insanın gündelik hayat içerisinde dini pratiklerinin bilgisine ve dinen sakınması ve yapması gerekli şeylerin bilgisine sahip olması dinen zorunluluk ifade eder. Bu bilgi halk arasında bilinmesi gereken ayrıca ihtisas gerektirmeyen bilgi düzeyidir. Kişilerin sahip oldukları bilgi düzeyleri çoğu zaman kişiye göre değişebilen bir durumdur. Bir kişinin dini hayatı için yeterli olan dini bilgi diğer bir kişi için yeterli olmayabilir. Bunun için örneklem grubuna, “Size göre ibadetlerinizi sağlıklı bir şekilde yerine getirebilmeniz için gerekli olan bilgi düzeyiniz nedir?” şeklinde sorduk.

Tablo 44: Örneklem Grubunun Dini Bilgi Düzeyi İle İlgili Tutumlarının Frekans Dağılımları

Sizce ibadetlerinizi sağlıklı bir şekilde yerine getirebilmeniz için gerekli olan bilgi düzeyiniz nedir?	n	%
Çok iyi	37	16,7
İyi	91	41,2
Orta	84	38,0
Zayıf	8	3,6
Hiç bilgim yok	1	0,5
Toplam	221	100

Araştırmamıza katılanların kendilerine göre dini pratiklerini yerine getirebilmeleri için gereken bilgi düzeyleri tablo 44’te oransal olarak % 16,7 çok iyi, % 41,2 iyi, % 38,0 orta, % 3,6 zayıf, % 0,5 hiç bilgim yok, şeklinde gerçekleşmiştir. Buna göre çok iyi, iyi ve orta bilgi düzeyine sahip olanların toplam oranı % 95,9 olmaktadır. Örneklem grubunun bilgi düzeyinin yüksek olduğunu söyleyebiliriz.

Tablo 45: Örneklem Grubunun Dini Bilgi Düzeyi İle Cinsiyet Arasındaki İlişkisi

	Cinsiyetiniz		Toplam
	Erkek	Kadın	
Çok iyi	21 19,3%	16 14,3%	37 16,7%
İyi	37 33,9%	54 48,2%	91 41,2%
Orta	48 44,0%	36 32,1%	84 38,0%
Zayıf	2 1,8%	6 5,4%	8 3,6%
Hiç bilgim yok	1 ,9%		1 ,5%
Toplam	109 100,0%	112 100,0%	221 100,0%

Tablo 45'te dini bilgi ile cinsiyet arasındaki ilişki görülmektedir. Dini bilgilerini yeterli görme bakımından kadınlarla erkekler arasında belirgin bir farklılık görülmemektedir. Ancak dini bilgisinin zayıf olduğunu ifade edenlerden kadınların oranı daha yüksek çıkmaktadır. Bunda bilgiye kadınların erkeklerden daha zor ulaşmalarının etkili olduğunu düşünmekteyiz.

Tablo 46: Örneklem Grubunun Dini Bilgi Düzeyi İle Yaş Grupları Arasındaki İlişkisi

	Yaşınız						Toplam
	15-19	20-29	30-39	40-49	50-59	60 ve üzeri	
Çok iyi	5 18,5%	5 16,7%	5 17,2%	7 15,6%	4 10,8%	11 20,8%	37 16,7%
İyi	10 37,0%	13 43,3%	11 37,9%	21 46,7%	15 40,5%	21 39,6%	91 41,2%
Orta	10 37,0%	10 33,3%	12 41,4%	15 33,3%	17 45,9%	20 37,7%	84 38,0%
Zayıf	1 3,7%	2 6,7%	1 3,4%	2 4,4%	1 2,7%	1 1,9%	8 3,6%
Hiç bilgim yok	1 3,7%						1 ,5%
Toplam	27 100,0%	30 100,0%	29 100,0%	45 100,0%	37 100,0%	53 100%	221 100,0%

Araştırmaya katılanların dini bilgi düzeyi ile yaş grupları arasındaki ilişkiye baktığımızda (Tablo 46) çok iyi düzeyde dini bilgiye sahip olanlar % 20,8 oranıyla 60 ve üzeri yaş grubundan oluşmaktadır. Diğer yaş gruplarında küçükten büyüğe doğru çok iyi dini bilgiye sahip olma oranı düşmektedir. Bunda teknolojik gelişmelerin kitle iletişim araçlarının ve okullarda Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi dersinin zorunlu derslerden biri olmasının etkili olduğunu düşünmekteyiz. Dini bilgisinin zayıf olduğunu ifade edenlerin yaş değişkeni ile arasında anlamlı bir farklılığın olmadığı görülmektedir.

Dini bilgi düzeyinin eğitim düzeyi ile doğrudan bir ilişkisinin olduğunu varsayılmakta idi. Çünkü eğitim seviyesi yükseldikçe dini bilgi seviyesinin de yükselmesi beklenir. Örneklem grubumuzun eğitim düzeyi ile dini bilgi düzeyi arasındaki ilişkisi tablo 46'da görülmektedir.

Tablo 47: Örneklem Grubunun Dini Bilgi Düzeyi İle Eğitim Düzeyi Arasındaki İlişkisi

	Eğitim Düzeyiniz					Toplam
	Okur-yazar değil	Okur-yazar	İlköğretim	Lise	Yüksek öğretim	
Çok iyi		2 10,0%	20 16,9%	11 19,3%	4 23,5%	37 16,7%
İyi	3 33,3%	8 40,0%	49 41,5%	24 42,1%	7 41,2%	91 41,2%
Orta	5 55,6%	10 50,0%	46 39,0%	19 33,3%	4 23,5%	84 38,0%
Zayıf	1 11,1%		2 1,7%	3 5,3%	2 11,8%	8 3,6%
Hiç bilgim yok			1 ,8%			1 ,5%
Toplam	9 100,0%	20 100,0%	118 100,0%	57 100,0%	17 100,0%	221 100,0%

Tablo 47 incelendiğinde çok iyi dini bilgiye sahip olanlar okuma yazma bilmeyenler arasında hiç görülmezken eğitim seviyesi yükseldikçe dini bilgi düzeyinde de oransal bir yükselişi görmek mümkündür. Okur-yazar, ilköğretim, lise ve yükseköğretim eğitim seviyelerinde sırayla oranlar % 10,0, % 16,9, % 19,3, % 23,5 olarak gerçekleştiği görülmektedir. İyi seviyede dini bilgiye sahip olanların yine eğitim seviyesine paralel olarak yükseldiğini görmek mümkündür. Yine orta seviyede dini bilgiye sahip olanlar arasında eğitim düzeyi yükseldikçe oransal bir düşüşü görüyoruz.

Tablo 48: Örneklem Grubunun Dini Bilgilerini Nereden ve Kimden Öğrendiği İle İlgili Tutumlarının Frekans Dağılımları

Dini bilgilerinizi kimden veya nereden öğrendiniz?	n	%
Ailemden	72	32,6
Din Görevlilerinden	118	53,4
Okullardan	16	7,2
Kendi kendime araştırarak	15	6,8
Toplam	221	100

Araştırmaya katılanların “Dini bilgilerinizi kimden veya nereden öğrendiniz?” sorusuna verdikleri cevaplar ile ilgili tutumları tablo 48’de, % 32,6 ailemden, % 53,4 din görevlilerinden, % 7,2 okullardan, % 6,8 kendi kendime araştırarak şeklinde gerçekleşmiştir. Örneklem grubunun dini bilgilerini % 53,4 oranıyla en fazla din görevlilerinden öğrendikleri, ikinci sırada aile, üçüncü sırada okullar, son sırada ise kişilerin kendi kendilerine öğrendikleri anlaşılmaktadır.

Tablo 49: Örneklem Grubunun Kur’an Okumasını Bilme İle İlgili Tutumlarının Frekans Dağılımları

Kur’an’ı Arapça yazısından okumasını biliyor musunuz?	n	%
Çok iyi	26	11,8
İyi	53	24,0
Orta	66	29,9
Zayıf	25	11,3
Hiç bilmiyorum	51	23,1
Toplam	221	100

Örneklem grubunun Kur'an-ı Kerim'i Arapça olarak okumayı bilme ile ilgili tutumları (Tablo 49), % 11,8 çok iyi, % 24,0 iyi, % 29,9 orta, % 11,3 zayıf, % 23,1 hiç bilmiyorum oranlarında gerçekleşmiştir. Buna göre örneklemin % 65,7'si orta, iyi ve çok iyi derecelerde Kur'an okumasını bildiğini ifade etmiştir. Kur'an okumayı bilmek temel dini bilgileri öğrendikten sonra bir ileri derecede dini eğitim almayı gerektiren bir süreçtir. İyi veya çok iyi derecede Kur'an okumayı bilmek uzun denilebilecek bir din eğitimi gerektirir.

Tablo 50: Örneklem Grubunun Kur'an Okumasını Bilme İle Cinsiyet Arasındaki İlişkisi

	Cinsiyetiniz		Toplam
	Erkek	Kadın	
Çok iyi	11 10,1%	15 13,4%	26 11,8%
İyi	17 15,6%	36 32,1%	53 24,0%
Orta	32 29,4%	34 30,4%	66 29,9%
Zayıf	14 12,8%	11 9,8%	25 11,3%
Hiç bilmiyorum	35 32,1%	16 14,3%	51 23,1%
Toplam	109 100,0%	112 100,0%	221 100,0%

Kur'an okumayı bilme ile cinsiyet arasındaki ilişkiye baktığımızda (Tablo 50) kadınların % 13,4'ü çok iyi derecede bilirken, erkeklerde bu oran % 10,1'dir. İyi derecede kadınlarda % 32,1, erkeklerde % 15,6'dır. Orta derecede bilme, kadınlarda % 30,4, erkeklerde % 29,4 oranlarında gerçekleşmiştir. Hiç bilmediklerini ifade edenler erkeklerde % 32,1, kadınlarda % 14,3 oranındadır. Buna göre Kur'an okumasını bilme ile cinsiyet arasında bir ilişki görülmektedir. Çok iyi ve iyi derecede bilenlerde kadınların bilme oranı erkeklerden daha yüksek, orta seviyede bilme oranı birbirine yakın gerçekleşirken, hiç bilmeyenlerde erkeklerin oranı kadınlardan daha yüksek olduğu görülmektedir. Kadınlarda Kur'an okumayı bilme oranının yüksek çıkmasında, çoğunun ev hanımı olmaları ve boş zamanlarında evlerde Kur'an toplantıları düzenlemelerinin etkili olduğunu, erkeklerde ise düşük çıkmasının boş

zamanlarının daha sınırlı olması, boş kaldıklarında da kahvehane ve benzeri ortamlarda zaman geçirmelerinin etkili olduğunu düşünmekteyiz.

Köktaş, erkeklerin kadınlara oranla Kur'an okumayı daha fazla bildiklerini tespit etmiştir.¹⁰⁰

Dini bilgi boyutunu ölçen bir göstergede örneklem grubun İslam'ın şartlarını bilmeleri ile ilgili tutumlarıdır. Araştırmamıza katılanlara karışık olarak verilen çeşitli ifadeler içinden İslam'ın şartlarını seçmeleri istendiğinde örneklem % 67'si doğru olarak işaretlemiş, % 33'ü ise hepsini doğru olarak işaretleyememiştir.

İslam'ın şartlarını bilme ile cinsiyet arasındaki ilişkiye göre erkeklerin tam olarak bilenler arasındaki oranı % 45,3, kadınların oranı % 54,7 olarak gerçekleşmiştir.

İslam'ın şartlarını doğru olarak bilme ile eğitim düzeyi arasında eğitim düzeyinin yükselmesiyle düzenli bir ilişki bulunamamıştır. Okuma yazma bilmeyenler arasında İslam'ın şartlarını doğru olarak bilenlerin oranı % 4,7, okuma yazma bilenler arasında % 6,1, ilköğretim mezunları arasında % 50, lise mezunlarında % 28,4, yüksekokul mezunlarında % 10,8 olmuştur. Buna göre % 50 oranla İslam'ın şartını bilenler ilköğretim mezunları arasında gerçekleşmiştir.

Yaş grupları itibariyle de İslam'ın şartlarını bilme arasında bir ilişki görülmemektedir. İslam'ın şartlarını doğru olarak bilme 15-19 yaş grubunda % 12,2, 20-29 yaş grubunda % 14,2, 30-39 yaş grubunda % 12,2, 40-49 yaş grubunda % 23, 50-59 yaş grubunda 16,2, 60 ve üzeri yaş grubunda % 22,3 oranlarında bulunmuştur. 40 ve üzeri yaş gruplarında doğru bilme oranı, 40'dan aşağı yaş gruplarına göre daha yüksek gerçekleşmiştir.

Gelir seviyesi ile İslam'ın şartlarını doğru bilme arasındaki ilişkiye göre orta gelir düzeyinde olanlar % 81,8 ile en yüksek orandadırlar. Düşük gelir düzeyindekiler % 8,8, çok düşük gelir düzeyindekiler % 6,1, yüksek gelir düzeyindekiler ise en düşük oranla % 3,4 olarak gerçekleşmiştir.

¹⁰⁰ M. Emin Köktaş, a.g.e., s. 133.

Tablo 51: Örneklem Grubunun Evlerinde Bulundurdukları Dini Kitaplar ¹⁰¹

Evinizde hangi dini kitaplar bulunur? (Birden fazla şık işaretleyebilirsiniz.)	n	%
Kur'an-ı Kerim	219	99,0
Tefsir kitapları	82	37,1
Hadis kitapları	109	49,3
İslam ilmi hali	181	81,9
Namaz hocası	210	95,0
Dini hikayeler ve romanlar	94	42,5
Hiç yok	1	0,4
Toplam	896	405,2

Tablo 51’de araştırmaya katılanların evlerinde bulundurdukları dini kitaplarla ilgili bulgular görülmektedir. Buna göre örneklemin % 99’unun evinde Kur’an-ı Kerim, % 37,1’inin evinde tefsir kitapları, % 49,3’ünün evinde hadis kitapları, % 81,9’unun evinde ilmi hal kitapları, % 95’inin evinde namaz hocası, % 42,5’inin evinde dini hikaye ve romanların olduğu görülmektedir. % 0,4 oranında kişinin evinde hiç dini kitabın olmadığı görülmektedir.

Yaklaşık olarak her evde Kur’an-ı Kerim bulunurken günlük ibadetler ile ilgili bilgilerin ve inanç esaslarının yer aldığı ilmi hal kitapları ve namaz hocaları da büyük çoğunluğun evinde bulunmaktadır.

Tablo 52: Dinin Gösterdiği Gerçeklerle Bilim ve Felsefenin Gösterdiği Gerçekler Arasında Bir Karşılaştırma

“Dinin gösterdiği gerçekler, bilimin ve felsefenin gerçeklerinden daha üstündür.”	n	%
Katılıyorum	204	92,3

¹⁰¹ Araştırmaya katılanlara birden fazla şıkkı işaretleme imkanı verilmiştir.

Katılmıyorum	6	2,7
Kararsızım	11	5,0
Toplam	221	100

Örneklem grubuna, “dinin gösterdiği gerçekler bilim ve felsefenin gösterdiği gerçeklerden daha üstündür”, görüşüne katılıp katılmadıkları ile ilgili kanaatleri sorulduğunda (Tablo 51) % 92,3 katıldığını, % 2,7 katılmadığını, % 5,0 ise kararsız olduğunu ifade etmişlerdir. Buna göre araştırmaya katılanların çoğunluğu bilim ve felsefenin gösterdiği gerçeklerden dinin gösterdiği gerçeklerin daha üstün olduğu görüşündedirler.

4. DİNİ TECRÜBE BOYUTU İLE İLGİLİ BULGULAR

Dini yaşayış ve davranışın ayırıcı özelliği, tabiat üstü ile, Allah’la olan ilişkidir. Bu ilişkiyi yaşayan insanlar açısından dini tecrübe, inanı doğrulayan kesin bir değere sahiptir. İnancılı insan dini yaşayışı esnasında, ilahi gerçekle bağlantı içerisinde bulunduğu duygusuna sahiptir. Dini tecrübe bir bakıma insanı kendi varoluş sınırlarının ötesine taşıyarak, bir “Başka” varlığın huzuruna getirir. Böylece Allah’ın varlığının tecrübesini yapmaya başladıktan sonra, O’nun kesin bir gerçeklik olduğuna inanılır.¹⁰²

Dini hayatın duygu boyutunun, diğer boyutlarla, özellikle de inanç boyutu ile yakın bir ilgisi vardır. Din duygusu, içsel derinliği ve kabulü anlatması nedeniyle, diğer boyutlara anlam katar.¹⁰³ Dini tecrübe boyutu bu yönüyle de dindarlığın subjektif yönünü oluşturur. Bunu tespit etmek veya kişi tarafından aktarımı dahi çoğunlukla zor olmaktadır. Dini tecrübenin yaşanıp yaşanmadığını veya ne derecede yaşandığını araştırmak için “İbadet esnasında (namaz kılarken, oruç tutarken yada dua ederken) veya günlük işlerinizi yaparken Allah’a yakın olduğunuzu düşünerek bir ürperti veya heyecan duyduğunuz anlar oluyor mu?” diye sorduğumuz soruya örneklem grubunun tutumları tablo 53’te görülmektedir.

¹⁰² Hayati Hökelekli, a.g.e., s. 123.

¹⁰³ Talip Atalay, **İlköğretim ve Liselerde Dindarlık**, Dem Yay., İst. 2005, s 69.

Tablo 53: Örneklem Grubunun Dini Tecrübe İle İlgili Tutumlarının Frekans Dağılımları

“İbadet esnasında (namaz kılarken, oruç tutarken ya da dua ederken) veya günlük işlerinizi yaparken Allah’a yakın olduğunuzu düşünerek bir ürperti veya heyecan duyduğunuz anlar oluyor mu?”	n	%
Pek çok	84	38,0
Çok	88	39,8
Biraz	46	20,8
Hiç	3	1,4
Toplam	221	100

Araştırmaya katılanların dini tecrübe ile ilgili tutumları % 38 pek çok, % 39,9 çok, % 20,8 biraz, % 1,4 hiç oranlarında gerçekleşmiştir. Buna göre örneklem grubunun dini tecrübeyi, pek çok ve çok derecelerinde toplam % 77,8 oranında yaşadıkları görülmektedir. Dini duyguyu hiç yaşamayanların oranı % 1,4 ile en az oranda görülmektedir.

Tablo 54: Örneklem Grubunun Dini Tecrübe İle Yaş Düzeyi Arasındaki İlişkisi

“İbadet esnasında (namaz kılarken, oruç tutarken ya da dua ederken) veya günlük işlerinizi yaparken Allah’a yakın olduğunuzu düşünerek bir ürperti veya heyecan duyduğunuz anlar oluyor mu?”

	Yaşınız						Toplam
	15-19	20-29	30-39	40-49	50-59	60 ve üzeri	
Pek çok	13 48,1%	9 30,0%	12 41,4%	19 42,2%	13 35,1%	18 34,0%	84 38,0%
Çok	11 40,7%	11 36,7%	11 37,9%	9 20,0%	19 51,4%	27 50,9%	88 39,8%
Biraz	3 11,1%	9 30,0%	6 20,7%	15 33,3%	5 13,5%	8 15,1%	46 20,8%
Hiç		1 3,3%		2 4,4%			3 1,4%
Toplam	27 100,0%	30 100,0%	29 100,0%	45 100,0%	37 100,0%	53 100,0%	221 100,0%

Tablo 54’te yaş grupları ile dini tecrübe arasındaki ilişki görülmektedir. Dini tecrübeyi pek çok düzeyinde yaşayanların 15-19 yaş grubunda % 48,1, 20-29 yaş grubunda % 30, 30-39 yaş grubunda % 41,4, 40-49 yaş grubunda % 42,2, 50-59 yaş grubunda % 35,1, 60 ve üzeri yaş grubunda % 34 olarak bulunmuştur. Dini tecrübeyi hiç yaşamadıklarını ifade edenler sadece 20-29 yaş grubu (% 3,3) ile 40-49 yaş grubunda (% 4,4) görülmektedir. Yaşın ilerlemesi ile dini tecrübenin yaşanması arasında bir ilişki bulunamamıştır.

Köktaş, yaş düzeyi yükseldikçe din tecrübenin yaşanılma oranında da bir yükselme olduğunu tespit etmiştir.¹⁰⁴

¹⁰⁴ M. Emin Köktaş, a.g.e., s. 130.

Tablo 55: Örneklem Grubunun Dini Tecrübe İle Cinsiyet Arasındaki İlişkisi

“İbadet esnasında (namaz kılarken, oruç tutarken ya da dua ederken) veya günlük işlerinizi yaparken Allah’a yakın olduğunuzu düşünerek bir ürperti veya heyecan duyduğunuz anlar oluyor mu?”

	Cinsiyetiniz		Toplam
	Erkek	Kadın	
Pek çok	36 33,0%	48 42,9%	84 38,0%
Çok	46 42,2%	42 37,5%	88 39,8%
Biraz	25 22,9%	21 18,8%	46 20,8%
Hiç	2 1,8%	1 ,9%	3 1,4%
Toplam	109 100,0%	112 100,0%	221 100,0%

Araştırmaya katılanların dini tecrübe yaşamaları ile cinsiyet arasındaki ilişkisi tablo 55’te görülmektedir. Dini duygunun pek çok düzeyde yaşanması kadınlarda % 42,9, erkeklerde ise % 33 oranındadır. Dini tecrübenin hiç yaşanmaması kadınlarda % 0,9, erkeklerde % 1,8 oranındadır. Cinsiyet değişkenine göre dini tecrübenin yaşanması kadınlarda erkeklere oranla daha yüksek gerçekleşmiştir.

Tablo 56: Örneklem Grubunun “Dine Bağlılığın İnsanın Hayatına Anlam Kazandırması” İle İlgili Tutumlarının Frekans Dağılımları

“Dine bağlılık insanın hayatında başka türlü sahip olamayacağı bir gaye ve anlam kazandırır” görüşüne katılıyor musunuz?	n	%
Kesinlikle katılmıyorum	99	44,8
Katılıyorum	96	43,4
Emin değilim	12	5,4
Katılmıyorum	9	4,1

Kesinlikle katılmıyorum	5	2,3
Toplam	221	100

“Dine bağılılık insanın hayatında başka türlü sahip olamayacağı bir gaye ve anlam kazandırır” ifadesi verilerek araştırmaya katılanlara kanaatleri sorulmuş, bu konudaki tutumları tablo 56’da verilmiştir. Bu görüşe örneklemin % 44,8’i kesinlikle katıldığını, % 43,4’ü sadece katıldığını, % 5,4’ü emin olmadığını, % 4,1’i katılmadığını, % 2,3’ü kesinlikle katılmadığını ifade etmişlerdir. Kesinlikle katıldığı ve sadece katıldığını ifade edenlerin toplam oranı % 88,2 olarak gerçekleşmiştir.

Araştırmamıza katılan kişilerin hayata bir anlam ve amaç kazandırmada dinin önemli bir yere sahip olduğu görüşünde olanların oranı oldukça yüksektir. Dini inanç boyutu ile örneklemimize ait bulgular % 100 oranında gerçekleşmişti(Tablo 7). Dini inanç boyutu ile yakın bir ilişkisi olan dini tecrübe boyutu ile ilgili bulgular da yüksek oranda gerçekleşmiştir.

5. DİNİN TOPLUMSAL DAVRANIŞLARA ETKİSİ İLE İLGİLİ BULGULAR

Bir din toplumsal yapıyla ne kadar fazla bütünleşmişse, insanın günlük davranışının dini emirlerle tanımlanması da o kadar ihtimal içindedir. Toplumsal yapıdan bağımsız olarak varolan ve daha güçlü kurumlaşmış olan dinlerde günlük hayat dini emirlerle daha az düzenlenir veya hiç düzenlenmez.¹⁰⁵

İnsanın din tarafından belirlenmiş sosyal davranışlarını veya insanda eğitim, aile, kişiler arası ilişkiler, ekonomik ve ticari bakış açısı gibi alanlarda, dini inancın etkin olup olmadığını belirleyen boyuttur.

¹⁰⁵ Charles Y. Glock, a.g.m., s. 271.

5.1. Din-Aile İlişkileri

Aile, dini, hukuki ve sosyal kavramların zihnimizde canlanmasına yol açan sosyal bir kurumun adıdır. Karı, koca ve çocuklardan meydana gelen ve yaratılıştan gelen birtakım manevi bağlar üzerine kurulan sosyal bir topluluktur.¹⁰⁶

Toplumda başka hiçbir grup aile kurumu kadar din ve ahlakın etkisi altında bulunmamaktadır. Din aile üzerinde, aile kurumunun mevcut kurulu yapısını koruma yönünde etki yaparken aile kurumu içerisindeki asıl değişiklikleri ekonomik kurumlardaki değişiklikler belirlemektedir.¹⁰⁷

Aile ile ilgili önemli bütün olaylarda dini öğeler bulunmaktadır. Çocuğun biyolojik doğumunu toplumsal doğumu izler. Yeni doğan çocuğa bir çok dini ayinler yapılarak çocuk toplumla bütünleştirilir, topluma kabul edilir.¹⁰⁸

Ailenin kurulması, iki temel üye olan kadın ve erkeğin birbirlerini seçmeleri ve birtakım toplumsal ve hukuki süreçlerin tamamlanmasıyla oluşur. Hz. Peygamberin, evlenmek isteyen birisine eş seçimi sırasında “Dindar olanı tercih et, mutlu olursun.” şeklindeki tavsiyesi, inananları bu konuda yönlendirmiştir.

Tablo 57: Örneklem Grubunun Eş Seçiminde Dindarlığa Verilen Önem İle Cinsiyet Arasındaki İlişkisi

		Cinsiyetiniz		Toplam
		Erkek	Kadın	
Eşinizi seçerken başka özelliklerle birlikte dindar olmasına da dikkat eder misiniz?	Evet	95 87,2%	97 86,6%	192 86,9%
	Hayır	7 6,4%	10 8,9%	17 7,7%
	Fikrim yok	7 6,4%	5 4,5%	12 5,4%
Toplam		109 100,0%	112 100,0%	221 100,0%

¹⁰⁶ Musa Kazım Yılmaz, “İslami Aile; Kuruluşu Fertleri, Sorumlulukları, Bugünkü Durumu ve Geleceği”, *İslam’da Aile ve Çocuk Terbiyesi Sempozyumu*, İSAV Yay., Şanlıurfa 1994, s. 49.

¹⁰⁷ T.B. Bottomore, *Toplumbilim*, Çev. Ünsal Oksay, Der Yay., İst. 1998, s. 202.

¹⁰⁸ Günter Kehrler, “Din ve Toplum”, *Din Sosyolojisi*, Der., Yasin Aktay- M. Emin Köktaş, Vadi Yay., Ank. 1998, s. 92.

Araştırmamıza katılanlara eşlerini seçerken başka özelliklerinin yanında dindar olmasına da dikkat edip etmeme ile ilgili kanaatleri sorulduğunda (Tablo 57) kadınların % 86,6'sı evet , erkeklerin de % 87,2'si evet demişlerdir. Hayır diyenlerin oranı erkeklerde % 6,4, kadınlarda 8,9 olarak gerçekleşmiştir. Fikir belirtmeyenlerin oranı erkeklerde % 6,4, kadınlarda % 4,5'tir. Buna göre örneklem grubunun eş seçiminde dindarlığa verdiği önem cinsiyet değişkeni açısından birbirine yakın oranda gerçekleşmiştir. Örneklemin tamamı üzerinden değerlendirildiği zaman eş seçiminde dindarlığa % 86,9 oranında dikkat edildiği görülmektedir.

Tablo 58: Örneklem Grubunun Eş Seçiminde Dindarlığa Verdiği Önem İle Eğitim Düzeyi Arasındaki İlişkisi

		Eğitim Düzeyiniz					Toplam
		Okur-yazar değil	Okur-yazar	İlköğretim	Lise	Yüksek öğretim	
Eşinizi seçerken başka özelliklerle birlikte dindar olmasına da dikkat eder misiniz?	Evet	8 88,9%	20 100,0%	103 87,3%	48 84,2%	13 76,5%	192 86,9%
	Hayır	1 11,1%		10 8,5%	6 10,5%		17 7,7%
	Fikrim yok			5 4,2%	3 5,3%	4 23,5%	12 5,4%
	Toplam	9 100,0%	20 100,0%	118 100,0%	57 100,0%	17 100,0%	221 100,0%

Eş seçiminde dindarlığa verilen önem ile eğitim düzeyi arasında da bir ilişki olduğu görülmektedir(Tablo 58). Evet diyenlerin oranı, okuma yazma bilmeyenler arasında % 88,9, okuma yazma bilenler arasında % 100, ilköğretim mezunları arasında % 87,3, lise mezunları arasında % 84,2, yükseköğretim mezunları arasında % 76,5 olarak gerçekleşmiştir.Eğitim seviyesinin yükseldikçe eş seçiminde dindarlığa verilen önem düşmektedir.

Tablo 59: Örneklem Grubunun Eş Seçiminde Dindarlığa Verdiği Önem İle Yaş Grupları Arasındaki İlişkisi

		Yaşınız						Toplam
		15-19	20-29	30-39	40-49	50-59	60 ve üzeri	
Eşinizi seçerken başka özelliklerle birlikte dindar olmasına da dikkat eder misiniz?	Evet	21 77,8%	25 83,3%	27 93,1%	40 88,9%	31 83,8%	48 90,6%	192 86,9%
	Hayır	2 7,4%	3 10,0%		5 11,1%	4 10,8%	3 5,7%	17 7,7%
	Fikrim yok	4 14,8%	2 6,7%	2 6,9%		2 5,4%	2 3,8%	12 5,4%
Topl:		27 100,0%	30 100,0%	29 100,0%	45 100,0%	37 100,0%	53 100,0%	221 100,0%

Örneklem grubumuzun eş seçiminde dindarlığa verdiği önem ile yaş grupları arasındaki ilişki tablo 59’da verilmiştir. Eşini seçerken dindar olmasına da dikkat edilmesi gerektiğini düşünenlerin yaş gruplarına göre oranları, 15-19 yaş grubunda % 77,8, 20-29 yaş grubunda % 83,3, 30-39 yaş grubunda % 93,1, 40-49 yaş grubunda % 88,9, 50-59 yaş grubunda % 83,8, 60 ve üzeri yaş grubunda % 90,6 olarak gerçekleşmiştir. Buna göre 30-39 yaş grubu % 93,1 ile en yüksek oranda görülürken, diğer yaş gruplarının arasında da düzenli bir ilişki yoktur.

Tablo 60: Örneklem Grubunun Dini Nikah Yaptırma İle Cinsiyet Arasındaki İlişkisi

		Cinsiyetiniz		Toplam
		Erkek	Kadın	
Evlenirken resmi nikahın yanında dini nikah da yaptırmayı düşünür müsünüz?	Evet	104 95,4%	106 94,6%	210 95,0%
	Hayır	5 4,6%	6 5,4%	11 5,0%
Toplam		109 100,0%	112 100,0%	221 100,0%

Tablo 60’ta araştırmaya katılanların cinsiyet değişkenine göre evlenirken resmi nikah yaptırmayı düşünüp düşünmedikleri ile ilgili tutumları görülmektedir. Örneklem

resmi nikahın yanında dini nikah da yaptırmayı % 95 oranında istedikleri, % 5 oranında da karşı oldukları görülmektedir. Kadınların dini nikah konusunda tutumları % 94,6 iken erkeklerde bu oran % 95,4 olarak gerçekleşmiştir. Buna göre erkekler, kadınlara oranla dini nikah konusunda daha olumlu tavır içindedirler.

Köktaş, dini nikaha olumlu yaklaşımı oransal olarak erkeklerde % 85,7, kadınlarda % 78,8 bulmuştur. Dini nikah konusunda kadınların erkeklerden daha olumsuz tavır göstermelerinin nedeni olarak dini nikahla kurulmuş evliliklerde boşanma esnasında kadınların daha fazla zararlı çıkmalarını göstermektedir.¹⁰⁹

Tablo 61: Örneklem Grubunun Dini Nikah Yaptırma İle Eğitim Düzeyi Arasındaki İlişkisi

		Eğitim Düzeyiniz					Toplam
		Okur-yazar değil	Okur-yazar	İlköğretim	Lise	Yüksek öğretim	
Evlenirken resmi nikahın yanında dini nikah da yaptırmayı düşünür müsünüz?	Evet	8 88,9%	20 100,0%	112 94,9%	53 93,0%	17 100,0%	210 95,0%
	Hayır	1 11,1%		6 5,1%	4 7,0%		11 5,0%
Toplam		9 100,0%	20 100,0%	118 100,0%	57 100%	17 100,0%	221 100,0%

Dini nikah yaptırma ile eğitim düzeyi arasındaki ilişkiye (Tablo 61) göre okuma yazma bilenler ile yükseköğretim mezunları arasında % 100 olumlu bir tutum görülmektedir. Okuma yazma bilmeyenler arasında % 88,9 oranla olumlu tutum en düşük seviyede, Olumsuz tutum, okuma yazma bilmeyenler arasında en yüksek oranla % 11,1 olarak gerçekleşmiştir. Eğitim düzeyi değişkeni açısından dini nikah yaptırma arasında anlamlı bir ilişki bulunamamıştır.

¹⁰⁹ M. Emin Köktaş, a.g.e., s. 144.

Tablo 62: Örneklem Grubunun Dini Nikah Yaptırma İle Ekonomik Düzeyi Arasındaki İlişkisi

		Gelir düzeyiniz				Toplam
		Çok düşük	Düşük	Orta	Yüksek	
Evlenirken resmi nikahın yanında dini nikah yaptırmayı da düşünür müsünüz?	Evet	10 90,9%	16 94,1%	175 95,1%	9 100,0%	210 95,0%
	Hayır	1 9,1%	1 5,9%	9 4,9%		11 5,0%
Toplam		11 100,0%	17 100,0%	184 100,0%	9 100,0%	221 100,0%

Araştırmaya katılanların ekonomik düzeyleri ile dini nikah yaptırma arasındaki ilişki tablo 62’de görülmektedir. Evlenirken dini nikah yaptırma ile ilgili tutumları çok düşük gelir seviyesinde olanlarda % 90,9, düşük gelir seviyesinde olanlarda % 94,1, orta gelir seviyesinde olanlarda % 95,1, yüksek gelir seviyesinde olanlarda % 100 olarak gerçekleşmiştir. Yüksek gelir seviyesinde, olumsuz tutum içinde olanlar hiç bulunmazken, çok düşük gelire sahip olanlarda % 9,1, düşük gelire sahip olanlarda % 5,9, orta gelir düzeyine sahip olanlarda % 4,9 olarak gerçekleşmiştir. Dini nikah yaptırmaya olumlu yaklaşanların oranı gelir seviyesi yükseldikçe arttığı, olumsuz tutum içinde olanların oranı, gelir seviyesi yükseldikçe düştüğü görülmüştür.

Ancak evlenirken dini nikah yaptırma, araştırmamıza katılanlar arasında büyük oranda yaygınlık göstermektedir.

Karaçay Türklerinde genç kızlar ve erkekler arasında, özellikle düğünlerde, şaka veya ciddi kaşenlik denilen arkadaşlık ilişkileri yaşanılmakta, düğün gecelerinde eğlenceler düzenlenilmekte, bu eğlencelerde kızlar erkekler birlikte eğlenmektedirler. Şaka kaşenliği sadece düğünlerde birlikte eğlenmek amacıyla yapılmakta, ciddi kaşenlik ise her yerde söylenilmemekte, daha kontrollü olmakta ve evlilik öncesi birbirlerini tanıma amacına yönelik bir süreci kapsamaktadır. Bu, Karaçaylıların ve Kafkas halklarının geleneksel bir adetleridir.

Başhüyük Kasabası’nda yaşamakta olan Karaçay Türklerinin evlilik öncesi kız ve erkek ilişkileri ile ilgili tutumları dini hayatın toplumsal etkileme boyutu içerisinde din aile ilişkilerini nasıl ve ne derece etkilediğini göstermesi açısından önemli olduğunu düşünmekteyiz.

Tablo 63: Örneklem Grubunun Evlilik Öncesi Kız ve Erkek İlişkileri İle İlgili Tutumlarının Frekans Dağılımları

Evli olmayan kız ve erkeklerin görüşmeleri ve bir arada bulunup evlilik öncesi özel ilişkiler geliştirmeleri hakkındaki görüşünüz nedir?	n	%
Çağımızın gereğidir	28	12,7
Geleneğimize uygundur	35	15,8
Günahtır	126	57,0
Ahlaksızlıktır	19	8,6
Ayıptır	13	5,9
Toplam	221	100

Tablo 63'te evlilik öncesi kız ve erkek ilişkileri ile ilgili örneklemin tutumlarının frekans dağılımları görülmektedir. Araştırmaya katılanların % 12,7'si çağımızın gereği, % 15,82'i geleneğimize uygun, % 57'si günah, % 8,6'sı ahlaksızlık, % 5,9'u ayıp olarak görmektedirler. Buna göre günah olduğunu ifade edenler en yüksek oranda gözükrken geleneğimize uygundur diyenler ikinci sırada yer almaktadırlar. Bu konunun yaş grupları, eğitim düzeyi, cinsiyet, medeni hal değişkenleri açısından değerlendirmenin uygun olacağını düşünmekteyiz.

Tablo 64: Örneklem Grubunun Evlilik Öncesi Kız ve Erkek İlişkileri İle İlgili Tutumları İle Cinsiyet Arasındaki İlişkisi

	Cinsiyetiniz		Toplam
	Erkek	Kadın	
Çağımızın gereğidir	18 16,5%	10 8,9%	28 12,7%
Geleneğimize uygundur	17 15,6%	18 16,1%	35 15,8%
Günahtır	56 51,4%	70 62,5%	126 57,0%
Ahlaksızlıktır	8 7,3%	11 9,8%	19 8,6%
Ayıptır	10 9,2%	3 2,7%	13 5,9%
Toplam	109 100,0%	112 100,0%	221 100,0%

Araştırmamıza katılanların evlilik öncesi kız ve erkek ilişkileri ile cinsiyet arasındaki ilişkileri tablo 64’te görülmektedir. Buna göre çağımızın gereği olan bir davranış olarak görenlerin oranı erkeklerde % 16,5, kadınlarda % 8,9 oranındadır. Geleneğimize uygun olduğunu düşünenlerin oranı erkeklerde % 15,6, kadınlarda % 16,1 oranındadır. Günah olduğunu düşünenlerin oranı erkeklerde % 51,4, kadınlarda % 62,5; ahlaksızlık olarak görenlerin oranı erkeklerde % 7,3, kadınlarda 9,8; ayıp olarak görenlerin oranı erkeklerde % 9,2, kadınlarda % 2,7 olarak gerçekleşmiştir. Buna göre evlilik öncesi kız erkek ilişkilerini erkekler çağımızın gereği olarak görürken; kadınlar daha gelenekçi yaklaşarak “Geleneğimize uygundur.” görüşündedirler. Dini bir kavram olarak günah olduğunu daha çok kadınlar düşünürken, erkekler ayıp olarak görmektedirler. Ahlaksızlık olarak görenlerin oranı, kadınlarda daha yüksek olmuştur.

Kadınlar gelenek, günah ve ahlak kavramlarını; erkekler çağdaş ve ayıp kavramlarını daha yüksek oranda temsil etmişlerdir.

Tablo 65: Örneklem Grubunun Evlilik Öncesi Kız ve Erkek İlişkileri İle İlgili Tutumları İle Yaş Grupları Arasındaki İlişkisi

	Yaşınız						Toplam
	15-19	20-29	30-39	40-49	50-59	60 ve üzeri	
Çağımızın gereğidir	7 25,9%	1 3,3%	3 10,3%	9 20,0%	5 13,5%	3 5,7%	28 12,7%
Geleneğimize uygundur	2 7,4%	5 16,7%	8 27,6%	7 15,6%	5 13,5%	8 15,1%	35 15,8%
Günahtır	16 59,3%	16 53,3%	15 51,7%	25 55,6%	20 54,1%	34 64,2%	126 57,0%
Ahlaksızlıktır	2 7,4%	5 16,7%	1 3,4%	4 8,9%	2 5,4%	5 9,4%	19 8,6%
Ayıptır		3 10,0%	2 6,9%		5 13,5%	3 5,7%	13 5,9%
Toplam	27 100,0%	30 100,0%	29 100,0%	45 100,0%	37 100,0%	53 100,0%	221 100,0%

Evlilik öncesi kız ve erkek ilişkilerinin yaş grupları ile ilişkisi tablo 65'te görülmektedir. Çağımızın gereği olarak düşünenler % 25,9 ile 15-19 arası yaş grubunda olan gençlerden oluşurken diğer yaşlarda farklı oranlarda görülmektedir. Geleneğimize uygun bir davranış olarak görenler en fazla ve belirgin bir farkla 30-39 yaş grubundakiler arasında olmuştur. Diğer yaş grubundakiler arasında her yaşta birbirine yakın oranlarda gerçekleşmiştir. Günah olduğunu düşünenlerin oranı 30 yaş ve üzerinde yaşı ile ilerlemesine bağlı olarak artarken % 64,2 ile en fazla 60 ve üzeri yaş grubunda gerçekleşmiştir. Ahlaksızlık olduğunu düşünenler, en fazla 20-29 yaş grubu; ayıp olduğunu düşünenler, en fazla 50-59 yaş grubundakiler olmuştur.

15-19 yaş arası yeni yetişen gençler çağdaş olarak yaklaşırken, 30-39 yaş grubundakiler gelenekçi bir yaklaşım sergilemişlerdir. Bu yaş grubunun gelenekçi yaklaşımında, bu ilişkiler içerisinde en fazla bulunan yaş grubu olmalarının etkili olduğunu düşünmekteyiz. 60 ve üzeri yaş grubundakiler günah olduğunu ifade etmişlerdir.

Evlilik öncesi kız ve erkek arası ilişkilerdeki tutumlarda yaş grupları ile anlamlı ilişkiler bulunmuştur.

Tablo 66: Örneklem Grubunun Evlilik Öncesi Kız ve Erkek İlişkileri İle İlgili Tutumları İle Eğitim Düzeyi Arasındaki İlişkisi

	Eğitim Düzeyiniz					Toplam
	Okur-yazar değil	Okur-yazar	İlköğretim	Lise	Yüksek öğretim	
Çağımızın gereğidir		1 5,0%	15 12,7%	8 14,0%	4 23,5%	28 12,7%
Gelenegimize uygundur	3 33,3%	1 5,0%	15 12,7%	10 17,5%	6 35,3%	35 15,8%
Günahtır	6 66,7%	15 75,0%	70 59,3%	30 52,6%	5 29,4%	126 57,0%
Ahlaksızlıktır		3 15,0%	10 8,5%	6 10,5%		19 8,6%
Ayıptır			8 6,8%	3 5,3%	2 11,8%	13 5,9%
Toplam	9 100,0%	20 100,0%	118 100,0%	57 100,0%	17 100,0%	221 100,0%

Evlilik öncesi kız ve erkek ilişkileri ile eğitim düzeyi arasındaki ilişki tablo 66’da görülmektedir. Çağımızın gereği olarak görenlerin oranı eğitim seviyesine bağlı olarak yükselmiştir. Geleneksel yapıya uygun olduğunu düşünenler en fazla yüksek okul mezunu olanlar arasında % 35,5, ikinci sırada okuma yazma bilmeyenler arasında % 33,3 olarak gerçekleşmiştir. Günah olduğunu ifade edenlerin oranı, eğitim seviyeleri yükseldikçe düşmüştür. Ahlaksızlık olarak görenlerin oranı en fazla okur-yazarlar arasında, ayıp olduğunu düşünenlerin oranı en fazla yüksekokul mezunları arasında olduğu görülmektedir.

Tablo 67: Örneklem Grubunun Evlilik Öncesi Kız ve Erkek İlişkileri İle İlgili Tutumları İle Medeni Durum Arasındaki İlişkisi

	Medeni haliniz			Toplam
	Evli	Bekar	Dul	
Çağımızın gereğidir	19 13,6%	8 12,9%	1 5,3%	28 12,7%
Geleneğimize uygundur	18 12,9%	11 17,7%	6 31,6%	35 15,8%
Günahtır	82 58,6%	33 53,2%	11 57,9%	126 57,0%
Ahlaksızlıktır	11 7,9%	7 11,3%	1 5,3%	19 8,6%
Ayıptır	10 7,1%	3 4,8%		13 5,9%
Toplam	140 100,0%	62 100,0%	19 100,0%	221 100,0%

Araştırmamıza katılanlar arasında evlilik öncesi kız erkek ilişkilerini (Tablo 67) medeni durum açısından değerlendirdiğimizde; çağımızın gereği diyenler evliler arasında, geleneğimize uygundur diyenler dullar arasında, günah olduğunu düşünenler evli, bekar ve dullar arasında yakın oranlarda gerçekleşmiştir.

Aile içerisinde, gündelik hayatın dini yapıya uygun oluşmasında ve dindarlığın tespitinde, dini konuların konuşulup konuşulmadığı veya hangi oranda konuşulduğu önemlidir. Örneklem grubunun aile içersinde dini konuları konuşma ile yaş grupları arasındaki ilişki tablo 68’de verilmiştir.

Tablo 68: Örneklem Grubunun Ailede Dini Konularda Konuşma İle Yaş Grupları Arasındaki İlişkisi

		Yaşınız						Toplam
		15-19	20-29	30-39	40-49	50-59	60 ve üzeri	
Ailenizin üyeleri ile sohbet ederken kendiniz hangi sıklıkla dinden bahsedersiniz?	Düzenli olarak	9 33,3%	8 26,7%	10 34,5%	16 35,6%	14 37,8%	19 35,8%	76 34,4%
	Bazen	18 66,7%	21 70,0%	19 65,5%	28 62,2%	21 56,8%	34 64,2%	141 63,8%
	Hiç		1 3,3%		1 2,2%	2 5,4%		4 1,8%
Toplam		27 100,0%	30 100,0%	29 100,0%	45 100,0%	37 100,0%	53 100,0%	221 100,0%

Örneklem grubunun aile içerisinde dini konuları hangi sıklıkla konuştukları ile ilgili tutumları oransal olarak % 34,4 düzenli olarak, % 63,8'i bazen konuştuklarını belirtmişlerdir. % 1,8'i ise hiç konuşmadığını ifade etmiştir. Yaş değişkenine göre aile içerisinde dini konularda düzenli olarak ve bazen konuşma her yaş grubunda birbirine çok yakın oranlarda gerçekleşmiştir.

5.2. Din- Eğitim İlişkisi

İnsanoğlu kişisel tarihi sürecinde, oluşturduğu toplumun gelişmişlik düzeyi ne olursa olsun, sürekli öğrenme zorunluluğunu gerektirecek şartlarla kuşatılmıştır. İster soyut ister somut öğrenmeler olsun, insanı öğrenmeye iten nedenler varlığını ve geçerliliğini daima korumuştur.¹¹⁰ Bu özden gelen ihtiyaçtan dolayı insanlar yetismekte olan yeni nesle sahip oldukları bilgi, beceri düşünsel birikimlerini aktarmışlardır.

Eğitimin çocuğu belirli bir toplumsal çevreye hazırlama görevi geleneksel olarak, toplumsal hiyerarşi içerisinde belirli bir grubun üyeliğine hazırlamak olarak anlaşılmaktadır.¹¹¹

İslam dini de insanların dünya ve ahiret hayatlarını mutluluk içerisinde geçirmelerini sağlamayı amaç edinmiştir.¹¹² Din eğitimi, resmi olarak ilköğretim okullarında 4. sınıftan 8. sınıfa kadar iki ders saati süresince Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi dersi olarak örgün eğitim içerisinde yapılmaktadır. Bunun dışında yaz tatillerinde mahalle veya köy camilerinde açılan yaz kurslarında din görevlileri tarafından yaygın eğitim olarak yapılmaktadır. Örgün eğitim içerisinde din eğitimi zorunlu ders olarak verilirken yaygın eğitim içerisinde alınan yaz kursları gönüllülük esasına dayanmaktadır. İlköğretimde Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi dersi öğretmeni olmadığı için bu ders diğer branştaki öğretmenler tarafından verilmektedir. Başhüyük Kasabası'nda biri merkezde, diğer ikisi de Doğu ve Batı mahallelerinde olmak üzere toplam üç tane camide yaz kursları verilmektedir. Araştırmamıza katılanların din eğitimini gerekli görüp görmedikleri ile ilgili tutumları tablo 69'da görülmektedir.

¹¹⁰ Talip Atalay, a.g.e., s. 43.

¹¹¹ T.B. Bottomore, a.g.e., s. 294.

¹¹² Mustafa Öcal, **Din Eğitimi ve Öğretiminde Metodlar**, TDV Yay., Ank. 1991, s. 27.

Tablo 69: Örneklem Grubunun Din Eğitimini Gerekli Görmesi İle Eğitim Düzeyi Arasındaki İlişkisi

		Eğitim Düzeyiniz					Toplam
		Okur-yazar değil	Okur-yazar	İlköğretim	Lise	Yüksek öğretim	
Size göre çocukların İslami esaslara göre eğitilmeleri gerekli midir?	Evet	9 100,0%	19 95,0%	108 91,5%	52 91,2%	16 94,1%	204 92,3%
	Hayır		1 5,0%	6 5,1%			7 3,2%
	Fikrim yok			4 3,4%	5 8,8%	1 5,9%	10 4,5%
Toplam		9 100,0%	20 100,0%	118 100,0%	57 100,0%	17 100,0%	221 100,0%

Örneklem grubunun, çocukların İslami esaslara göre eğitilmelerini gerekli görüp görmeme ile ilgili soruya evet diyenlerin oranı % 92,3, hayır diyenlerin oranı % 3,2 olarak gerçekleşmiştir. % 4,5'i fikir belirtmemişlerdir.

Din eğitimini gerekli görüp görmemekle eğitim düzeyi arasındaki ilişkiye göre dini eğitimi gerekli görenlerin oranı, eğitim düzeyi yükseldikçe düşmüştür. Hiç okuma yazma bilmeyenler arasında gerekli görme % 100 oranında gerçekleşmiştir.

Tablo 70: Örneklem Grubunun Din Eğitimini Gerekli Görmesi İle Yaş Grupları Arasındaki İlişkisi

		Yaşınız						Toplam
		15-19	20-29	30-39	40-49	50-59	60 ve üzeri	
Size göre çocukların İslami esaslara göre eğitilmeleri gerekli midir?	Evet	26 96,3%	27 90,0%	29 100%	41 91,1%	33 89,2%	48 90,6%	204 92,3%
	Hayır				1 2,2%	2 5,4%	4 7,5%	7 3,2%
	Fikrim yok	1 3,7%	3 10,0%		3 6,7%	2 5,4%	1 1,9%	10 4,5%
Topları		27 100,0%	30 100,0%	29 100%	45 100,0%	37 100,0%	53 100,0%	221 100,0%

Yaş gruplarına göre din eğitimi gerekli görme 15-39 yaşları arasında daha yüksek oranda gerçekleşirken, bu yaşlarda gerekli olmadığını ifade edenler olmamıştır. Yaş ilerledikçe din eğitiminin gerekliliğine inanma düşmüştür. Örneklem grubumuzda gençler din eğitiminin gerekliliğine daha fazla inanmaktadırlar.

Tablo 71: Örneklem Grubunun Din Eğitimi Gerekli Görmesi İle Ekonomik Düzey Arasındaki İlişkisi

		Gelir düzeyiniz				Toplam
		Çok düşük	Düşük	Orta	Yüksek	
Size göre çocukların İslami esaslara göre eğitilmeleri gerekli midir?	Evet	9 81,8%	17 100,0%	169 91,8%	9 100,0%	204 92,3%
	Hayır	2 18,2%		5 2,7%		7 3,2%
	Fikrim yok			10 5,4%		10 4,5%
	Toplam	11 100,0%	17 100,0%	184 100,0%	9 100,0%	221 100,0%

Tablo 71’de örneklem grubunun çocuklara dini eğitim vermeyi gerekli görme düşük ve yüksek gelir düzeyine sahip olanlar arasında % 100 oranında görülürken, orta gelir düzeyinde olanlarda % 91,8, çok düşük gelir düzeyinde olanlarda % 81,8 olarak gerçekleşmiştir. Çocukların dini eğitim almalarının gerekli olmadığını düşünenlerin oranı, çok düşük gelir düzeyinde olanlar arasında gerçekleşmiştir.

Araştırmamıza katılanlarda, çocuklara dini eğitim vermenin gerekliliğine inanma yüksek oranda (% 92,3) gerçekleşmiştir. Çocukların dini eğitimlerini en iyi nereden öğrenebilecekleri ile ilgili tutumları tablo 72’de görülmektedir.

Tablo 72: Örneklem Grubunun Çocukların Dini Bilgilerini En İyi Nereden Öğrenebileceği İle İlgili Tutumlarının Frekans Dağılımları

Size göre çocuklar dini bilgileri en iyi nereden öğrenebilirler?	n	%
Aileden	78	35,3
Kur'an Kurslarından	68	30,8
İmam Hatip Liselerinden	49	22,2
Camilerde Yaz Kurslarından	26	11,8
Toplam	221	100

Çocukların dini bilgilerini % 35,3 aileden , % 30,8 Kur'an Kurslarından, % 22,2 İmam Hatip Liselerinden, % 11,8 camilerdeki yaz kurslarından öğrenebileceklerini ifade etmişlerdir. Buna göre örneklemimiz çocukların dini bilgilerini en iyi aileden öğrenebileceklerini düşünürlerken, camilerde faaliyet gösteren yaz kurslarından öğrenebileceklerini ifade edenler en düşük oranda gerçekleşmiştir. Özellikle yaz tatillerinde, kısa bir süre ile açılan yaz kurslarına yoğun rağbet olmasına rağmen zamanın kısıtlı olması, devam zorunluluğunun olmaması ve çocuklar üzerinde tatil rehabetinin olduğu bir dönem olması gibi nedenlerle yaz kurslarına duyulan güven sınırlı olmuştur. Dini bilgi konusunda kendilerini yeterli gören¹¹³ Karaçaylılar çocuklarına da dini bilgilerini en iyi evlerinde aile içerisinde vereceklerini ifade etmişlerdir. Yaygın eğitim içerisinde planlı programlı ve bu alanda eğitilmiş öğretmenler nezaretinde eğitim faaliyetini sürdüren Kur'an Kursları ve örgün eğitim kurumu olan İmam Hatip Liseleri, dini bilgileri öğrenme konusunda aileden daha sonra gelmektedir.

¹¹³ Tablo 44'te dini bilgi düzeylerini, çok iyi ve iyi olduğunu ifade edenlerin toplam oranları % 57,9 olarak tespit edilmiştir.

Tablo 73: Örneklem Grubunun Çocukların Dini Bilgilerini En İyi Nereden Öğrenebileceği İle Eğitim Düzeyi Arasındaki İlişkisi

	Eğitim Düzeyiniz					Toplam
	Okur-yazar değil	Okur-yazar	İlköğretim	Lise	Yüksek öğretim	
Aileden	2 22,2%	2 10,0%	40 33,9%	25 43,9%	9 52,9%	78 35,3%
Kur'an Kurslarından	3 33,3%	4 20,0%	40 33,9%	18 31,6%	3 17,6%	68 30,8%
İmam Hatip Liselerinden	2 22,2%	11 55,0%	23 19,5%	9 15,8%	4 23,5%	49 22,2%
Camilerde yaz kurslarından	2 22,2%	3 15,0%	15 12,7%	5 8,8%	1 5,9%	26 11,8%
Toplam	9 100,0%	20 100,0%	118 100,0%	57 100,0%	17 100,0%	221 100,0%

Araştırmamıza katılanların eğitim düzeyleri ile çocuklarının dini bilgilerini en iyi nereden öğrenebileceği ile ilgili tutumları arasındaki ilişki tablo 73'te verilmiştir. Buna göre çocukların dini bilgileri en iyi aileden öğrenebileceğini ifade edenlerin oranı, eğitim seviyelerine bağlı olarak artmaktadır. Camilerde yaz kurslarından öğreneceğini ifade edenlerin oranı eğitim seviyeleri yükseldikçe düzenli bir şekilde düştüğü görülmektedir. Kur'an Kurslarından ve İmam Hatip Liselerini işaretleyenler ile eğitim düzeyi arasında dalgalı bir ilişki görülmektedir. Çocukların dini bilgilerini en iyi Kur'an Kurslarından öğrenebileceğini düşünenler oransal olarak en fazla ilkokul mezunları arasında, İmam Hatip Lisesinden öğrenebileceğini düşünenler oransal olarak en fazla okuma yazma bilenler arasında gerçekleştiği görülmüştür.

5.3. Din-Kişiler Arası İlişkiler

Günlük hayat içerisinde insanların birbirleri ile olan ilişkileri, sohbetleri ve ilişki kurdukları insanlarda aradıkları kriterler de dinin doğrudan etkilediği alanlardandır. Din, yaşayanın dindarlık şiddetine göre, arkadaş çevresini oluştururken; iş, komşuluk ve akraba ilişkilerinin boyutlarını da belirlemektedir. Araştırmamıza katılanların komşularıyla veya iş arkadaşlarıyla hangi sıklıkta dini konuları konuştukları ile ilgili tutumları tablo 73'te görülmektedir.

Tablo 74: Örneklem Grubunun Çevresiyle Dini Konularda Konuşma İle İlgili Tutumlarının Frekans Dağılımları

Komşularınızla veya iş arkadaşlarınızla dini konularda hangi sıklıkla sohbet edersiniz veya tartışsınız?	n	%
Sık sık	44	19,9
Ara sıra	165	74,7
Hiç	12	5,4
Toplam	221	100

Tablo 74'e göre örneklem grubunun komşuları ve iş arkadaşları ile dini konularda konuşma ile ilgili tutumları oransal olarak % 19,9'u sık sık, % 74,7'si ara sıra konuştuklarını ifade etmişlerdir. % 5,4'ü ise hiç konuşmadıklarını ifade etmişlerdir.

Dini konularda konuşma ile eğitim değişkeni arasındaki ilişkiye göre (Tablo 75), sık sık dini konularda konuşanların oranı eğitim düzeyinin yükselmesine bağlı olarak yükseldiği görülmektedir. Ara sıra konuşanların oranı her eğitim düzeyinde yakın oranlarda gerçekleşirken, hiç konuşmayanların oranı eğitim düzeyinin yükselmesine bağlı olarak düşmektedir.

Tablo 75: Örneklem Grubunun Çevresiyle Dini Konularda Konuşma İle Eğitim Düzeyi Arasındaki İlişkisi

		Eğitim Düzeyiniz					Toplam
		Okur-yazar değil	Okur-yazar	İlköğretim	Lise	Yüksek öğretim	
Komşularınızla veya iş arkadaşlarınızla dini konularda hangi sıklıkla sohbet edersiniz veya tartışsınız?	Sık sık	2 22,2%	2 10,0%	23 19,5%	13 22,8%	4 23,5%	44 19,9%
	Ara sıra	5 55,6%	18 90,0%	87 73,7%	42 73,7%	13 76,5%	165 74,7%
	Hiç	2 22,2%		8 6,8%	2 3,5%		12 5,4%
	Toplam	9 100,0%	20 100,0%	118 100,0%	57 100,0%	17 100,0%	221 100,0%

Tablo 76: Örneklem Grubunun Çevresiyle Dini Konularda Konuşması İle Yaş Grupları Arasındaki İlişkisi

		Yaşınız						Toplam
		15-19	20-29	30-39	40-49	50-59	60 ve üzeri	
Komşularınızla veya iş arkadaşlarınızla dini konularda hangi sıklıkla sohbet edersiniz veya tartışırsınız?	Sık sık	11 40,7%	2 6,7%	8 27,6%	9 20,0%	4 10,8%	10 18,9%	44 19,9%
	Ara sıra	15 55,6%	27 90,0%	21 72,4%	33 73,3%	30 81,1%	39 73,6%	165 74,7%
	Hiç	1 3,7%	1 3,3%		3 6,7%	3 8,1%	4 7,5%	12 5,4%
Toplam		27 100,0%	30 100,0%	29 100,0%	45 100,0%	37 100,0%	53 100,0%	221 100,0%

Yaş değişkeni ile dini konularda konuşma arasındaki ilişki tablo 76'da görülmektedir. Aralarında dini konuları sık sık konuştuklarını ifade edenler % 40,7 oranla 15-19 yaş grubunda gerçekleşmiş olması ilgi çekici bir durumdur. Çocukluk çağını yeni bitirip gençlik çağına giren bu grup içerisinde, dini konulara merak ve ilgiyle olduğu kadar biraz da gizemli oluşunun getirdiği çekicilikle dini konuların arkadaş sohbetlerinde konuşulduğu anlaşılmaktadır. Her yaş grubunda ara sıra dini konular konuşulurken, % 90 oranla en fazla 20-29 yaş grubunda gerçekleştiği görülmektedir. Hiç konuşmama 30-39 yaş grubunda görülmezken 15-19 ve 20-29 yaş grubunda yakın oranlarda gerçekleşmiştir. Yaşın ilerlemesine bağlı olarak çevredeki kişilerle dini konuları konuşma oranının yükseldiği görülmüştür.

Tablo 77: Örneklem Grubunun Çevresiyle Dini Konularda Konuşması İle Ekonomik Düzey Arasındaki İlişkisi

		Gelir düzeyiniz				Toplam
		Çok düşük	Düşük	Orta	Yüksek	
Komşularınızla veya iş arkadaşlarınızla dini konularda hangi sıklıkla sohbet edersiniz veya tartışırsınız?	Sık sık	3 27,3%	1 5,9%	39 21,2%	1 11,1%	44 19,9%
	Ara sıra	8 72,7%	15 88,2%	134 72,8%	8 88,9%	165 74,7%
	Hiç		1 5,9%	11 6,0%		12 5,4%
Toplam		11 100,0%	17 100,0%	184 100,0%	9 100,0%	221 100,0%

Ekonomik düzey ile dini konularda konuşma arasındaki ilişki tablo 77’de görülmektedir. Sık sık dini konuları konuşma, çok düşük gelir düzeyine sahip olanlar arasında daha yüksek oranda; ara sıra konuşanlar, gelir düzeyinin tüm aşamalarında birbirine yakın oranlarda gerçekleşmiştir. Çok düşük ve yüksek gelir grubunda olanlar arasında dini konuları konuşmadıklarını ifade edenler olmamıştır.

Tablo 78: Örneklem Grubunun Arkadaşlarının Dindar Olmasına Verilen Önem İle Yaş Grupları Arasındaki İlişkisi

		Yaşınız						Toplam
		15-19	20-29	30-39	40-49	50-59	60 ve üzeri	
Sizce bir insanın arkadaşlarının da dindar olması önemli midir?	Evet	22 81,5%	24 80,0%	26 89,7%	35 77,8%	31 83,8%	49 92,5%	187 84,6%
	Hayır	3 11,1%	5 16,7%	3 10,3%	9 20,0%	3 8,1%	4 7,5%	27 12,2%
	Fikrim yok	2 7,4%	1 3,3%		1 2,2%	3 8,1%		7 3,2%
Toplam		27 100%	30 100,0%	29 100,0%	45 100,0%	37 100,0%	53 100%	221 100,0%

Tablo 78’e göre insanın arkadaşlarının da dindar olması gerektiğini düşünenlerin oranı % 84,6, dindar olmasına gerek olmadığını düşünenlerin oranı % 12,2 olarak gerçekleşmiştir. % 3,2 ise fikir belirtmemiştir.

Arkadaşların dindar olmasına verilen önem ile yaş grupları arasındaki ilişkiye göre (Tablo 78) yaşın ilerlemesine bağlı olarak arkadaşlarının da dindar olması gerektiğini düşünenlerin oranı yükselmektedir.

Tablo 79: Örneklem Grubunun Arkadaşlarının Dindar Olmasına Verilen Önem İle Eğitim Düzeyi Arasındaki İlişkisi

		Eğitim Düzeyiniz					Toplam
		Okur-yazar değil	Okur-yazar	İlköğretim	Lise	Yüksek öğretim	
Sizce bir insanın arkadaşlarının da dindar olması önemli midir?	Evet	9 100,0%	19 95,0%	102 86,4%	46 80,7%	11 64,7%	187 84,6%
	Hayır		1 5,0%	12 10,2%	9 15,8%	5 29,4%	27 12,2%
	Fikrim yok			4 3,4%	2 3,5%	1 5,9%	7 3,2%
Toplam		9 100,0%	20 100,0%	118 100,0%	57 100,0%	17 100,0%	221 100,0%

Tablo 79’da arkadaşların dindar olmasına verilen önem ile eğitim düzeyi arasındaki ilişki görülmektedir. Okuma yazma bilmeyenlerin hepsi arkadaşlarının dindar olmasının önemli olduğunu düşünmektedir. Eğitim düzeyi yükseldikçe arkadaşlarının dindar olmasının önemli olduğunu düşünenlerin oranı yükselmektedir. Arkadaşlarının dindar olmasının önemli olmadığını ifade edenlerin oranı da eğitim seviyesinin yükselmesine bağlı olarak yükselmektedir.

5.4. Din-Ekonomi İlişkileri

“Ekonomik davranış, insani varoluşun temel esaslarından biridir. Toplumun maddi ihtiyaçlarının teminatı, doğal ortamlarla, teknik donanımın niteliği ile ve bilhassa ekonomik zihniyetle bağlantılı olarak değişen miktarda enerji ve zaman kullanmayı gerektirir. Ekonomik davranış, daima toplumsal bir davranıştır. Diğer insanların davranışlarıyla anlamlı bir ilişki içindedir.” ¹¹⁴

¹¹⁴ Günter Kehrler, “**Din ve Toplum**”, *Din Sosyolojisi*, Der., Yasin Aktay- M. Emin Köktaş, Vadi Yay., Ank. 1998, s. 80.

Ekonomik davranışın dini olanla bağımlılığı meselesi, Max Weber tarafından ele alınmış¹¹⁵ ve Max Weber için ekonomi ve din arasındaki ilişki özel bir araştırma alanı olmuştur. Weber'in çalışmalarından sonra dini- ahlaki inanç ve kanaatlerin toplumların ekonomik hayatları üzerinde önemli etkilerinin bulunduğu bilinmektedir.¹¹⁶

İslam dini inananlarına belirli bir hayat anlayışı ve dünya görüşünü beraberinde getirmiş onların toplumsal yapı içerisinde uymaları gereken kriterler sunmuştur. Kur'an, dünya hayatının ve dünya zevklerinin geçiciliğini vurgularken inananların dünyadaki nasiplerini unutmamalarını, çalışmalarını, cimrilik yapmamalarını istemektedir. İnsanları zenginliğe götürecek bazı yolları yasaklamakta, her kazancı meşru saymamaktadır.¹¹⁷

Araştırmaya katılanlara, ne şekilde zengin olmak istedikleri ve faiz hakkındaki tutumları sorularak dinin ekonomik davranışlarını nasıl etkilediği belirlenmeye çalışıldı.

Tablo 80: Örneklem Grubunun Zengin Olma Yolları İle İlgili Tutumlarının Frekans Dağılımları

Şayet mümkün olsaydı hangi şekilde zengin olmak isterdiniz?	n	%
Miras yoluyla	4	1,8
Çalışarak	212	95,9
Piyango, loto, toto gibi şans oyunları ile	2	0,9
Define bularak	3	1,4
Kumar oynayarak	-	-
Toplam	221	100

¹¹⁵ Julien Freund, “Max Weber Zamanında Alman Sosyolojisi”, Çev. Kubilay Tuncer, *Sosyolojik Çözülmenin Kısa Tarihi*, Der.: Tom Bottomore, Robert Nisbet, Ayraç Yay., Ank. 1997, s. 183.

¹¹⁶ Ünver Günay, a.g.e., s. 205.

¹¹⁷ Kur'an-ı Kerim (Nisa/5, Kasas/97, Haşır/7, Necm/39-40, Araf/31).

Örneklem grubunun zengin olma yolları ile ilgili tutumları tablo 80’de görülmektedir. Buna göre örneklemin % 95,9’u çalışarak zengin olmak isterken % 1,8 miras yoluyla, % 1,4 define bularak, % 0,9 piyango, loto, toto gibi şans oyunları ile zengin olmak istediklerini ifade etmişlerdir. Kumar oynayarak zengin olmayı hiç kimse işaretlememiştir. Buna göre araştırmaya katılanların büyük bir çoğunluğu çalışıp kazanarak zengin olmayı düşünmekte, şans oyunları, define ve miras gibi çalışıp emek harcamadan zengin olma yollarına yönelim çok az olmuş veya hiç olmamıştır.

Özellikle şans oyunları ve kumar gibi dinin yasakladığı kazanç yollarına karşı ilginin az olması veya hiç olmaması, diğer yandan dinin emrettiği hatta ibadet saydığı çalışarak kazanmanın yüksek bir oranla gerçekleşmesi dinin ekonomik ilişkiler açısından toplum hayatını etkilediğini, yönlendirdiğini göstermektedir.

Tablo 81: Örneklem Grubunun Faiz İle İlgili Tutumlarının Frekans Dağılımları

Aşağıdakilerden hangisi faizle ilgili düşüncelerinizi açıklar?	n	%
Kolay kazanç yoludur	17	7,7
Haramdır	186	84,2
Enflasyon oranında faiz helaldir	4	1,8
Ahlaki olmayan yoldur	14	6,3
Toplam	221	100

Tablo 81’de örneklem grubunun faiz ile ilgili tutumları görülmektedir. Örneklemin % 84,2’si faiz için haram olduğunu ifade ederken % 7,7’si kolay kazanç yolu, % 6,3’ü ahlaki olmayan bir yol, % 1,8’i ise enflasyon oranında faizi helal olarak görmektedirler.

Araştırmaya katılanların faiz ile ilgili düşüncelerinde de dinin belirleyici bir etkisinin olduğu görülmektedir.

SONUÇ VE DEĞERLENDİRME

Alan araştırması olarak yaptığımız bu çalışma, Konya ili, Sarayönü ilçesine bağlı Başhüyük Kasabası'nda ikamet eden Kafkasya Dağlarından göç ederek gelen Karaçay Türklerinin dini hayatlarını kapsamaktadır. Araştırma, inceleme, gözlem, mülakat ve anket teknikleri kullanılarak yapılmıştır.

Dindarlığın, inanç, ibadet, bilgi, tecrübe ve toplumsal davranışlara etkisi boyutları; cinsiyet, yaş, ekonomik durum, eğitim seviyesi, medeni ve mesleki durum bağımsız değişkenleri ile değerlendirmeler yapılmıştır.

Araştırmanın anket verilerinin değerlendirilmesinde, frekans dağılım ve çapraz tablolama tekniği kullanılmıştır.

Araştırmaya katılanların, inanç ile ilgili tutumları dindarlığın diğer boyutlarından – ibadet, bilgi, tecrübe ve toplumsal etkileme- belirgin bir şekilde yüksek olduğu görülmüştür. Her şeyi yaratan, bilen ve her şeye gücü yeten bir Allah'ın varlığına olan kesin inanç, ahiret gününe inanç, meleklerle ve kadere inanma % 100 olarak bulunmuştur(Tablo 10,15,16,17). Hz. Muhammed'in peygamberliğine ve Kur'an'ın Allah'ın kelamı olup günümüze kadar değişmeden geldiğine inanma % 99 oranında gerçekleşmiştir(Tablo 11,12).

Karaçay Türkleri arasında yaygın olarak görülen inanç şekillerinden en fazla nazara inanılırken, onların geleneksel anlayışlarında önemli bir yer tutan kutsal taş ve ağaçlara dilekte bulunma tamamen terk edilmiş olarak görülmektedir. Halk inançlarına inanma, cinsiyet değişkenine göre kadınlarda daha fazla görülmektedir. Araştırmamızda ortaya çıkmıştır ki Karaçay Türkleri Kafkasya dağlarında sürdürmekte oldukları bir çok batıl inançlarını büyük oranda terk etmişlerdir(Tablo 18).

Anadolu insanında da olduğu gibi cinsiyet değişkenine göre kadınlar gündelik ibadetlerine daha fazla özen göstermektedirler(Tablo 20). Bu sonucun meslek değişkeni ile de ilişkili olduğunu düşünülmektedir. Düzenli ve sürekli bir işi olanların gündelik ibadetleri yerine getirme oranları yüksek bulunurken işsiz veya düzenli bir iş seyri olmayanların gündelik ibadetlere yönelim oranları düşük çıkmaktadır(Tablo 13). Araştırmaya katılanlardan kadınların çoğunluğunun ev hanımı olmaları (% 41,6), sürekli evde düzenli bir hayat tarzı içinde olmaları gündelik ibadetlerini yerine getirmede daha yüksek oranda çıkmalarına neden olmuştur.

Ramazan ayında her yaş grubundan ibadete yönelme görülmüştür. Bu durumun gerçekleşmesinde dini duyguların en yoğun yaşandığı bir ay olan Ramazanda toplumsal boyutta yaşanan ve dini bir gündemin hayatın her alanına yayılmış olmasının etkili olduğu görülmüştür.

Yaş değişkenine göre hac ibadetini yerine getirme ile dua etme arasında bir ilişki bulunmuştur(Tablo 32,39). Yaşın ilerlemesine bağlı olarak bu ibadetlere yönelme artmıştır.

Dini bilgi düzeyi, cinsiyet değişkenine göre erkeklerde daha yüksek bulunmuştur(Tablo 45). Erkeklerin bilgiye kadınlara oranla daha kolay ulaşmalarının bu sonucun oluşmasında etkisi olduğu düşünülmektedir.. Eğitim düzeyine bağlı olarak dini bilgi düzeyinde de bir artışın olduğu görülmüştür. Eğitim hayatın her alanında insanlara bilgi ve anlama imkanı sunduğu gibi dini hayat ile ilgili bilgi ve anlama imkanı da vermektedir.

Dini tecrübe ile yaş düzeyi arasında bir ilişki tespit edilmiştir. Cinsiyet değişkenine göre dini tecrübenin yaşanması kadınlarda daha yüksek olduğu görülmüştür.

Aile içi ilişkilerin şekillenmesinde ve devamının sağlanmasında dinin etkin bir yerinin olduğu tespit edilmiştir. Evlilik öncesi kız erkek ilişkileri, büyük oranda günah olarak görülmektedir. Evlilik öncesi kız erkek tanışıklığını ise (kaşenlik) onaylayarak geleneğe uygun bir davranış olarak görmektedirler. Gençlik dönemi yaş gruplarında bu ilişkiler geleneğe uygun olarak görülürken yaş ilerledikçe kaşenlik geleneğine ilişkin sınırlamalarda artmaktadır.

Asırlar boyunca yaşadıkları ata yurtları olan Kafkasya'nın Elbruz Dağı eteklerinden, güvenli bir hayat –dini, iktisadi, siyasi, sosyal ve kültürel olarak- yaşamak amacıyla Osmanlı devleti topraklarına gelerek yerleşmiş olan Karaçay Türklerinin dini hayatlarında olumlu yönde gelişmeler olmuştur.

Başhüyük Kasabası'nın kurulmasından itibaren devlet, bu insanları yalnız bırakmayarak sürekli yardımda bulunmuştur. Bu duruma bağlı olarak Karaçaylılar eğitim, kültür ve ekonomi alanında gelişme göstermişlerdir.

Karaçay Türklerinin zikredilmesi gereken bir diğer özellikleri ise kendi içlerinde cemaatleşerek gelenek ve göreneklerini uzun yıllar dışı kapalı olarak korumuşlar ve devam ettirmiş olmalarıdır. Bu içe kapanık cemaatleşme bazen o boyutlara ulaşmış ki Kafkasya'dan

birlikte göçüp, Suriye'ye yerleşip daha sonra yanlarına gelen Karaçaylılara “Şamlı” diyerek kendilerini onlardan bile ayıştırmışlardır.

BİBLİYOGRAFYA

ABAYHAN, Nihat, “Başhüyük’e Yerleşme ve Muhtarlık Dönemi”, **Başhüyük**, Yıl:2, S: 2, Konya 2004, ss.16-19.

ADİLOĞLU, Adilhan, “Karaçay-Malkar Türkleri”, **Türkiye Dışındaki Türk Edebiyatları Antolojisi**, c. 22, T.C. Kültür Bakanlığı Yay., Ank. 2002.

APPA, Adilhan, “Karaçay- Balkar Türklerinin Kökeni”, **Türkler**, c.2, Yeni Türkiye Yay., Ank. 2002.

ATALAY, Talip, **İlköğretim ve Liselerde Dindarlık**, Dem Yay., İst. 2005.

ALTUNIŞIK, Remzi, COŞKUN, Recai, BAYRAKTAROĞLU, Serkan, YILDIRIM, Engin, **Sosyal Bilimlerde Araştırma Yöntemleri, SPSS Uygulamalı**, Sakarya Kitabevi, 4. bs., Sakarya 2005.

AYTEKİN, Hanefi, **İz Bırakan 100 Ünlü Konya Valisi**, Ülkü Basımevi, Konya 1994.

BAĞCI, Abddurrahman, “Başhüyük Karaçay-Malkar Türkleri’nin Muhacereti”, **Başhüyük**, Yıl:1, S:1, Konya 2003, ss. 17-19.

BİCE, Hayati, **Kafkasya’dan Anadolu’ya Göçler**, T.D.V. Yay., Ank. 1991.

BİLGİSEVEN, Amiran Kurtkan, **Köy Sosyolojisi**, Filiz Kitabevi, İst. 1988.

BOTTOMORE, T.B., **Toplumbilim**, Çev. Ünsal Oksay, Der Yay., İst. 1998.

BOZKURT, Fuat, **Türklerin Dini**, Cem Yay., İst. 2003.

CURTUBAYEV, Mahti, “Karaçay Malkar Kültüründe Hristiyanlık İnancı” Çev. Adilhan Appa, **Kırım Dergisi**, S: 27, Ank. 1999, ss. 39-41.

ERMİŞ, Hacı, **Eskil İlçesinde Sosyal ve Dini Hayat**, S.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Konya 2004.

FREUND, Julien, “Max Weber Zamanında Alman Sosyolojisi”, Çev. Kubilay Tuncer, **Sosyolojik Çözülmenin Kısa Tarihi**, Der.: Tom Bottomore, Robert Nisbet, Ayraç Yay., Ank. 1997.

GÜNAY Ünver, **Erzurum ve Çevre Köylerinde Dini Hayat**, Erzurum Kitaplığı, İst. 1999.

GLOCK, Charles Y., “Dindarlığın Boyutları Üzerine”, Çev. M. Emin Köktaş, **Din Sosyolojisi**, Der., Yasin Aktay- M. Emin Köktaş, Vadi Yay., Ank. 1998.

HOSTLER, Charles Warren, **Türkler ve Sovyetler; Türklerin, Bu Günün Dünyasında Tarihsel Durumu ve Politik Önemi**, Çev. Mithat San, Ank. 1976.

HÖKELEKLİ, Hayati, **Din Psikolojisi**, T.D.V. Yay., Ank. 1996

KARASAR, Niyazi, **Bilimsel Araştırma Yöntemi; Kavramlar, İlkeler, Teknikler**, Nobel Yay.,15. Baskı, Ank. 2005.

KALAFAT, Yaşar, **Balkanlar'dan Uluğ Türkisan'a Türk Halk İnançları**, T.C. Kültür Bakanlığı Yay., Ank. 2002.

KÖROĞLU, Muhammet Ali, **Diyarbakır'ın Çüngüş İlçesi Merkez ve Köylerinde Sosyal ve Dini Hayat**, S.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Konya 2004.

KÖKTAŞ, M. Emin, **Türkiye'de Dini Hayat İzmir Örneği**, İşaret Yay., İst. 1993.

KEHRER, Günter, "Din ve Toplum", Çev. M. Emin Köktaş, **Din Sosyolojisi**, Der., Yasin Aktay- M. Emin Köktaş, Vadi Yay., Ank. 1998

MIZIULU, İsmail M., **Eski Dönemlerden İtibaren Rusya'ya Bağlanıncaya Kadar Karaçay Malkar Halkının Tarihi**, Çev.: Aliy Sıdakulu, Nalçık 1994, www.karachaymalkar.net,

MİRZA, Tokay, www.kenthaber.com.

NEVRUZ, Yılmaz, "Kafkasya'da Din Meselesi", **Türk Dünyası'nın Dini Meseleleri**, T.D.V. Yay., Ank. 1998.

ONAY, Ahmet, **Dindarlık, Değişim ve Etkileşim**, Dem Yayınları, İst. 2004.

ÖCAL, Mustafa, **Din Eğitimi ve Öğretiminde Metodlar**, TDV Yay., Ank. 1991.

TAŞĞIN, Ahmet, **Diyarbakır Ve Çevresindeki Türkmen Alevilerinde Dini Hayat**, A.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ank. 2003.

TAVKUL, Ufuk, "Karaçay Malkarlıların Etnik ve Sosyal Yapısı", **Karaçay Balkarlar**, Der. Ufuk Tavkul, Yaşar Kalafat, Karam Yay., Ank. 2003.

TAVKUL, Ufuk, **Etnik Çatışmaların Gölgesinde Kafkasya**, Ötüken Yay., İst. 2002.

TAVKUL, Ufuk, **Kafkasya Dağlarında Hayat ve Kültür**, Ötüken Yay., İst. 1993.

TAVKUL, Ufuk, **"İslamiyetin XIX. Yüzyılda Kafkasya Halklarının Toplumsal Yapılarına Tesirleri"**, Kafkasya'da İslam Medeniyeti, Milletler Arası Sempozyumu Tebliği, Bakü 1988.

TAVKUL, Ufuk, "Karaçay Malkarlıların Kökeni Üzerine Düşünceler", **Türk Dilleri Araştırmaları**, 1991, ss. 131-144.

TAVKUL, Ufuk, "Başhüyük Köyü'nden Derlenen Karaçay Adet ve Gelenekleri", **Kırım Dergisi**, S.46, ss. 47-53.

TAVKUL, Ufuk, "Karaçay-Malkar'da İsim Verme Geleneği ve Tavkul Adının Düşündürdükleri", **Kırım Dergisi**, S. 16, 1996, ss. 36-37.

TAVKUL, Ufuk, “Karaçay’da Hıristiyanlığın İzleri”, **Türk Dünyası Araştırmaları**, S. 128, 2000, ss. 101-109.

TÜRKDOĞAN, Orhan, **Etnik Sosyoloji; Türk Toplumunun Etnik Yapısı**, Timaş Yay., İst. 2003.

TÜRKÖĞLU, İsmail, “Karaçay -Balkarlar”, **İ.A.**, c: 24, T.D.V. Yay., İst. 2001.

WACH, Joachim, **Din Sosyoloji**, Çev., Ünver Günay, M. Ü. İ. F. V. Yay., İst. 1995.

YAZICI, Nesimi, **İlk Türk İslam Devletleri Tarihi**, A.Ü.İ.F.Yay., Ank. 1992.

YILMAZ, Musa Kazım, “İslami Aile; Kuruluşu Fertleri, Sorumlulukları, Bugünkü Durumu ve Geleceği” **İslam’da Aile ve Çocuk Terbiyesi Sempozyumu**, İSAV Yay., Şanlıurfa 1994.

EKLER

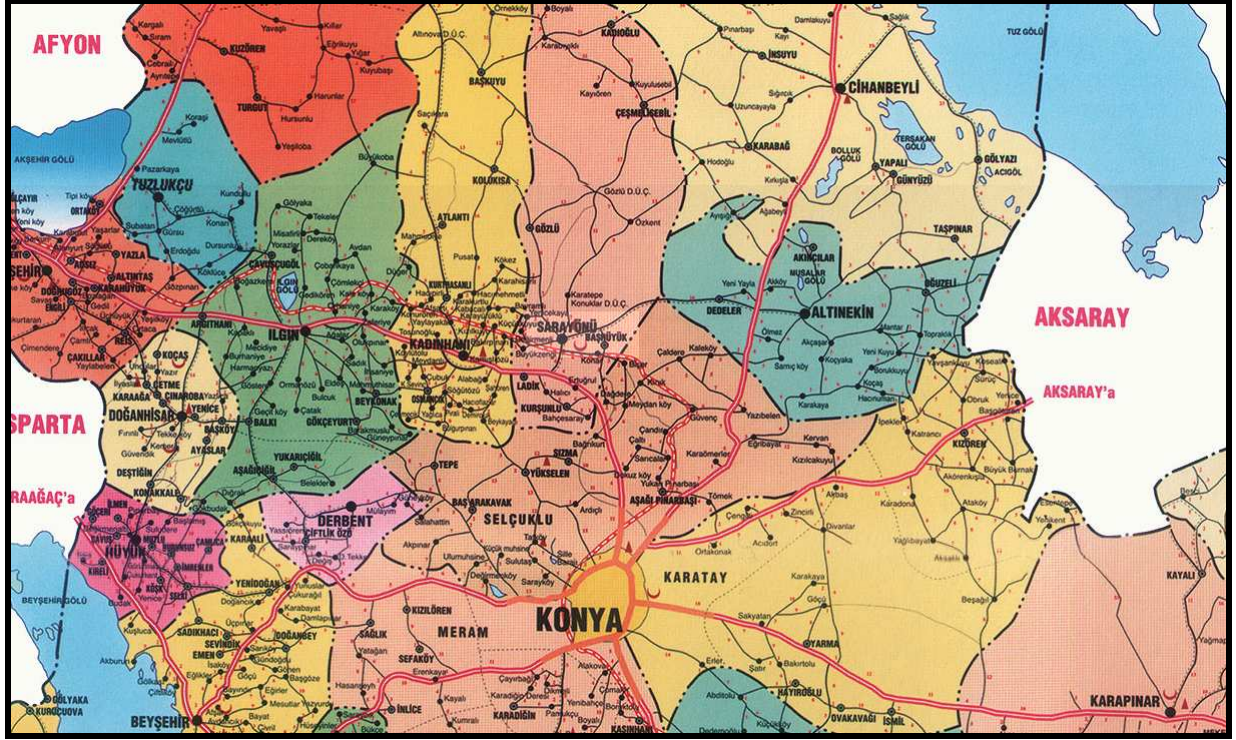
EK 1: KAFKASYA BÖLGESİ HARİTASI

Kaynak: Ufuk Tavkul, *Etnik Çatışmaların Gölgesinde Kafkasya*, Ötüken Yay., İst. 2002.

KAFKASYA VE KAFKASYA ÖTESİNDEKİ CUMHURİYETLER

EK 2: KONYA HARİTASI

EK 3: ANKET FORMU**ANKET FORMU**

Bu form, Yüzüncü Yıl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Felsefe ve Din Bilimleri Ana Bilim Dalı, Din Sosyolojisi Bilim dalına bağlı olarak gerçekleştirilmekte olan bir yüksek lisans çalışmasına veri teşkil etmek üzere hazırlanmıştır.

Amacımız, “Karaçay Türklerinde Dini Hayat” konulu bir araştırma yapmaktır.

Çalışma bilimsel bir araştırma olup elde edilecek sonuçların güvenilirlik ve geçerliliği sizin sorularımıza vereceğiniz cevapların samimiyet ve doğruluğuna bağlıdır. Sorularımıza içten ve samimi cevaplar vereceğinizi umuyoruz.

Soru kağıtlarındaki cevaplar hiç kimseye ve kuruma verilmeyecek başka hiç bir amaç için kullanılmayacaktır. İsim yazılmayacağı için hangi cevapların kime ait olduğu bilinmeyecektir.

Soruları okuduktan sonra size en uygun seçeneği (x) şeklinde işaretleyiniz.

Göstereceğiniz ilgi ve samimiyet için şimdiden teşekkür ederiz.

Yusuf KARACA

1-Cinsiyetiniz

- ☐ Erkek
☐ Kadın

2-Yaşınız**3-Eğitim Düzeyiniz**

- ☐ Okur-yazar değil
☐ Okur-yazar
☐ İlköğretim
☐ Lise
☐ Yüksekokul

4-Medeni haliniz

- ☐ Evli
☐ Bekar
☐ Dul

5-Mesleğiniz

- ☐ İşçi
☐ Çiftçi
☐ Memur
☐ Serbest meslek
☐ Ev hanımı
☐ İşsiz
☐ Öğrenci

6. Gelir düzeyiniz

- ☐ Çok düşük
☐ Düşük
☐ Orta
☐ Yüksek
☐ Çok yüksek

7. Kitle iletişim araçlarından hangilerini kullanıyorsunuz?

- A() Radyo- Televizyon
B() Bilgisayar-Internet
C() Gazete- Dergiler
D() Diğer

8. Tüketim araçlarından hangilerine sahipsiniz?(Birden fazla şık işaretleyebilirsiniz.)

- A() Televizyon
B() Bilgisayar
C() Çamaşır makinesi
D() Bulaşık makinesi
E() Fırın
F() Otomobil
G() Cep telefonu

9. Size göre evinizin konfor durumu nedir?

- A() Oldukça lüks
B() Lüks
C() Orta
D() Ortanın altında
E() Konforsuz

10. Allah hakkındaki inancınızı aşağıdaki ifadelerden hangisi en uygun bir biçimde dile getirmektedir.? (Tek madde işaretlenecektir)

A () Her şeyi yaratan, bilen ve her şeye gücü yeten bir Allah'ın varlığına kesinlikle inanıyorum.

B () Kainatın Allah tarafından yaratıldığına inanıyorum fakat daha sonra onlara müdahale ettiğine inanmıyorum.

C () Allah'ın varlığına inanıyorum, fakat bu konuda çözemediğim hususlar var

D () Bazen Allah'a inanıyorum.

E () Allah'ın varlığı ve yokluğuyla ilgilenmiyorum.

F () Neye inandığımdan emin değilim.

G () Allah'ın varlığına inanmıyorum.

11. Hz. Muhammed (as) hakkındaki inancınızı aşağıdaki ifadelerden hangisi en uygun bir şekilde dile getirmektedir? (Tek madde işaretlenecektir)

A () Hz. Muhammed (a.s)'in Allah'ın kulu ve peygamberi olduğuna inanıyorum ve bu konuda hiç şüphe duymuyorum.

B () Farklı özellikleri olmakla birlikte Hz. Muhammed'in sadece bir insan olduğuna inanıyorum.

C () Hz. Muhammed'in sadece çok yetenekli bir devlet adamı ve bir komutan olduğuna inanıyorum.

D () Hz. Muhammed'in peygamber olduğuna inanmıyorum.

E () Diğer (Belirtiniz)

12. Kuran'ı Kerim'in Allah'ın kelamı olup tamamının gerçek olduğuna ve bir tek harfinin bile değişmeden günümüze ulaştığına inanıyor musunuz?

A () Evet inanıyorum

B () Şüpheliyim

C () Hayır inanmıyorum

13. Kuran'da anlatılanlar her çağda yaşayan insanlara doğruyu gösterirler ve her devirde geçerlidirler.

A () Kesinlikle katılıyorum

B () Katılıyorum

C () Şüpheliyim

D () Katılmıyorum

E () Kesinlikle katılmıyorum

14. Ahiret gününe, öldükten sonra dirilmeye ve insanların mükafatlandırılacağına veya cezalandırılacağına inanıyor musunuz?

- A () Evet inanıyorum
- B () Şüpheliyim
- C () Hayır inanmıyorum

15. Kadere, hayır ve şerrin Allah'tan olduğuna inanıyor musunuz?

- A () Evet inanıyorum
- B () Şüpheliyim
- C () Hayır inanmıyorum

16. Meleklerin varlığına inanıyor musunuz?

- A () Evet inanıyorum
- B () Şüpheliyim
- C () Hayır inanmıyorum

17. Şunlara inanır mısınız?

- A () Fal, büyü
- B () Çarpılma, cinli olma
- C () Nazar
- D () Muska
- E () Türbe ziyareti
- F () Hepsi
- G () Hiçbiri

18. Aşağıdakilerden hangisi namaz ibadetleriyle ilgili durumunuzu en iyi açıklar?

- A () Her gün beş vakit namaz kılarım
- B () Günlük namazları ara sıra kılarım
- C () Yalnızca Ramazanda kılarım
- D () (Erkekler için) Yalnızca Cuma namazlarını kılarım
- E () İşimin olmadığı kış aylarında kılarım
- F () Hiç namaz kılmam

19. Hangisi teravih namazı ile ilgili davranışınızı açıklıyor?

- A () Her Ramazan düzenli olarak kılarım
- B () Her Ramazan bazı akşamlar kılarım
- C () Bazı yıllar kılarım
- D () Hiç kılmam

20. Namazların sünnetleriyle birlikte kılınması gereklidir?

- A () Evet kılınmalıdır.
- B () Hayır gerek duymuyorum.
- C () Fikrim yok

21. Hangi ifade oruç tutma durumunuzu açıklıyor?

- A()Ramazan orucunun tamamını tutarım
- B()Ramazan orucunun yarısını tutarım
- C()Ramazan orucunun çok azını tutarım
- D()Hiç oruç tutmam

22. Zekat ile ilgili davranışınızı aşağıdakilerden hangisi açıklar?

- A () Her yıl yerine getiririm
- B () Bazı yıllar yerine getiririm
- C () Hiç yerine getirmem
- D ()Yapmam gereken bir ibadet olduğunu düşünüyorum ancak fakir olduğum için yerine getiremiyorum

23. Hac ile ilgili tutum ve davranışınız aşağıdakilerden hangisine uygundur?

- A () Bir defa hacca gittim .
- B () Birden fazla hacca gittim.
- C () Hacca gitmedim ancak imkanım olursa ileride gitmeyi isterim.
- D () Hacca gitmem.

24. Kurban keser misiniz?

- A() Her yıl kurban keserim.
- B() Maddi durumum uygun olduğunda keserim.
- C() Kurban kesmenin gereğine inanmıyorum.

25. Fitre verir misiniz?

- A() Her yıl veririm..
- B() Maddi durumum uygun olduğunda veririm..
- C() Hiç vermem.

26. Aşağıdaki ifadelerden hangisi dua ile ilgili davranışınızı en iyi şekilde açıklar?

- A () Hiç dua etmem
- B () Özel durumlarda (cenaze, mevlit) dua ederim
- C () Özellikle çaresiz kaldığım zamanlarda dua ederim
- D () Namaz haricinde de sık sık dua ederim

27.Farz olan ibadetlerin dışında ne sıklıkla nafile ibadet edersiniz?

- A() Sık sık ederim..
- B() Ara sıra ederim.
- C() Nafile ibadetleri gereksiz görürüm..
- D() Hiç etmem.

28. Kur'anı Kerimi veya diğer dini eserleri ne sıklıkla okuyorsunuz?

- A() Her gün okurum.
- B() Cuma akşamları ve kandil gecelerinde okurum.
- C() Ara sıra okurum.
- D() Hiç okumam

29. Aşağıdakilerden hangileri İslam'ın şartlarındandır?

-Oruç tutmak
-Allah'a inanmak
-Kelime-i Şahadet getirmek
-Namaz kılmak
-Peygamberlere iman
-Ahirete inanmak
-Hacca gitmek

30.Kur'anı Arapça yazısından okumasını biliyor musunuz?

- A() Çok iyi.
- B() İyi
- C() Orta
- D() Zayıf
- E() Hiç bilmiyorum.

31.Dini bilgilerinizi kimden veya nereden öğrendiniz?

- A() Ailemden
- B() Din görevlilerinden
- C() Okullardan
- D() Kendi kendime araştırarak

32.Dinin gösterdiği gerçekler, bilimin ve felsefenin gerçeklerinden daha üstündür.

- A() Katılıyorum
- B() Katılmıyorum
- C() Kararsızım

33. Sizce ibadetlerinizi sağlıklı bir şekilde yerine getirebilmeniz için gerekli olan bilgi düzeyiniz nedir?

- A () Çok iyi
- B () İyi
- C () Orta
- D () Zayıf
- E () Hiç bilgim yok

34. Evinizde hangi dini kitaplar bulunur? (Birden fazla şık işaretleyebilirsiniz.)

- A () Kur'an-ı Kerim
- B () Tefsir kitapları
- C () Hadis kitapları
- D () İslam ilmihali
- E () Namaz hocası
- F () Dini hikayeler ve romanlar
- G () Hiç yok

35. Eşinizi seçerken başka özelliklerle birlikte dindar olmasını da dikkat eder misiniz?

- A ()Evet
- B ()Hayır
- C ()Fikrim yok

36. Evlenirken resmi nikahın yanında dini nikah da yaptırmayı düşünür müsünüz?

- A ()Evet
- B ()Hayır

37. Evli olmayan kız ve erkeklerin görüşmeleri ve bir arada bulunup evlilik öncesi özel ilişkiler geliştirmeleri hakkındaki görüşünüz nedir?

- A () Çağımızın gereğidir
- B () Geleneğimize uygundur.
- C () Günahtır
- D () Ahlaksızlıktır
- E () Ayıptır

38. Ailenizin üyeleri ile sohbet ederken kendiniz hangi sıklıkla dinden bahsedersiniz?

- A () Düzenli olarak
- B () Bazen
- C () Hiç

39. Size göre çocukların İslami esaslara göre eğitilmeleri gerekli midir?

- A()Evet
- B()Hayır
- C()Fikrim yok

40.Size göre, çocuklar dini bilgileri en iyi nereden öğrenebilirler?

- A () Aileden
- B() Kur'an Kurslarından
- C() İmam Hatip Liselerinden
- D() Camilerde yaz kurslarından

41. Komşularınızla veya iş arkadaşlarınızla dini konularda hangi sıklıkla sohbet edersiniz veya tartışırsınız?

- A()Sık sık
- B()Ara sıra
- C() Hiç

42. Sizce bir insanın arkadaşlarının da dindar olması önemli midir?

- A()Evet
- B()Hayır
- C()Fikrim yok

43. İçki kumar gibi alışkanlıklar hakkında ne düşünüyorsunuz?

- A () Daima kötüdürler
- B () Çoğunlukla kötüdürler
- C () Bazen kötüdürler
- D () Asla kötü değildirler

44. Şayet mümkün olsaydı hangi şekilde zengin olmak isterdiniz?

- A () Miras yoluyla
- B () Çalışarak
- C () Piyango, loto, toto, gibi şans oyunları
- D () Define bularak
- E () Kumar oynayarak

45.Aşağıdakilerden hangisi faizle ilgili düşüncelerinizi açıklar.

- A () Kolay kazanç yoludur.
- B () Haramdır
- C () Enflasyon oranında faiz helaldir
- D () Ahlaki olmayan yoldur

46. Sizce bir insanın iyi ve ahlaklı olabilmesi için dindar olması gereklidir?

- A()Evet
- B()Hayır
- C()Fikrim yok

47. İbadet esnasında (namaz kılarken, oruç tutarken yada dua ederken) veya günlük işlerinizi yaparken Allah’a yakın olduğunuzu düşünerek bir ürperti veya heyecan duyduğunuz anlar oluyor mu?

- A () Pek çok
- B () Çok
- C () Biraz
- D () Hiç

48. “Dine bağlılık insanın hayatında başka türlü sahip olamayacağı bir gaye ve anlam kazandırır” görüşüne katılıyor musunuz?

- A () Kesinlikle katılıyorum
- B () Katılıyorum
- C () Emin değilim
- D () Katılmıyorum
- E () Kesinlikle katılmıyorum

49. Çok zor bir durumda kaldığınızda aşağıdakilerden hangisine başvurursunuz?

- A () Büyü yaptırım
- B () Kurşun döktürürüm
- C () Muska yazdırırım
- D () Yatır ziyaretine giderim
- E () Kutsal taş ve ağaçlara dilekte bulunurum
- F () Hiç birine başvurmam

50. Köyümüzün kurulduğu günden beri devlet bizleri hep destekledi.

- A() Katılıyorum
- B() Kararsızım
- C() Katılmıyorum

ÖZET

Karaca, Yusuf, Karaçay Türklerinde Dini Hayat Başhüyük Kasabası Örneği, Yüksek Lisans Tezi, Danışman: Yrd. Doç. Dr. Erdal Baykan, IX+122s.

Tez, Konya ili, Sarayönü ilçesi, Başhüyük Kasabasında yaşayan Karaçay Türklerinin dini hayatlarını konu almaktadır.

Giriş bölümünde araştırma hakkında genel bilgi verilmiştir. Karaçay Türkleri hakkında bilgi birinci bölümde, araştırmaya katılanlar ile ilgili bilgiler ikinci bölümde, inanaç, ibadet, bilgi, tecrübe ve dinin toplumsal etkisi ile ilgili tutumlar ise üçüncü bölümde yer almaktadır.

Karaçay Türklerinin dini hayatları ile ilgili tutumları ölçülmüştür.

ABSTRACT

Karaca, Yusuf, The Religious Life of Karaçay Turks The example of Başhüyük Town, Master's Thesis, Advisor: Yrd. Doç. Dr. Erdal Baykan, IX+122p.

This thesis consists of The Religious Life of Karaçay Turks who live in BaşhüyükTown of Sarayönü district in Konya.

General information about the study is given in the introduction port. Karaçay Turks are in the first part, informations about participants of the study are in the second port; belief, worship, experience and attitudes about social effects of religion are located in the third port.

The religious life of Karaçay Turks' attitudes are measured.